

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

**“TÜRKÇENİN KIRŞEHİR’DE UYANAN ÇERAĞI: ÂŞIK PAŞA”
YAZMA ESER SERGİSİ KATALOĞU**

**THE LAMP OF TURKISH SHINING FORTH FROM KIRŞEHİR: ÂŞIK PAŞA
CATALOGUE OF MANUSCRIPT EXHIBITION**

**Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları: 257
Publications of The Turkish Institution for Manuscripts: 257**

Katalog Serisi/Catalog Series: 10

Proje Yöneticisi/Project Manager

Murat Sefa Demiryürek
Kırşehir Valisi
Coşkun Yılmaz
Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanı

Proje Koordintörü/Project Coordinator

Ekrem Aytar
Yazma ve Nadir Eserler Dairesi Başkanı

**Sergi Yürütme ve Düzenleme Kurulu/
Exhibition Executive and Organizing Committee**

Necmettin Azak
Çeviri ve Yayım Dairesi Başkanı

Salih Şahin
Yazma Eserler İstanbul Bölge Müdürü

İsmail Çetinkaya
Kırşehir Vali Yardımcısı

Mustafa Doğan
Kırşehir İl Kültür ve Turizm Müdürü

Yusuf Yasin Gülşen
Kırşehir İl Millî Eğitim Müdürü

Emine Öztürk
Yazma Eser Uzmanı

Küratör/Curator

Recep Hisar

Metinler/Text

Ayşegül Okal
İsmet İpek
Yavuz Kılıç

Metin Kontrol/Text Editing
İsmet İpek

İngilizce Çeviri/English Translation

Abdullah Seçgin
Ayşe Hilal Kaymak Ayık
Rabia Seçkin
Rümeysa Nur Şahin
Zeynep Altuner

Çeviri Kontrol/Translation Editor

Ayşe Hilal Kaymak Ayık

Sergi Restoratörleri/Exhibition Restorers

Dilek Bozyiğit
Zeynep Ergeç

Sergi Kurulumu/Exhibition Installation

Cüneyt Adıvar

Kapak Tasarım/Cover Design

Bülent Avnamak

Tasarım/Design

Yüksel Yücel

Fotoğraf/Photography

Zeynep Ergeç

Baskı/Printing

Matsis Matbaa A.Ş.
www.matsisprint.com
Sertifika/Certificate Nr: 75309

Baskı Yeri, Yılı ve Adedi/Publication Facts & Print Run

İstanbul, Kasım/November 2025, 1.000 adet/pieces

ISBN: 978-975-17-6390-7

Kapak Görseli/Cover Image

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Laleli 1752-M2, 1^a
TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Laleli 1752-M2, 1^a

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.

Copyright © Manuscript Institution of Türkiye. All rights reserved.

Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığına* aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

All rights belong to the *Manuscript Institution of Türkiye*. Without the prior permission of the Institution, the work cannot be published or copied wholly or partially, by any means and in any form.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

Süleymaniye Mh. Kanuni Medresesi Sk. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37 Faks: +90 (212) 511 36 38
tuyek@ktb.gov.tr
www.yek.gov.tr

TÜRKÇENİN KIRŞEHİR'DE UYANAN ÇERAĞI: ÂŞIK PAŞA
YAZMA ESER SERGİSİ

THE LAMP OF TURKISH SHINING FORTH FROM KIRŞEHİR: ÂŞIK PAŞA
MANUSCRIPT EXHIBITION

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

Takdim

Kırşehir, sadece bir coğrafya parçası değil; aynı zamanda Anadolu'nun kalp atışlarının, medeniyetiminin derin köklerinin ve kültürel sürekliliğimizin hayat bulduğu müstesna bir ilim ve irfan merkezidir. Baba İlyas, Yunus Emre, Hacı Bektâş-ı Velî ve Ahî Evrân-ı Velî gibi büyük gönül erlerinin izlerini taşıyan bu topraklar, 14. yüzyılın en önemli şahsiyetlerinden biri olan Âşık Paşa'yı da bağrından çıkarmıştır. Onun hayatı ve eserleri, doğup büyüdüğü bu kadim şehirle sıkı sıkıya örülmüş bir destandır.

Âşık Paşa, Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıfladığı, Moğol zulmünün arttığı ve idarî kargaşanın hüküm sürdüğü zorlu bir dönemde (670/1272) Kırşehir yöresindeki Arapgir'de dünyaya gelmiştir. Mevlânâ'nın halifelerinden Şeyh Süleymân-ı Türkmânî'den ders almış; dönemin önemli siyasî ve dinî şahsiyetleriyle sürekli ilişki içinde bulunmuş, etrafına ilim ve muhabbet bağıyla pek çok mürid toplamıştır. Onun Kırşehir'de yürüttüğü irşad faaliyetleri, dönemin “muazzam bir fikrî ve edebî inkişaf” ortamında gerçekleşmiş; şehir, aynı zamanda Mevlevîliğin, Hacı Bektâş-ı Velî ve Ahî Evran bağlılığının güçlü bir şekilde görüldüğü bir merkez hâline gelmiştir.

Âşık Paşa'yı sadece yerel bir figür olarak görmek, onun Türk kültürü ve edebiyatı üzerindeki kalıcı etkisini göz ardı etmek olur. Yaklaşık on iki bin beyitten oluşan en meşhur eseri *Garîbnâme*, Anadolu'da Türkçe kaleme alınmış ilk büyük telif mesnevî ve hacimli eser olarak edebiyatımızda bir dönüm noktasıdır. Türkçenin henüz bir yazı dili olarak tam anlamıyla

la yerleşmediği, Arapça ve Farsçanın revaçta olduğu bir çağda, Âşık Paşa Türkçenin sancağını Kırşehir'de dalgalandırmış; bu dilin bir medeniyet dili olarak kök salmasına öncülük etmiştir.

Kırşehir Valiliği olarak bu sergi vesilesiyle, Âşık Paşa'nın şehrimizdeki manevi varlığını yalnızca metinler üzerinden değil, mekânsal hafıza üzerinden de güçlendirmek amacıyla Âşık Paşa Türbesi'nin restorasyon çalışmalarını başlatmış bulunuyoruz. Kısa süre içinde tamamlanması hedeflenen bu çalışmalar neticesinde türbe hem hemşehrilerimizin hem de ülkemizin ve dünyanın dört bir yanından gelecek misafirlerimizin istifade edeceği daha nitelikli bir ziyaretgâh olarak yeniden ihya edilecektir.

Bu katalogda yer alan Ahmet Süheyl Ünver'in Kırşehir ve Ahilikle ilgili defterleri, Âşık Paşa'nın da mensubu olduğu düşünülen Ahilik geleneğinin Kırşehir'deki somut izlerini; tekkeler, türbeler ve esnaf yapılanmaları bağlamında gözler önüne sermektedir. Büyük mutasavvıf ve mütefekkir Âşık Paşa'nın mirasını, onun ruh dünyasını besleyen Ahilik kültürüyle birlikte ele alan bu yaklaşım, çalışmanın ilmî ve kültürel derinliğini kat kat arttırmaktadır.

Kültürümüzün bu eşsiz hazinesini gün yüzüne çıkaran, Âşık Paşa'nın eserlerini ve Kırşehir'deki manevi izini titizlikle belgeleyen bu katalog çalışmasını, aynı zamanda bir vefa borcunun ifası olarak görüyorum.

Bu kapsamlı sergi ve katalog çalışmasının hayata geçirilmesinde gösterdikleri ilmî hassasiyet ve kurum-

sal destek için başta Kültür ve Turizm Bakanlığımıza; yazma eserler alanındaki derin tecrübesiyle projenin ilm  temelini sağlamlaştıran Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığına, özellikle de yol gösterici katkıları ve yakın ilgisi için T YEEK Başkanı Coşt kun Yılmaz hocama şükranlarımı sunuyorum.

Türkçenin Kırŗehir’de Uyanan çerağı:  şk Paŗa Yazma Eser Sergisi’nin fikr  çerçevesine katkıları, yönlendirici değerlendirmeleri ve engin birikimiyle çalışmamıza ayrı bir derinlik kazandıran kıymetli ilim insanı Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu’na; kataloga yazılarıyla değer katan Kemal Yavuz ve M. Fatih Köksal hocalarımıza Kırŗehir halkı adına şükranlarımı sunuyorum. Sergide emeği geçen tüm paydaşlarımıza da i ten teşekkürlerimi ve minnettarlığımı arz ederim..

Bu kıymetli eserin hazırlanmasında bilgi, birikim ve mesailerini ortaya koyan bütün araştırmacılara, akademisyenlere, serginin k rat rlerine, bilim kurulu-na, sanat ve tasarım ekibine, Türkiye Yazma Eserler Kurumu çalışanlarına ve katalogun her aŗamasında emeği geçen yazma eser uzmanlarına en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

 şk Paŗa’nın manevi huzuru ve edeb  mirası, bu sergi ve katalog vesilesiyle Kırŗehir’in en büyük zenginliklerinden biri olarak yaŗamaya devam edecektir.

Murat Sefa Demiryürek
Kırŗehir Valisi

Foreword

Kırşehir is not merely a geographical location; it is an exceptional centre of knowledge and wisdom where the heartbeat of Anatolia, the deep roots of our civilization, and the continuity of our cultural heritage have flourished. These lands bear the traces of great masters of the spiritual path—Baba İlyas, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, and Ahi Evrân-ı Velî—and also brought forth one of the most significant figures of the 14th century, Âşık Paşa. His life and works form a tightly woven narrative inseparable from this ancient city in which he was born and raised.

Âşık Paşa was born in 670/1272 in Arapkir near Kırşehir during a difficult era marked by the weakening of the Anatolian Seljuk State, increasing Mongol oppression, and administrative turmoil. He studied under Şeyh Süleyman-ı Türkmânî, one of the deputies of Mawlânâ, maintained continuous relations with the leading political and religious figures of his time, and gathered around himself numerous disciples bound to him with ties of learning and affection. His spiritual guidance activities in Kırşehir unfolded within a period characterized by “a remarkable intellectual and literary flourishing.” At the same time, the city was a strong center of Mawlawî influence and of devotion to both Hacı Bektaş-ı Veli and Ahi Evran.

To regard Âşık Paşa merely as a local figure would mean overlooking his lasting impact on Turkish culture and literature. His most renowned work, the approximately eleven-thousand-couplet *Gharîbnâme*, is the first major original *mathnawî* composed in

Turkish in Anatolia and stands as a milestone in our literary history. At a time when Turkish had not yet become an established written language, and when Arabic and Persian predominated in Anatolia, he raised the banner of Turkish and played a pioneering role in establishing this language as a language of civilization.

As the Kırşehir Governorship, and on the occasion of this exhibition, we have initiated the restoration of the Âşık Paşa Tomb in order to strengthen the spiritual presence of Âşık Paşa in our city not only through texts but also through spatial memory. Once these works—aimed to be completed in a short time—are finalized, the tomb will be revived as a more dignified and well-appointed site of visitation, serving both our fellow citizens and guests arriving from across Türkiye and around the world.

The notebooks of Ahmet Süheyl Ünver included in this catalogue reveal the tangible traces of the Ahi tradition—of which Âşık Paşa is also thought to have been a member—within Kırşehir, particularly in relation to lodges, shrines, and the guild tradition.

This approach, which examines the legacy of the great Sufi and thinker Âşık Paşa together with the Ahi culture that nourished his spiritual world, greatly enriches the scholarly and cultural depth of the work.

I extend my gratitude, first and foremost, to our Ministry of Culture and Tourism for their scholarly sensitivity and institutional support in bringing

this comprehensive exhibition and catalogue project to life; to the Manuscript Institution of Türkiye (TÜYEK), which strengthened the scholarly foundation of the project with its profound expertise in the field of manuscripts; and especially to Mr. Coşkun Yılmaz, President of TÜYEK, for his guiding contributions and close attention.

I would like to express my gratitude, on behalf of the people of Kırşehir, to the scholar İhsan Fazlıoğlu, whose intellectual contributions, guiding evaluations, and profound knowledge added a distinct depth to the exhibition's conceptual framework, as well as to our esteemed professors Kemal Yavuz and M. Fatih Köksal, who enriched the catalogue with their writings.

I offer my heartfelt appreciation to all researchers, academics, the curators of the exhibition, the scientific committee, the art and design teams, the staff of the Manuscript Institution of Türkiye, and the manuscript specialists whose knowledge, dedication, and efforts have contributed to every stage of the preparation of this valuable work. Through this exhibition and catalogue, the spiritual presence and literary legacy of Âşık Paşa will continue to live on as one of Kırşehir's greatest cultural treasures.

Murat Sefa Demiryürek
Governor of Kırşehir

Türkçenin Kırşehir’de Uyanan Çerağı: ÂŞIK PAŞA YAZMA ESER SERGİSİ

Coşkun Yılmaz*

*Türk diline kimsene bakmaz-ıdı
Türklere hergiz gönül akmaz-ıdı*

*Türk dahı bilmez-ıdı ol dilleri
İnce yolu ol ulu menzilleri*

*Bu Garîb-nâme anın geldi dile
Kim bu dil ehli dahı ma’nî bile*

Binlerce yıllık tarihimizde, iz bırakmış, eser vermiş binlerce ilim, fikir, edebiyat, kültür, sanat, düşünce adamı yetiştirmiştir. Fakat bunların kahir ekseriyetini tanımıyoruz. Önemli bir kısmının varlığından bile haberdar değiliz. Mazimizi inşa edip, istikbalimizi hazırlayan bu insanları, hizmetlerini, fikirlerini, eserlerini tanıma, tanıtmaya, anlama, anlamlandırma çalışmaları sadece maziye hatırlamakla sınırlandırılmaz, sadece vefa ile izah edilemez. Maziye yönelik farkındalık ve vefa duygusu son derece anlamlı olmakla birlikte sadece bunlarla yetinmek meseleyi çok dar bir çerçeveye sığdırmaya kalkışmaktır. Aslında bunlar bugünle de yarınla da ilgilidir ve çok yönlüdür. Bu hususlar geçmişte kalsa da hâlen gündelik hayatımızdan iktisadi ve içtimai yaşantımıza; ruhî, fikrî, sosyal, kültürel dünyamıza, psikolojimize; tabiatın insana, devletten millete, kendimizle irtibattan ailemizle bağlarımıza; farklı inanç mensuplarıyla muamelemize, dünya ile kuraçığımız irtibata ve tasavvurlarımıza varıncaya kadar müessirdir. Fârâbî, İbni Rüşd, İbn Sînâ, Gazzâlî, İbn Heysem, Ali Kuşçu, Ahmed Yesevî, Mevlânâ, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Veli, Akşemseddin, İmam Mâturîdî, Buhârî, Müslim, Ebû Hanîfe, İmam Şâfiî, Zenbilli Ali Efendi, Nizâmülmülk, Ebussuûd, Taşköprülüzâde gibi onlarca,

yüzlerce ismi tarihin herhangi bir zaman dilimine ve belli bir alana hapsetmek mümkün müdür?

Âşık Paşa (1272-1332) tarihimizin öncü şahsiyetlerindendir. Sekiz asra yaklaşan bir zamandan günümüze söyleyecek sözü olan, kullandığımız kelimelerden fikriyatımıza, gündelik yaşantımıza, devlet ve toplum hayatımıza etkili mesajlarıyla tesir eden, ismiyle bütünleşen bir âlim, arif, mutasavvıf ve büyük bir şairdir.

O, Türkçenin Kırşehir’de uyanan, bütün Anadolu’ya ve Osmanlı coğrafyasına yayılan çerağıdır. Öyle ki sadece tarihte kalmamış, günümüze de uzanan sözüyle, mesajıyla yol göstermeye devam etmektedir. Âşık Paşa, Baba İlyâs-ı Horasânî, Mevlânâ Celâled-din-i Rûmî ve Yunus Emre’den etkilenmiş; Yazıcızâde Mehmed Bîcân, Kaygusuz Abdal, Süleyman Çelebi, Elvan Çelebi, Eşrefoğlu Rûmî, Bâkî ve Şeyh Galib gibi şahsiyetleri etkilemiş; fikrî, edebî, tasavvufî ve kültür hayatımızın öncülerindendir.

Türk dilinin Anadolu’daki en eski eserlerinden olup yazılış gayesi doğrultusunda sade diliyle asırlarca çok geniş bir okuyucu kitlesine hitap eden on iki bin beyitlik *Garîbnâme*’si hem dil hem de düşünce dünyasının en temel kaynağı ve baş eseridir. Günay Kut hocamızın tespitiyle, “Dinî, tasavvufî ve öğretici bir eser olan ve halkı eğitmek maksadıyla Türkçe olarak yazılan *Garîbnâme*, Anadolu’da Türk tasavvuf edebiyatının en eski ve tesir dairesi çok geniş olmuş eserlerden biridir. Sade dili dolayısıyla eser asırlar boyunca çok geniş bir okuyucu zümresine hitap etmiştir.” İhsan Fazlıoğlu’nun ifadesiyle de “*Garîbnâme*, yüksek İslâm kültürünü halk düzeyine indirdiği, fikriyatı hissiyata dönüştürerek kamusalılaştırdığı kadar Türkçe’nin

* Dr., Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanı

grameri ve kullanımı açısından da önemli bir kaynak niteliği taşıır.” Eserin istinsahlarının 20. yüzyılın başlarına kadar devam etmesinin nedeni de budur.

Garîbnâme’nin en güzel ve en eski el yazmaları Türkiye Yazma Eserler Kurumu (TÜYEK) Başkanlığı-mıza bağlı kütüphanelerde muhafaza edilmektedir. *Garîbnâme*’nin merkeze alındığı sergimizde farklı tarihlerde, farklı sebeplerle, önde gelen devlet adamlarının talepleriyle, farklı yazı türlerinde, farklı müstensihler ve sanatkârlar tarafından istinsah ve tezyin edilen örnek nüshalara yer verildi. Bu merkezin çevresine ise, Âşık Paşa’nın diğer eserleri, fazlasıyla etkilendiği Mevlânâ’nın *Mesnevî*’si ile Yunus Emre’nin *Dîvân*’ı, oğlu ve torunu gibi aile fertlerinin ve onunla bağ kurmuş bazı müelliflerin eserleri yerleştirildi. Merhum Süheyl Ünver’in Kırşehir ve Ahilik ile ilgili defterlerine, Âşık Paşa’dan bahsetmesi hasebiyle ilk defa bu sergide yer verildi.

Asırlar önce, “*Mâ’nâ ehli mâ’nânun kadrin bilür*” diyen Âşık Paşa’yı tanımak ve tanıtmak bir yönüyle kendimizle musahabe etmek, bir yönüyle hakkı teslim etmektir... Mazi ile hasbihal, hâl ile muhasebe, istikbal ile selamlaşmaktır... Tabi ki bu sergimiz ve elinizdeki katalog kitabı tüm bunları tahakkuk ettiremez. Ancak bu yolculuk için bir tanışma vesilesi olabileceğine, bu buluşmaya önemli bir katkı sağlayacağına inanıyorum. Kırşehir’in yetiştirdiği bu büyük ve öncü şahsiyetimizi tanımak, günümüz nesillerine tanıtmak ve vefa borcunu ödemek için büyük bir muhabbet, hürmet ve gayretle çalışan, istişarelerimiz neticesinde Âşık Paşa’nın türbesinin kapısını ziyaretçilerine hemen açan, türbenin onarımı için gerekli adımları atan, bu sergiye de ev

sahipliği yapan ve başka çalışmaları da planlayan Kırşehir valimiz, aziz kardeşim Murat Sefa Demiryürek’e, VIII. Uluslararası Ahilik Sempozyumu’nda “Fütüvvetnâmeler” sergimize ev sahipliği yaparak bu serginin gündeme gelmesine vesile olan, daha iyi korunması ve geniş kitlelerin istifadesine sunulması için yazma ve nadir matbu eserlerini TÜYEK’e devreden Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Rektörü Mustafa Kasım Karahocagil hocamıza müteşekkirim. Kaleme aldıkları kıymetli yazılarla katalog kitabımıza fikrî derinlik kazandıran Kemal Yavuz, Mehmet Fatih Köksal ve İhsan Fazlıoğlu hocalarımıza minnettarım. Serginin hazırlanması için yoğun bir gayretle çalışan Kırşehir vali yardımcısı İsmail Çetinkaya’ya, Nadir Eserler Daire Başkanımız Ekrem Aytar’a, İstanbul Bölge Müdürümüz Salih Şahin’e, Çeviri ve Yayın Dairesi Başkanı Necmettin Azak’a, Kırşehir İl Kültür ve Turizm Müdürü Mustafa Doğan’a, Yazma Eser Uzmanımız Recep Hisar ve kün-yede emeği geçen tüm çalışma arkadaşlarımıza teşekkür ediyorum.

Âşık Paşa başta olmak üzere, Kırşehir’in tarihî derinliğini de yansıtan şehrimizle bütünleşen, Osmanlı’nın manevi kurucularından Şeyh Edebalı’yi, Ahilik teşkilatının piri Ahi Evran-ı Veli’yi, Gülşehrî’yi, Âşıkpaşazâde’yi, Süleyman-ı Türkmânî’yi Hünkâr Hacı Bektaş Veli’yi ve Neşat Ertaş’ı rahmet ve şükranla anıyorum.

*Hem Kerîmsin, hem Rahîmsin, hem Gafûr
Şükr içinde dut bizi sen yâ Şekur*

The Cresset of The Turkish Language Kindled in Kırşehir: THE ÂŞIK PAŞA MANUSCRIPT EXHIBITION

Coşkun Yılmaz*

Türk diline kimsene bakmaz-ıdı

Türklere hergiz gönül akmaz-ıdı

Türk dahi bilmez-ıdı ol dilleri

İnce yolu ol ulu menzilleri

Bu Garîb-nâme anın geldi dile

Kim bu dil ehli dahi ma'nî bile

(No one would pay heed to the Turkish language
Nor would any heart incline toward the Turks.
The Turks themselves knew not those languages
The subtle path and the lofty stations.

Thus this Gharîbnâme came to be written in this
language

So that the people of this language, too, might know
its meaning)

Across our millennia-old history, we have raised thousands of scholars, thinkers, writers, poets, artists, and intellectuals who have left their mark. Yet we are familiar with only a small portion of them; many are scarcely known, and some are entirely forgotten. Efforts to recognize, introduce, understand, and interpret the individuals who built our past and prepared our future cannot be limited merely to remembering the past or explained solely by loyalty. Although awareness of and gratitude for the past are meaningful, relying on these alone confines the matter to too narrow a frame. In truth, these issues concern both today and tomorrow; their impact is far-reaching. Even if they belong to the past, they still influence our daily life, economic and social structures, spiritual and intellectual world, psychology, our relationship with nature, our connection with ourselves and our families, our interaction with people of different faiths, and even our engagement with the world and our imagination of it. Can figures

such as Fārâbî, Ibn Rushd, Ibn Sînâ, Ghazzâlî, Ibn al-Haytham, 'Alî Kuşçu, Ahmed Yesevî, Mawlânâ, Hacı Bektâş-ı Velî, Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Velî, Akşemseddin, Imâm Mâturîdî, Bukhârî, Muslim, Abû Hanîfa, Imâm Shâfi'î, Zenbilli 'Alî Efendi, Nizâm al-Mulk, Ebussu'ûd, or Taşköprülüzâde truly be confined to any single period or discipline?

Âşık Paşa (1272–1332) is one of the pioneering figures of our intellectual history. His words still speak to us eight centuries later: through the vocabulary we use, the concepts that shape our thinking, the moral and spiritual messages that continue to influence our social and communal life. He is a scholar, sage, Sufi, and great poet whose name is inseparable from his legacy.

He is the cresset of the Turkish language that was kindled in Kırşehir and spread throughout Anatolia and the Ottoman world. His voice has not remained in the past; with his word and message, he continues to guide us today. Influenced by Baba İlyâs Horasânî, Mawlânâ Jalâl al-Dîn Rûmî, and Yunus Emre, Âşık Paşa in turn influenced Yazıcızâde Mehmed Bîcân, Kaygusuz Abdal, Süleyman Çelebi, Elvan Çelebi, Eşrefoğlu Rûmî, Bâkî, and Şeyh Gâlib—becoming a key figure in our intellectual, literary, mystical, and cultural life.

Gharîbnâme, consisting of twelve thousand couplets, is one of the oldest works of the Turkish language in Anatolia, and—through its plain language in accordance with its purpose of composition—it addressed a very broad readership for centuries; it is his principal work and the most fundamental source of both the linguistic and intellectual world. As Professor Günay Kut has noted, “Gharîbnâme, a religious, mystical, and didactic work written in Turkish with the aim of educating the people, is one of the earliest works of Anatolian Turkish Sufi literature and one whose sphere of influence has been remarkably

* Dr., President of the Manuscript Institution of Türkiye

extensive. Because of its simple language, the work appealed to a very broad readership for centuries.” As İhsan Fazlıoğlu expresses it, “*Gharībnāma* possesses an important value not only because it brought the high culture of Islam down to the level of the common people—publicizing it by transforming intellectual concepts into sentiments—but also because it is a significant source in terms of the grammar and usage of the Turkish language.

The finest and oldest manuscripts of the *Gharībnāma* are preserved in the libraries of the Manuscript Institution of Türkiye (TÜYEK). In this exhibition centred around the *Gharībnāma*, we present manuscript copies produced at different times, for different reasons, at the request of prominent statesmen, written and decorated in various scripts by different scribes and artists. Around this central axis, we have placed Âşık Paşa’s other works; the *Mathnawī* of Mawlānā and the *Dīwān* of Yunus Emre, both of whom deeply influenced him; as well as the works of his son and grandson and of authors connected to him in various ways. For the first time, we are also exhibiting Süheyl Ünver’s notebooks on Kırşehir and *Ahīlik* (Ahi tradition), as they contain entries on Âşık Paşa.

To know and introduce Âşık Paşa—who centuries ago declared, “*Ma’nā ehli ma’nānun kadrin bilür*” (Those who possess meaning know the worth of meaning)—is, in one sense, to engage in a conversation with ourselves, and in another, to render what is due. It is a dialogue with the past, an accounting with the present, and a greeting to the future. Naturally, this exhibition and the catalogue in your hands cannot fulfil all of this, but they may serve as a point of acquaintance, a meaningful encounter.

I extend my heartfelt gratitude to our Governor of Kırşehir, my esteemed colleague Murat Sefa Demiryürek,

who—with great affection, respect, and dedication—has worked tirelessly to recognize this great and pioneering figure raised by Kırşehir, to introduce him to today’s generations, and to fulfil our debt of gratitude. Following our consultations, he promptly opened the door of Âşık Paşa’s tomb to visitors, initiated the necessary steps for its restoration, hosted this exhibition, and has already begun planning further projects. I am likewise grateful to Prof. Mustafa Kasım Karahocagil, Rector of Kırşehir Ahi Evran University, who, by hosting our “*Fütüvvetnâmeler (Futuwwatnâmas)*” exhibition during the 8th International Ahilik Symposium, paved the way for this exhibition to come to fruition, and who entrusted his manuscripts and rare printed works to TÜYEK so that they may be better preserved and made accessible to wider audiences. I offer my sincere thanks to Mehmet Fatih Köksal and İhsan Fazlıoğlu, whose valuable essays have added intellectual depth to this catalogue; to our Director of Rare Works, Ekrem Aytar; İstanbul Regional Director, Salih Şahin; Director of Translation and Publications, Necmettin Azak; Manuscript Specialist Recep Hisar; my colleagues named in the imprint; and all members of TÜYEK and the Kırşehir Governorship for their devoted efforts in preparing this exhibition.

I remember with mercy and gratitude Âşık Paşa and the great figures who shaped the spiritual depth of Kırşehir—Şeyh Edebālî, Ahi Evran Velî, Gülşehrî, Âşıkpaşazâde, Süleyman-ı Türkmânî, Hünkâr Hacı Bektâş Velî, and Neşet Ertaş.

*Hem Kerîmsin, hem Rahîmsin, hem Gafur
Şükr içinde dut bizi sen yâ Şekur*

*(You are the Generous, the Merciful, the Forgiving
Keep us ever in gratitude, O Most Appreciative)*

ÂŞIK PAŞA VE GARÎB-NÂME

Kemal Yavuz*

Asıl adı Alî'dir. 1272 yılında Kırşehir yöresindeki Arapkir'de doğmuştur. Babası Muhlis Paşa, Baba İlyas-ı Horasanî'nin oğludur. Şeyh İlyas da denilen Baba İlyas, Horasan'dan Anadolu'ya göç etmiş, önde gelen din âlimi ve Sünnî bir mutasavvıftır. Bu sebeple öğrencileri gitgide çoğalmış, bu durum Sultan I. Alaeddin Keykubat'ı endişeye düşürmüştür. Baba İlyas, insanların eğitim ve öğretimindeki hizmeti sebebiyle takdir edilmiştir. Baba İlyas'ın Ömer, Yahya, Mahmud ve Muhlis adında dört oğlu olmuştur. Âşık Paşa bunlardan Muhlis Paşa'nın oğludur.

Âşık Paşa, idarenin zayıfladığı, Moğol zulmünün gitgide arttığı, idarî kargaşa ve çekişmelerin çok olduğu bir zamanda doğmuş ve ömrünü bu hadiseler içinde geçirmiştir. Âşık Paşa'nın çocukluğu o devirde önemli bir kültür merkezi olan Kırşehir'de geçmiştir. Şeyh Osman, Âşık Paşa'nın en iyi şekilde yetişmesini sağlamıştır. Böylece o, zahirî ve batınî ilimlerde yetişmiştir. Ayrıca Arapça ve Farsça yanında Ermenice ile İbrani'ce'yi de öğrenmiştir. Kendi verdiği bilgilere göre Hızır da ona hocalık etmiştir. Böylece ledünnî ilmi öğrenmiştir. Devrinin önde gelen bilginlerinden olması hasebiyle bütün müşkülleri çözmektedir. Elvan Çelebi, onun için; velilerdeki zevkler, fenâ makamına ulaşma ile gafletten uzak olarak her an Hakk'ı hatırlama ve uyanıklık hâli yanında, kendinden geçme durumunu Âşık Paşa'nın bizzat yaşadığını söyler.. Ayrıca Âşık Paşa'nın iç ve dış güzelliğe sahip bulunduğunu; güler yüzlü, iyi ahlâklı ve iyiliklerde herkesten önde geldiğini bildirir.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Emekli Öğretim Üyesi

Latîfî onun arif, veli ve tarikat yolunda önde gelen bir âlim olduğunu, aslen Horasan'dan geldiğini, Hacı Bektaş ile çağdaş olup görüştüklerini zikreder. O, Baba İlyas-ı Horasanî'nin Amasya'ya geldiğini, oğlu Muhlis Paşa'nın Kırşehir'de yerleştiğini, Âşık Paşa'nın burada doğduğunu ve Hanefî mezhebinde olduklarını belirtir. Âşık Paşa'nın 1332/733 yılında 63 yaşında vefat ettiğini, türbesinin Kırşehir'de olduğunu kaydeder. Âşık Paşa, 1272 yılında doğduğuna göre çocukluğu III. Gıyaseddin Keyhüsrev, gençlik yılları II. Mesud ve III. Alaeddin Keykubat zamanlarında geçmiştir. Olgunluk devrini Osman Gazi zamanında yaşayan Âşık Paşa, ömrünün son yedi senesini de Orhan Gazi devrinde geçirmiştir. Bu durumda o, üç Selçuklu ve iki Osmanlı hükümdarı olmak üzere beş sultanın saltanat zamanlarında ömür sürmüştür.

Âşık Paşa tahsiline Kırşehir'de devam etti. Süleyman-ı Türkmânî'den tasavvuf dersleri aldığı gibi kayınpederi Şeyh Osman'ın derslerinde yetişti. Devrinin siyasî şahsiyetleri yanında âlim ve şeyhleri ile temas kurdu. Hacı Bektaş-ı Veli'nin öğrenim halkasında bulundu ve onun halifesi oldu. Osman Gazi'nin istiklalini ilânı sırasındaki törenlere katıldı. Kırşehir'in Osmanlı topraklarına geçmesinde büyük rol oynadı. Burada açtığı zaviyede ilim öğretti. Kırşehir beyi tayin edildi. Bütün ömrünü öğrenmek, yazmak ve öğretmekle geçirmiştir.

Âşık Paşa'nın en önemli vasfı devrinin bir ideologu olmasıdır. Yeni Türk devletinin kuruluşunda temel meseleleri öne süren ve fikirler getiren bir bilgidir. Bu açıdan bakıldığında Âşık Paşa, işe Türkçe'den başlar. Türkçe için fikirler getirir ve bir

ÂŞIK PAŞA AND THE GHARĪBNĀMA

Kemal Yavuz*

His original name is ‘Alī. He was born in 1272 in Arapkir, near Kırşehir. His father, Muhlis Paşa, was the son of Baba İlyās-ı Horasānī. Known also as Şeyh İlyās, Baba İlyās had migrated from Khorasan to Anatolia and was a prominent religious scholar and a Sunni Sufi. For this reason, the number of his students grew steadily, which caused Sultan ‘Alāeddin Keykubad I to become uneasy. Yet Baba İlyās was esteemed for his service in educating and guiding people. He had four sons: ‘Omer, Yahyā, Mahmūd, and Muhlis. Âşık Paşa was the son of Muhlis Paşa.

Âşık Paşa was born during a turbulent period in which political authority weakened, Mongol oppression intensified, and administrative strife prevailed. His childhood passed in Kırşehir, an important cultural centre of the time. Şeyh Osman ensured that he received an excellent education, and thus he was trained in both the outward and inward sciences. Besides Arabic and Persian, he also learned Armenian and Hebrew. According to his own account, Khidr served as one of his spiritual teachers, through whom he acquired esoteric knowledge. Because he was among the leading scholars of his age, he was able to resolve all intellectual difficulties. Elvan Çelēbi states that Âşık Paşa personally experienced the spiritual states characteristic of saints—such as attaining the station of self-annihilation, constant remembrance of God without heedlessness, and the ecstatic loss of self. He also notes that Âşık Paşa possessed both inner and outer beauty, was smiling, virtuous, and excelled all others in kindness and righteousness.

* Prof. Dr., Professor Emeritus, Department of Turkish Language and Literature, Istanbul University

According to Latifī, he was an enlightened scholar, a saint, and a leading figure of the Sufi path, originally from Khorasan, and contemporary with Hacı Bektāş, with whom he met. Latifī states that Baba İlyās-ı Horasānī came to Amasya, that his son Muhlis Paşa settled in Kırşehir, that Âşık Paşa was born there, and that they belonged to the Hanafī school. He records that Âşık Paşa died in 1332/733 at the age of 63 and that his tomb is in Kırşehir. Since Âşık Paşa was born in 1272, his childhood overlapped with the reign of Gıyaseddin Keyhüsrev III; his youth with that of Mes‘ūd II and ‘Alāeddin Keykubad III; he reached maturity during the era of ‘Osmān Gāzī and spent the final seven years of his life under Orhān Gāzī. Thus, he lived through the reigns of five rulers—three Seljuks and two Ottomans.

Âşık Paşa continued his studies in Kırşehir. He received Sufi training from Süleyman-ı Türkmānī and studied with his father-in-law, Şeyh Osman. He maintained contact not only with political figures of his age but also with its leading scholars and mystics. He joined the teaching circle of Hacı Bektāş-ı Velī and became his deputy. He participated in the ceremonies during which ‘Osmān Gāzī proclaimed independence. He played a significant role in the incorporation of Kırşehir into Ottoman territory. In the lodge he founded in Kırşehir, he taught the sciences. He was appointed Bey of Kırşehir. He spent his entire life learning, writing, and teaching.

Âşık Paşa’s foremost characteristic is that he was the ideologue of his age, a scholar who articulated foundational ideas during the formation of the

devlet için dilin önemini belirtir. O bu noktadan işe başlamakla bir bakıma geçmişin hatalı yolunu da kapatmış olur. İdare meselesinde hükümdarın başta asalet, bilgi, vücut sağlığı, cesaret, cömertlik ve vefa duygusu gibi özelliklere sahip bulunması gerektiğini söyler. Askerin ne şekilde yetiştirilmesi gerektiğini, ordunun teşkilini, onlara gerekli harp aletleri ve silahları zikreder. Ayrıca halka yol gösterir. Gerçek insanın taşıması gereken özellikleri anlatır. İnsanları başlıca üç bölükte verir ve her bir bölümü üstün, orta ve aşağı şeklinde ele alır. Ona göre dokuz çeşit insan vardır.

Âşık Paşa *Garîbnâme*'sinde Türk kültürünün bütün devirlerine gider gelir. İfade ve bilgi olarak Orhun Abideleri'ne, *Kutadgu Bilig'e*, *Dede Korkut'a*, *Mesnevî'ye* ve Yunus'a giderken, bazı sözleri ile Süleyman Çelebi'yi yönlendirir ve *Mevlid*'in temelini oluşturur. Ayrıca miracnâme ve mevlid gibi türlerin yazılmasında da öncülük eder. Âşık Paşa hikemî edebiyatın da başında yer alır. Onda akıl, gözlem, düşünme ve hayatı bu açıdan görme esastır. Bu yönü ile hikemî edebiyatın çığırını çeken ilk şairdir. O, Türk edebiyatında Yusuf ile Zeliha, Leylâ ile Mecnun gibi aşk hikâyelerinin de ilk yazarlarındandır.

Aslında Âşık Paşa ile edebiyatımızın her çağında karşılaşmak mümkündür. Onun bir beyti bile başta Sultan Ahmet olmak üzere, Aziz Mahmut Hüdaî gibi tekke veya tasavvufî edebiyat içinde çeşitli ilahîlerin yazılmasına yol açarken divan şairlerinin gazellerinde redif veya nakarat şeklinde yer alır. Âşık Paşa eserinde çok çeşitli öğütlerde bulunur; ana, baba, hoca ve esnaf velisi olan ahîlerden dua almayı tavsiye eder. Hizmeti, ilim öğrenmeyi, doğruluğu ve ihlas sahibi olmayı, halkın sıkıntılarını yüklenip gidermeyi öğütler. Birliğin önemini vurgular ve bu fikri on hikâyede işler. İlme büyük değer verir. Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın önemle işaret ettiği gibi, Osmanlı Türklerinin kurmuş oldukları cihan devletinin ideolojik ve metafizik temelini hazırlar. Ayrıca edebiyatımızda tasavvuf alanının ilk temsilcileri arasında yer alır.

Âşık Paşa, devrinde en büyük mesnevi yazarıdır. Ayrıca gazeller de yazmıştır. Âşık Paşa'nın en önemli eseri 10613 beyitten meydana gelen *Garîb-nâme* adlı büyük mesnevisidir. *Garîb-nâme*'nin on bölümünde onar kıssaya yer verir. Her bölümdeki kıssalar on ile çarpıldığı takdirde eserin en azından 550 konuyu işlediği anlaşılır. Böylece açılan ve bu açılmada genişleyen, genişleyip büyürken de nizam ve intizamını koruyan, insanı daha ötelere çeken hendesî bir eserle karşılaşırız. Eserin açık ve çekici anlatımı, anlaşılabilir bir dili vardır. Arapça ve Farsça tamlamalara sadece gerek duyulunca, çok az sayıda yer verilmiştir. *Garîb-nâme*'nin elde bulunan ilk nüshaları on beşinci yüzyıla aittir. Asırlar boyunca istinsah edilmeye devam eden *Garîb-nâme*'nin ne derece kıymetli bir eser olduğu anlaşılır.

Âşık Paşa'nın *Garîb-nâme*'yi Türkçe olarak kaleme almasının arka planı, yalnızca halkın anlamasını kolaylaştırmak düşüncesi değildir; aynı zamanda Osmanlı düşüncesinin dil-varlık tasavvurunda Türkçe'nin yerini belirleme çabasıdır. Osmanlı bilginlerinin fizikî, zihnî, lisânî ve hattî varlık ayrımı içinde dili bir "âlet" olarak kabul etmeleri, dili hakikatin suretine ve gerçekliğine götüren bir vasıta konumuna yerleştirir. Bu anlayışa göre hakikat, herhangi bir dilin tekelinde değildir; delâlet edenler değişse de delâlet edilen değişmez. İşte *Garîb-nâme*, bu düşüncenin Türkçe için geçerli olduğunu ispatlamak isteyen bir bilginin eseridir. Âşık Paşa'nın

Türk dilinde anlayalar ol Hak'ı

Tâ ki mahrûm kalmaya Türkler dahi

beyti, hem dönemin ictimâî durumuna ve ihtiyacına hem de hakikatin muhatabın diline göre aktarılmasının zaruretine işaret eder. Böylece *Garîb-nâme* yalnızca bir tasavvuf kitabı değil, Türkçe'yi yüksek İslâm kültürünün ifadesine elverişli bir ilim ve hikmet dili olarak kurma teşebbüsüdür.

new Turkish state. From this perspective, Âşık Paşa starts with the Turkish language itself. He offers reflections on Turkish and emphasizes the importance of language for statecraft. By beginning here, he closes the door on certain mistaken approaches of the past. Regarding governance, he asserts that a ruler must possess qualities such as nobility, knowledge, physical health, courage, generosity, and loyalty. He discusses how soldiers should be trained, the structure of the army, and the necessary weapons and tools of war. He also guides the public, describing the essential traits of a true human being. He divides people into three main groups and each group into the superior, the moderate, and the inferior. In total, he identifies nine types of human beings.

In his *Gharībnāma*, Âşık Paşa moves back and forth across all eras of Turkish culture. In his expression and knowledge, he reaches back to the Orkhon Inscriptions, the *Kutadgu Bilig*, *Dede Korkut*, the *Mathnawī*, and Yunus Emre; through certain lines he influences Süleyman Çelebi and lays the foundation of the *Mawlid*. He also pioneers the genres of *mī'rājnāma* and *mawlid*. Âşık Paşa stands at the beginning of didactic (hikamī) literature. For him, reason, observation, reflection, and viewing life through these lenses are essential. Thus, he is the first poet to open the path of didactic poetry. In addition, he is among the earliest authors of love romances such as *Yūsuf and Zeliha* and *Laylā and Majnūn* in Turkish literature.

Indeed, through Âşık Paşa, one may traverse all periods of our literature. Even a single couplet of his inspired numerous hymns in Sufi and lodge literature—especially those of Sultan Ahmed and Aziz Mahmud Hüdāyī—and appears as refrain or repeated line in the ghazals of divan poets. In his work he offers a wide range of advice: he urges people to seek the prayers of mothers, fathers, teachers, and the Ahi masters who guide craftsmen; he encourages service, learning knowledge, truthfulness,

sincerity, and helping those in distress. He emphasizes unity and treats this theme in ten stories. He places great value on knowledge. As Prof. Dr. Mehmet Kaplan has pointed out, he prepares the ideological and metaphysical foundation of the world state later established by the Ottoman Turks. He is also among the earliest representatives of Sufi literature.

Âşık Paşa was the greatest *mathnawī* poet of his age and also composed *ghazals*. His most important work is the *Gharībnāma*, a monumental *mathnawī* of 10,613 couplets. The *Gharībnāma* consists of ten chapters, each containing ten tales. If the tales in each chapter are multiplied by ten, it becomes evident that the work treats at least 550 subjects. Thus, we encounter a work that expands like a geometric structure—opening layer by layer, widening yet maintaining order and harmony, drawing the reader ever further. The work is written in a clear and engaging style; its language is accessible. Arabic and Persian compounds are used only when necessary and sparingly. The earliest extant copies of the *Gharībnāma* date to the fifteenth century. Its continued copying over many centuries attests to its value.

The reason Âşık Paşa composed the *Gharībnāma* in Turkish was not merely to ease comprehension for the common people; it was also an effort to establish the place of Turkish within the Ottoman intellectual vision of the relationship between language and being. Ottoman scholars, who viewed physical, mental, linguistic, and scriptorial existence in distinct categories, regarded language as an instrument, a medium leading to the form and reality of truth. In this understanding, truth is not the monopoly of any single language; the signifiers may change, but the signified does not. The *Gharībnāma* is thus the work of a scholar who sought to demonstrate that this principle applied equally to Turkish. Âşık Paşa's couplet:

Türk dilinde anlayalar ol Hak'ı
Tā ki mahrūm kalmaya Türkler dahi

Bu çabanın tarihî bağlamında, Arapça'nın yarı-sem-bolik bir ilim dili olarak işlev gördüğü, Farsça'nın kültürel ve edebî bir üst dil olarak yaygın bulundu-ğu bir dönemde Âşık Paşa, halka ulaşmanın yolunun Türkçe ile mümkün olacağını kavrar. Onun

*Kamu dilde ma'nî vârdur bilene
Cümle yolda Hak bulundu bulana*

anlayışı, Mevlânâ'dan Gülşehrî'ye uzanan XIII.-XIV. yüzyıl Anadolu düşüncesinde dilin yalnızca bir araç değil, hakikat arayışının ortak zemini olduğuna işa-ret eder. *Garîb-nâme*'nin göze çarpan en önemli hu-susiyeti; sade Türkçesi ve örneklemeleri, hakikatin her gönle ve her sınıfa ulaşmasını hedefleyen bir irşad üslubuna sahip olmasıdır. Dil-varlık ilişkisine dair çerçeve ile *Garîb-nâme*'nin amaç ve yöntemi birleşince, Âşık Paşa'nın Türkçe'yi sistemli bir tasav-vuf, düşünce ve ahlak dili hâline getirmede oynadığı kurucu rol daha açık görünür.

Garîb-nâme'nin hem dil hem düşünce tarihinde bu merkezî konumu, eserin asırlar boyunca Anadolu Türk toplumunun yaşayışına, dinî tecrübesine ve kültürel belleğine yön vermesini sağlamıştır. Yüksek İslâm kültürünün soyut kavramlarını halkın kavra-yışına uygun örneklerle somutlaştıran Âşık Paşa, bir bakıma sûret ile hakikati buluşturan bir tercüman olarak ortaya çıkar. Bu durum, Osmanlı ilim gelene-ğinin “dilî, hakikatin suretine delâlet eden bir vasıta oluşu” fikrini *Garîb-nâme*'de müşahhas hâle getirir. Eserdeki kıssalar, temsilî anlatımlar, tabiat ve top-lumdan alınan örnekler, insanın hem dış hem iç dün-yasına dair sürekli bir eğitim gayesi taşır. Bu yönüyle

Garîb-nâme bir nevi hayat dersi ihtiva eden bir eser konumundadır.

Garîb-nâme'nin okunması ve yayılması; Türk dili-nin tarihî işlevinin, Osmanlı düşüncesinin kavram örgüsünün ve Âşık Paşa'nın sözündeki kurucu ni-teliğin yeniden hatırlanmasıdır. Tarihî ve edebî çer-çevesi birlikte düşünüldüğünde *Garîb-nâme*, hem hakikatin hem de dilin, her çağda yeniden anlam kazandığı çok katmanlı bir metin olarak karşımıza çıkar. Bu eser, Türk milletinin yedi yüz yılı aşan sü-rede yaşadığı kültür sürekliliğinin hem tanığı hem taşıyıcısı olup, bugün de hem ilim hem irfan açı-sından temel bir kaynak özelliği taşımaya devam etmektedir.

Zikredilen bu zengin hususiyetleri taşıyan *Garî-b-nâme*'nin tercüme değil de telif olması önemli-dir. Bu durum bir bakıma Türk edebiyatının Far-sça ve Arapça eserlerin tercümesi ile işe başladığı gibi yanlış iddiaları çürütmektedir. Türkler İslami-yet'ten sonra yeniliklere açılırken kendi zevki ve tabiatına göre bir yol tutmuş, kendine has orijinal eserler vermiştir. *Fakr-nâme*, *Vasf-ı Hâl*, *Hikâye*, *Kimya Risâlesi* dışında Âşık Paşa'nın başka man-zum hikayeleri de vardır. Bunların toplam sayısı şimdilik sekiz olarak tespit edilmiştir. Bu hikâyeler *Garîb-nâme içine* girememiş, *Garîb-nâme* dışında kalmış hikâyelerdir. Âşık Paşa'nın *Garîb-nâme* ve diğer eserlerinden başka olarak yazdığı gazeller bu-lunmaktadır.

(So that they may understand the Truth in the Turkish language,
And so that the Turks, too, may not remain deprived of it)

indicates both the social needs of the time and the necessity of conveying truth in the language of its audience. Thus, the *Gharībnāma* is not merely a Sufi treatise but an effort to establish Turkish as a language capable of expressing the high culture of Islam.

In the historical context of this endeavor—when Arabic served as a semi-symbolic language of scholarship and Persian prevailed as the dominant cultural and literary language—Āşık Paşa perceived that reaching the people would only be possible through Turkish. His view:

*Kamu dilde ma'nî vârdur bilene
Cümle yolda Hak bulundı bulana*

(Meaning resides in every language for those who can perceive it;
On every path, the One who seeks has always found the Truth)

reflects the XIII–XIV century Anatolian intellectual understanding, from Mawlānā to Gölşehrī, that language is not merely a tool but the common ground in the search for truth. The most striking feature of the *Gharībnāma* is its plain Turkish, its illustrative examples, and its instructive style aimed at bringing truth to every heart and social class. When this framework of the relationship between language and being is combined with the purpose and method of the *Gharībnāma*, Āşık Paşa's foundational role in shaping Turkish into a systematic language of Sufism, thought, and ethics becomes even clearer.

The centrality of the *Gharībnāma* in both linguistic and intellectual history allowed it to shape the life, religious experience, and cultural memory of

Anatolian Turkish society for centuries. By presenting the abstract concepts of Islamic high culture through examples suitable to popular understanding, Āşık Paşa emerges as a translator who brings form and truth together. This makes tangible the Ottoman scholarly notion that “language is a medium indicating the form of truth.” The tales, allegories, and examples drawn from nature and society all serve the aim of continuous moral and spiritual education—thus rendering the *Gharībnāma* a work that offers lessons in living.

Reading and disseminating the *Gharībnāma* renews awareness of the historical function of the Turkish language, the conceptual network of Ottoman thought, and the foundational quality of Āşık Paşa's words. Considered within its historical and literary context, the *Gharībnāma* appears as a multilayered text in which both truth and language gain renewed meaning in every age. This work, the witness and vehicle of the cultural continuity experienced by the Turkish nation for more than seven centuries, continues today to serve as a fundamental source of both knowledge and wisdom.

It is important that the *Gharībnāma* is not a translation but an original composition. This disproves the mistaken claim that Turkish literature began with translations from Persian and Arabic. After embracing Islam, the Turks opened themselves to new influences but followed their own tastes and nature, producing original works. Beyond the *Fakrnāma*, *Vasf-ı Hāl*, *Hikāya*, and *Kımyā Risālesi* (*Treatise on Alchemy*), Āşık Paşa also composed other verse narratives—eight of which have been identified to date. These stories were not included within the *Gharībnāma* and remain outside it. In addition to the *Gharībnāma* and his other works, Āşık Paşa also wrote *ghazals*.

AŞIK PAŞA’NIN HAYATI VE ESERLERİ

M. Fatih Köksal*

HAYATI

Âşık Paşa, Yunus Emre ve Gülşehrî ile birlikte Anadolu’da Türkçenin yazı dili olarak oluşumu ve gelişmesinde en büyük pay sahiplerinden biridir. Sadece Türk kültür ve edebiyatında değil Türk siyasi tarihinde de derin izler bırakmış köklü bir ailenin ferdi olan Âşık Paşa’nın cediti de Anadolu erenlerinin hemen tamamı gibi Horasan’a dayanır.

Âşık Paşa, XIII. yüzyılda Horasan’dan Anadolu’ya gelen bir aileye mensuptur. “Baba İlyâs” olarak bilinen dedesi (ö. 1240), beraberindeki Türkmenlerle birlikte Horasan’dan gelerek Amasya yakınlarında bugün İlyas adıyla bilinen Çat köyüne yerleşmiş, bağlılarına Babâî denilen ünlü bir şeyhtir. Baba İlyâs, tarihe Babâî İsyancıları olarak geçen olaylar sonucunda Amasya’da öldürülmüştür. Baba İlyâs’ın sağ kalan dördüncü ve en küçük oğlu Muhlis (Paşa) yanmakta olan zaviyede alevler arasından Şerefeddîn Hoca olarak bilinen biri tarafından kurtarılır. Amasya’da ve Mısır’da yedişer yıl kalan Muhlis, intikam almak için 14 yaşında Anadolu’ya döner. Mücadeleler içinde bir ömür süren Muhlis Paşa, Mevlânâ’nın öldüğü yıl (672/1273-74), oğlu Alî (Âşık Paşa) henüz iki yaşındayken vefat eder.

Âşık Paşa, 670 (1271-72) yılında Arapgir’de doğmuştur. Onun doğum yılı ve ölüm tarihi Kırşehir’deki türbesinin giriş kapısının bulunduğu cephenin duvarındaki Farsça manzum kitabede kayıtlıdır. Kitabenin Türkçesi şöyledir:

* Prof. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mfkoksal@gmail.com

“Ey falan kişi! Şeyh İlyâs oğlu Muhlis’in oğlu Şeyh Paşa’yı ledün ilmi (gizli hakikatleri konu alan ve bu yolla insanı mânevî kurtuluşa ulaştırdığına inanılan ilim) sahibi, biricik tasavvuf önderi ve Allah adamı bil. Safer ayının 13. Salı gününün gecesi dünyaya **ha’** da geldi **zelec**’de tekrar göç etti.”

Bu şiirdeki ha’ (ح) ibaresinin ebced hesabındaki karşılığı 670’tir. Keza zelec (ذلع) de vefat tarihini (733) vermektedir. Kitabede açıkça yazılan ölüm tarihi ise 3 Kasım 1332 gününe tekabül eden 13 Safer 730’dur. Bu tarihler bizzat oğlu Elvan Çelebi tarafından kaleme alınan *Menâkıbu’l-Kudsiyye* adlı mesnevîde de aynen zikredilmektedir. Âşık Paşa, Hz. Peygamber gibi 63 yıl ömür sürmüştür

Asıl adı, Hüseyin Hüsâmeddîn’e göre *Alâaddîn Ali*, diğer kaynaklara göre *Alî*’dir. Mahlası olan Âşık, zamanla adı gibi kullanılmaya başlandığından Âşık Paşa namıyla tanınmıştır. Adına ekli “Paşa” unvanı, kelimenin “başağa”dan geldiği düşüncesiyle kimi araştırmacılar tarafından onun “babasının ilk oğlu olduğu”na bağlanmışsa da dört çocuğu olan babası o henüz iki yaşındayken öldüğüne göre Ali’nin ilk oğlu olmadığı, dolayısıyla da Paşa unvanının bu anlamla ilişkili olmadığı açıktır. “*Anadolu Selçuklularında ve Osmanlı Devleti’nin ilk dönemlerinde savaşçılara ve dinî nitelik taşıyan kimselere saygı için verilen gayrresmî ünvan*” manası Âşık Paşa için de uygun görünmektedir.

Oğlu Elvan Çelebi, büyük bir bölümünde babasından söz ettiği ve babasına dair ilk ağızdan bilgilere

ĀŞIK PAŞA: HIS LIFE AND LITERARY LEGACY

M. Fatih Köksal*

LIFE¹

Together with Yūnus Emre and Gülşehrī, Āşık Paşa is one of the leading figures who played a major role in the formation and development of Turkish as a written language in Anatolia. Āşık Paşa belonged to a deeply rooted family that left significant traces not only in Turkish culture and literature but also in Turkish political history. Like almost all Anatolian saints, his lineage goes back to Khorāsān.

Āşık Paşa belonged to a family that came from Khorāsān to Anatolia in the 13th century. His grandfather, known as “Bābā Ilyās” (d. 1240), came from Khorāsān with the Turkmen who accompanied him and settled in today’s village of Çat—now known as İlyas—near Amasya. He was a famous shaykh whose followers were called Bābā’ī. Bābā Ilyās was killed in Amasya as a result of the events known in history as the Bābā’ī Revolts. Muhlis (Paşa), Bābā Ilyās’s fourth and youngest surviving son, was rescued from the burning lodge by someone known as Şerefeddīn Hoca. Muhlis stayed seven years in Amasya and seven years in Egypt, returning to Anatolia at the age of fourteen to take revenge. Muhlis Paşa, whose life passed in struggle, died in the same year Mawlānā passed away (672/1273–74), when his son ‘Alī (Āşık Paşa) was only two years old.

Āşık Paşa was born in 670 (1271–72) in Arapkir. His birth and death dates are recorded in the Persian inscription carved on the wall of the façade where the

entrance door of his tomb in Kırşehir is located. The inscription reads as follows:

“O such-and-such person! Know Şeyh Paşa, son of Muhlis, son of Şeyh Ilyās, as a possessor of ilm al-ladun (the science of hidden truths believed to lead a person to spiritual salvation), a unique Sufi leader, and a man of God. On the night of Tuesday, the 13th of the month of Safar, he came into the world with khā’ (خ) and again departed in zalaj (ذلاج).”

In this poem, the phrase khā’ (خ) corresponds to the year 670 in the abjad system, and likewise zalaj (ذلاج) gives the date of his death (733). The death date explicitly written in the inscription is 13 Safar 730, which corresponds to 3 November 1332. These dates are also mentioned verbatim in the Manāqib al-Qudsiyya, the mathnawī written by his son Elvān Çelebi. Like the Prophet Muhammad (pbuh), Āşık Paşa lived for 63 years.

According to Hüseyn Hüsameddīn, his real name is ‘Alā’addīn ‘Alī; according to other sources, it is simply ‘Alī. Because his pen name “Āşık” came to be used as his given name over time, he became known as Āşık Paşa. Some researchers, based on the idea that the title “Paşa” derived from baş-ağa (first-born son), have connected it to his being the eldest son; however, since his father—who had four children—died when he was only two, it is clear that ‘Alī was not the first son, and that the title Paşa is unrelated to this meaning. The meaning “an unofficial title given in the Anatolian Seljuk and early Ottoman periods to warriors and those with religious distinction as a sign of respect” appears more appropriate for Āşık Paşa.

* Prof. Dr., İstanbul Kültür University, Faculty of Science and Letters, Department of Turkish Language and Literature, mfkoks@icloud.com

ulaşabildiğimiz *Menâkıbu'l-Kudsiyye* adlı mesnevi-sinde, Âşık Paşa'nın ahlak ve faziletini uzun uzun överken hayatına dair fazla bilgi vermez. Ancak onun fizikî özelliklerini bir hilye üslûbuyla “güzel ve parlak çehreli, görülmemiş güzellikte benlere, dağ ardıcı gibi uzun bir boya, gümüş gibi parlak ve yumuşak bir tene sahip güler yüzlü biri” olarak niteler.

Menâkıb'a göre Muhlis Paşa, ölümünden kısa bir süre önce babasının halifelerinden Şeyh Osmân'ın Kırşehir'deki zaviyesinde yaptığı vasiyette ondan, oğlunun, ölümünün üzerinden on yıl geçtikten sonra Arapgir'den alınıp Kırşehir'e getirilmesini ister. Şeyh Osmân bu vasiyete uyararak Alî'yi (Âşık Paşa) Arapgir'den Kırşehir'e getirir. Onun gelişiyile “kır” olan şehir, “Gülşehir” olmuştur:

İlk derslerini sonradan kayınbabası olacak olan Şeyh Osmân'dan alan Âşık Paşa, Hüseyin Hüsâmeddîn'e göre (1330: 2/470-471) Mevlânâ'nın halifelerinden ve Kırşehir'de bir Mevlevî hankâhı kuran, bugün Kırşehir'de Süleyman Türkmanî olarak bilinen Şeyh Süleymân'ın (ö. 1298) tedrisinden de geçer. Âşık Paşa'nın ünlü bir şeyh olduğunu kaydeden Elvan Çelebi, babasının tarikat mensubiyetine dair bir şey söylemez ancak birçok halifesinin adını tek tek zikreder.

Âşık Paşa'nın *Tevârîh-i Âl-i Osmân* sahibi Âşık Paşazâde'nin dedesi Süleymân (veya Selmân) ve *Menâkıbu'l-Kudsiyye* müellifi Elvan olmak üzere iki çocuğu bilinmekte idi. Cevat Hakkı Tarım, türbe haziresindeki bir mezar taşından hareketle Cân adlı bir oğlu daha olduğunu tespit etmiştir. Tarım, Âşık Paşa'nın bunlara ilaveten Kızılca adlı bir oğlu ile Melek adında bir kızı olduğunu vesikalardan ve mezar taşı kitabelerinden anlaşıldığını kaydeder. Melek'in mezar taşı Kırşehir Müzesi'nde, Kızılca'ya ait mezar taşı ise bugün mevcut değildir. Türbe civarındaki Âşık Paşa'nın yakınları ve halifelerine ait olması gereken

hazire ve mezarlar, zamanla duyarsızlık, ilgisizlik ve cehalet sebebiyle yok edilmiş, bazı mezar taşları ise kadirbilir kişilerce kurtarılarak Kırşehir Müzesine nakedilmiştir.

Âşık Paşa, Hacı Bektaş ve Ahi Evran'ın manevi nüfuzunun güçlü olduğu, keza Şeyh Süleymân vasıtasıyla Mevlevîlik cereyanının da hüküm sürdüğü, Köprülü'nün ifadesiyle “*muazzam bir fikrî ve edebî inkişâf*”a sahne olan Kırşehir'de, yine ona göre muhtemelen dedesi veya babasının kurduğu zaviyede etrafına birçok mürit toplamıştı. Kırşehir'de uzun müddet ikamet eden Âşık Paşa'nın gerek Mevlevîler gerekse Hacı Bektaş bağlıları ve gerekse de yörenin en etkin dinamiği olan Ahilerle irtibat içinde bulunduğu kuşku yoktur. Nitekim Latîf'nin ifade ettiği “musahip” derecesinde bir yakınlık olmasa da Hacı Bektaş'la görüşmesi, Mevlânâ halifesi Şeyh Süleymân'dan ders alması, keza *Garîbnâme*'de fütüvvetin önem ve değerine dair pek çok beyit bulunması, onun Mevleviler, Hacı Bektaş bağlıları ve Ahilerle iyi münasebetinin işaretleridir.

Çağının bu güçlü dinamikleriyle irtibatına rağmen Âşık Paşa'nın Kırşehir civarındaki bu oluşumlarla bir rekabet ve nüfuz mücadelesi içine girmiş olması da muhtemeldir. Köprülü bu hususu daha açık bir tarzda ifade ederek (1965: 703) “*Adı geçen büyük şeyhlerin o sırada ölmüş bulunmaları, Âşık Paşa'nın bu husustaki muvaffakiyetine elbette âmil olmuştur. Fakat buna rağmen bir taraftan Bektaşîlerin, bir taraftan Ahi Evran ve Şeyh Süleymân taraftarlarının onun propagandasına mâni olmak için çalıştıkları şüphesizdir.*” der. Özellikle oğlu Elvan Çelebi'nin Kırşehir'den ayrılarak büyük dedesi Baba İlyâs'ın Anadolu'da ilk vatan tuttuğu topraklara (Mecitözü) yerleşmesi bu mücadelenin belki de ileride daha belirgin hâle gelmesinin bir neticesi olarak görülebilir.

In the *Manâqib al-Qudsiyya*, where his son Elvân Çelebi devotes a large section to him and provides first-hand information, he praises his father's morality and virtue at length but gives little information about his life. However, he describes his father's physical features in the style of a *hilya* as "a person with a beautiful and radiant face, moles of unmatched beauty, a height as tall as a mountain juniper, skin soft and shining like silver, and a cheerful expression."

According to the *Manâqib*, shortly before his death, Muhlis Paşa, in a will he made at the lodge of Şeyh Osmân—one of his father's deputies—in Kırşehir, requested that after ten years had passed since his death, his son be brought from Arapkîr to Kırşehir. Şeyh Osmân fulfilled this request and brought 'Alî (Âşık Paşa) from Arapkîr to Kırşehir. With his arrival, the "kır" (wilderness) became "Gülşehir" (City of Roses).

Âşık Paşa received his first lessons from Şeyh Osmân, who would later become his father-in-law. According to Hüseyin Hüsameddîn (1330: 2/470-471), he also studied under Şeyh Süleymân (d. 1298), known today in Kırşehir as Süleyman Türkmânî, one of Mawlânâ's deputies who had established a Mawlawî khânqâh there. Elvân Çelebi records that his father was a famous shaykh, though he does not specify his order affiliation, but he lists individually the names of many of his father's disciples.

It was previously known that Âşık Paşa had two children: Süleymân (or Selmân), the grandfather of the historian Âşık Paşazâde, author of *Tevârîkh-i Âl-i 'Osmân*, and Elvân, the author of *Manâqib al-Qudsiyya*. Based on an inscription from a tombstone found in the cemetery around the mausoleum, Cevat Hakkı Tarım determined that he had another son named Cân. Tarım reports that documents and tombstone inscriptions show that in addition to these, he also

had a son named Kızılca and a daughter named Melek. Melek's tombstone is in the Kırşehir Museum; the tombstone attributed to Kızılca has not survived. The cemetery around the tomb, which should have contained the graves of Âşık Paşa's relatives and disciples, was destroyed over time due to negligence, indifference, and ignorance. Some tombstones were saved by appreciative individuals and transferred to the Kırşehir Museum.

In Kırşehir—a place where the spiritual influence of Hacı Bektaş and Ahi Evran was strong and where, through Şeyh Süleymân, the Mawlawî order was also active, and which Köprülü describes as a site of "extraordinary intellectual and literary flourishing"—Âşık Paşa gathered many disciples around him, likely in a lodge established by his grandfather or father. There is no doubt that Âşık Paşa, who resided in Kırşehir for a long period, had connections both with the Mawlawîs and the followers of Hacı Bektaş, as well as with the Ahis, the most influential socio-religious group in the region. His reported meeting with Hacı Bektaş (though not at the degree of "musâhib"), his receiving lessons from Mawlânâ's deputy Şeyh Süleymân, and the numerous couplets emphasizing the value of *futuwwa* in the *Gharîbnâme* all indicate his positive relations with Mawlawîs, followers of Hacı Bektaş, and the Ahis.

Despite his connection with these powerful dynamics of his age, it is also likely that Âşık Paşa entered into a certain rivalry and struggle for influence with these groups around Kırşehir. Köprülü expresses this more directly (1965: 703): "The fact that the aforementioned great shaykhs had already passed away by that time undoubtedly contributed to Âşık Paşa's success in this matter. Nevertheless, it is certain that on one side the Bektâşîs and on the other the supporters of Ahi Evran and Şeyh Süleymân worked to prevent his influence." The fact that his

Arapça ve Farsçanın yanı sıra biraz Ermenice ve İbranice de bildiği anlaşılan Âşık Paşa hakkında bilgi veren kaynakların ittifak ettikleri husus; onun itikadı tam, âbid ve zahid bir mümin, Hak âşığı bir mutasavvıf, sözü sohbeti sevilerek dinlenen, diğer ilimlerin yanı sıra *ledün ilmîni* de öğrenmiş bir âlim, dünya ile ahiret dengesini kurmasını bilen büyük bir şeyh olduğudur. Şairler Tezkiresi sahibi Latîfî'ye göre o, “*meşâyih-ı kirâmın ağniyâsından ve sâhib-dünyâsından idi.*” Yine Latîfî onu “sûreti şâhâne”, “sûreti dervîşâne” olarak niteler. Elvan Çelebi, onun ölümüne büyük küçük, zengin fakir, kadın erkek, genç yaşlı, Ermeni, Yahudi, Hristiyan... her din ve kavimden insanların üzülüp yas tuttuğunu kaydeder. Kırşehir’de Âşık Paşa ve hususiyle türbesi etrafında oluşmuş pek çok menkabe ve bunlara bağlı inanış ve uygulamalar hâlâ halk arasında yaşamaktadır.

ÂŞIK PAŞA’NIN EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Âşık Paşa, esas itibarıyla şairlik iddiasından ziyade, -dönemin hemen bütün mutasavvıfları gibi- halkı aydınlatmaya çalışırken anlattıklarının akılda kalıcı olmasını sağlamak amacıyla “manzum” yazma yolunu seçmiş bir müelliftir. Yaşadığı dönemde Türkçenin yeterince işlenmiş bir yazı dili / edebî dil olmaması, Paşa’nın kullandığı aruzun o devir Anadolu’sunda henüz kıvamını bulmaması gibi tabîî ortam da düşünülüğünde, onun özellikle Yunus Emre tesirinde yazdığı gazellerin başarılı ürünler olarak addedilmesi gerekir. Köprülü’nün sanatkâr yönü zayıf olduğu için “çabuk unutulmuş” bir şair olduğu iddiasının hak-sızlığını XV. yüzyıldan başlamak üzere 1920’li yıllara kadar istinsah edilegelen ve bugün pek çok dünya ülkesinin kütüphanelerinde bulunan *Garîbnâme* nüshaları açıkça göstermektedir. Sadece *Garîbnâme*’si-ne değil, müstakil şiirlerine de pek çok şiir mecmuası ve cönkte rastlamak mümkündür.

Âşık Paşa’nın küçük risaleleri ve müstakil şiirleri de bulunmakla birlikte, edebî kişiliğini değerlendirirken elbette baş eserinden yola çıkmak gerekir. Bir mesnevi şairi olarak Âşık Paşa’nın etkilendiği kişilerin başında kuşkusuz Mevlâna gelmektedir. Öyle ki Köprülü *Garîb-name* için “*Âşık Paşa’nın Türkler arasında çok meşhur olan ‘Garîbnâme’-si âdetâ Türkçe bir Mesnevî gibidir.*” demektedir. O, *Garîbnâme*’yi *Mesnevî*’yle aynı vezinde yazdığı gibi eserinde *Mesnevî*’den bazı hikâyelere de yer vermiştir. Kemal Yavuz, Âşık Paşa’ya -doğrudan veya dolaylı olarak- tesir eden eserlerden bahsederken “*İfade ve bilgi olarak Orhun Abideleri’ne, Kutadgu Bilig’e, Dede Korkut’a, Mesnevî’ye, Yunus’a*” gittiğini kaydetmiştir. Şairin *Mesnevî*’yi okuduğu, Yunus’u çok iyi bildiği kuşkusuzdur. Nitekim gazellerinin pek çoğunda Yunus etkisi açıkça görülmektedir. Âşık Paşa, özellikle *Garîbnâme*’siyle edebiyatımıza pek çok şaire hatta edebî türe örneklik etmiştir. Süleymân Çelebi meşhur *Mevlid*’inde onu örnek almış, hatta birçok beyti *Garîbnâme*’den aynen aktarmıştır. Kemal Yavuz, eserindeki kimi konular münasebetiyle onun aynı zamanda edebiyatımızda ilk *Leylâ ve Mecnûn*, ilk *Yûsuf u Züleyhâ* yazarı, mevlid ve miraciye türlerinin de ilk uygulayıcısı olarak tanıtmıştır. Âşık Paşa’nın Türk edebiyatını Sinân Paşa’dan başlayarak Yazıcıoğlu Mehmed, Kaygusuz Abdâl, Eşrefoğlu Rûmî, Bâkî ve Şeyh Gâlib’e uzanan geniş bir yelpazede “dili kullanıştan düşünce şekillerine kadar” etkilediğini söyleyen Kemal Yavuz, Nâbî ve onun okuluna mensup şairlerin hikemî tarzlarında da Paşa’nın rolü olduğunu iddia eder.

Âşık Paşa’nın dil hassasiyetini sadece dillere pelesenk olmuş;

Türk diline kimsene bakmaz idi

Türklere hergiz gönül akmaz idi

son Elvân Çelebi left Kırşehir and settled in Mecitözü—the first place where their ancestor Bâbâ Ilyâs had settled in Anatolia—may be understood as a consequence of this struggle, which may have become more explicit in later periods.

Sources providing information about Âşık Paşa agree on several points: that he was a believer of perfect faith, a devoted worshipper and ascetic, a Sufi filled with divine love, a scholar who had mastered not only other sciences but also *ilm al-ladun*, and a great shaykh who knew how to balance worldly life and the hereafter. According to Latîfî, author of a biographical dictionary of poets, he was “among the wealthy and worldly ones of the noble shaykhs.” Latîfî also describes him as “regal in appearance” and “dervish-like in character.” Elvân Çelebi records that people of all religions and groups— young and old, rich and poor, men and women, Armenians, Jews, Christians—mourned and grieved at his death. Many legends, beliefs, and practices connected with Âşık Paşa and especially his tomb still live on among the people of Kırşehir.

THE LITERARY PERSONA OF ÂŞIK PAŞA

Âşık Paşa, in essence, is a writer who—rather than claiming the status of a poet—chose, like nearly all Sufis of his time, the path of composing in verse in order to make what he taught more memorable as he sought to enlighten the people. Considering the natural conditions of the period—such as the fact that Turkish had not yet become a sufficiently developed written or literary language, and that the ‘arûz meter used by Paşa had not yet reached maturity in the Anatolia of that age—his ghazals, especially those written under the influence of Yûnus Emre, must be regarded as successful works. The claim made by Köprülü that he was “quickly forgotten” due to the weakness of his artistic side is refuted clearly by the numerous copies of the *Gharîbnâme*, copied continually from the fifteenth

century until the 1920s and now found in libraries in many countries around the world. It is possible to encounter not only his *Gharîbnâme* but also his independent poems in many poetry anthologies (*majmua*) and notebooks (*cönk*).

Although Âşık Paşa also authored short treatises and independent poems, evaluating his literary persona naturally requires beginning with his principal work. As a *mathnawî* poet, the foremost figure who influenced him was undoubtedly Mawlânâ. Köprülü even states, regarding the *Gharîbnâme*, that “Âşık Paşa’s *Gharîbnâme*, which is very famous among the Turks, is almost like a Turkish *Mathnawî*.” Not only did he write the *Gharîbnâme* in the same meter as the *Mathnawî*, he also included some stories from the *Mathnawî* in his own work. Kemal Yavuz, when discussing the works that influenced Âşık Paşa—directly or indirectly—notes that they go back to “the Orkhon Inscriptions, the *Kutadgu Bilig*, *Dede Korkut*, *Mathnawî*, and Yûnus.” There is no doubt that the poet read the *Mathnawî* and knew Yûnus very well; indeed, in many of his ghazals the influence of Yûnus is clearly visible.

Through his *Gharîbnâme*, in particular, Âşık Paşa served as a model for many poets and even for various literary genres in our literature. Süleymân Çelebi took him as an example in his famous *Mawlid* and even transferred many couplets directly from the *Gharîbnâme*. Because of certain themes in his work, Kemal Yavuz identifies him as the first author of *Laylâ* and *Majnûn*, the first of Yûsuf and Zûlaykhâ, and also the first practitioner of the *mawlid* and *mi’râjiyya* genres in our literature.

Kemal Yavuz, who argues that Âşık Paşa influenced Turkish literature “from linguistic usage to modes of thought” across a broad spectrum—from Sinân Paşa to Yazıcıoğlu Mehmed, Kaygusuz Abdâl, Eşrefoğlu Rûmî, Bâkî, and Şeyh Gâlib—also claims that

*Türk dahi bilmez idi bu dilleri
İnce yolu ol ulu menzilleri*

mısralarına indirgemek haksızlık olur. Zira Âşık Paşa, Türkçe hassasiyetini sadece bu sözlerde bırakmamış, uygulama sahasına da başarıyla geçirmiştir. Onun Türkçe kelime kullanması, kavramları Türkçe olarak açıklaması elbette bilinçli bir tercih olarak görülmelidir. 12 bin beyte yakın eserde sadece 400 civarında Farsça yapıtlı tamlamaya yer vermesi dikkat çekicidir. Bu, yaklaşık 30 beyitte bir Farsça terkip kullandığını göstermektedir.

Eserlerinde çoğunlukla bir sohbet üslûbunda gördüğümüz Âşık Paşa, sık sık “görsene”, “baksana”, “bil(in)” gibi kelimelerle okuyucuya doğrudan seslenme yolunu tercih eder. O, bu anlatım metoduyla sürekli okurla diyalog hâlinindedir. Âşık Paşa’nın derdi anlatmak istediği düşünceleri okuyucuya en kolay, en doğru ve en vazih biçimde anlayacağı bir dil, üslûp ve anlatım tarzıyla ifade edebilmektir. Onun için Âşık Paşa’nın dili özellikle *Garîbnâme*’indeki tercihi; kuru vaaz veren, dinî sadece bir günah-sevap, haram-helâl, cehennem-cennet tercihlerini öne sürerek okuyucuyu korkutan ve bu korku üzerinden fikrini anlatan bir nasihatçiden çok, eşya-olay-kişi üçlemesinde çevreden, günlük hayattan örneklemelerle ikna eden ve böylece doğru yola yönlendiren bir anlayışın ürünüdür.

Garîbnâme’nin matematiksel formunun tesadüfi yahut sırf bir sistematik bütünlük oluşturmak için kurgulanmadığını düşünüyoruz. O, “bâb” dediği 10 ana bölümün her birinin içinde yine onar “dâsitân” (hikâye) anlatırken aslında okuyucunun merak dürtüsünü de harekete geçirmektedir. Birinci bâbda “bir” sayısı, ikinci “bâbda” iki sayısı, nihayet onuncu bâbda “on” sayısı ile ilgili konuları işlerken okuyucuya bir sonraki sayıda nelerin anlatılacağını

merak ettirerek zekice bir tasarım yaptığını görüyoruz. Anlatılan hikâyelerde yaşanan hayattan, çevreden, kâinattan, tarihten, esatirden, eski kitaplardan yararlanan Âşık Paşa’nın *Garîbnâme*’sinin bir ahlâk, ibadet, tasavvuf kitabı olmasının yanında bu yönüyle bir bakıma yaşadığı çağın kültür unsurlarının izlerini taşıyan dolgun bir envanter olduğunu söyleyebiliriz.

Müstakil şiirlerindeki Âşık Paşa da *Garîbnâme*’deki gibi vecdle, imanla, Allah aşkıyla dolu bir gönlü yansıtır. Yunus Emre etkisinin açıkça görüldüğü gazellerinin bize göre çok önemli ve ihmal edildiğini gördüğümüz bir tarafı da klasik Türk şiiriyle olan münasebetidir. Onun klasik Türk şiirinin en çok rağbet gören nazım şekli olan gazelin -Gülşehrî ve kısmen Yunus ile birlikte- bir nazım formu olarak ilk başlatıcılarından olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Onun mecmualardaki şiirlerinin çoğu her ne kadar “ilâhî” başlığı altında verilmiş olsa da hemen hepsi gazel nazım şekline birer örnektir.

Âşık Paşa, başta *Garîbnâme* olmak üzere mesnevîlerinde, bu tür eserlerin en önemli iki ayağı olan tasvir ve tahkiyeyi başarıyla ve birini ötekine ezdirmeden kullanmasıyla da dikkat çeker. Esas itibarıyla o; didaktik gayeli bu mesnevîlerinde yeri geldikçe coşkun bir sufi, yeri geldikçe bir gözlemci, yeri geldikçe eğlendiren bir mizahçıdır. Kısa mesnevilerindeki Âşık Paşa üslûbu, daha farklıdır. O, kısa mesnevilerinde risalenin hacmini hesaba katarak çarpıcı olaylar anlatıp ilginç örnekler vermek suretiyle hedefe daha çabuk varmak ister gibidir.

ÂŞIK PAŞA’NIN ESERLERİ

1. Garîbnâme: Âşık Paşa’nın en büyük ve kendisine asıl şöhretini kazandıran eseridir. Aruzun *fâ’ilâtün fâ’ilün* kalıbıyla yazılan eser yaklaşık 12.000 beyit tutarındadır. Nüshalara göre farklılıklar gösteren bu hacimli mesnevinin Kemal Yavuz neşrine

Paşa played a role in the hikamī (didactic-moral) style of Nābī and the poets of his school.

Reducing Āşık Paşa's sensitivity toward language solely to these well-known lines would be unjust:

*“Türk diline kimsene bakmaz idi
Türklere hergiz gönül akmaz idi
Türk dahi bilmez idi bu dilleri
İnce yolu ol ulu menzilleri”*

(No one would pay heed to the Turkish tongue;
Nor would any heart incline toward the Turks.

The Turks themselves knew not those languages,
The subtle path and the lofty stations.)

For Āşık Paşa did not leave his sensitivity to Turkish merely in these words; he successfully put it into practice. His preference for using Turkish words and explaining concepts through their Turkish equivalents must undoubtedly be seen as a conscious choice. It is striking that in a work nearing 11,000 couplets he employs only around 400 Persian compounds—meaning that he uses approximately one Persian phrase for every thirty couplets.

Often adopting a conversational style in his works, Āşık Paşa frequently chooses to address the reader directly with words such as “görsene,” (look!), “baksana” (see!), and “bil(in)” (know!). Through this narrative method, he remains in constant dialogue with the reader. Āşık Paşa's concern is to express the ideas he wishes to convey in the easiest, most correct, and clearest manner for the reader to understand. Therefore, the language he uses—especially in the *Gharībnāma*—is not that of a moralist who gives dry sermons, frightening the reader by constantly presenting religious matters through sin-reward, forbidden-permitted, or hell-paradise dichotomies. Instead, his language belongs to an approach that persuades through examples drawn from

objects, events, and people—from the immediate environment and daily life—and thereby guides the reader toward the right path.

We do not consider the mathematical structure of the *Gharībnāma* to be coincidental or devised merely to form a systematic whole. When he narrates ten “*dāstān*” (stories) within each of the ten main sections he calls “*bāb*,” he simultaneously activates the reader's sense of curiosity. While treating subjects related to the number “one” in the first *bāb*, to “two” in the second, and finally to “ten” in the tenth, he cleverly leads the reader to wonder what will be discussed under the next number. Beyond being a book of ethics, worship, and Sufism, the *Gharībnāma*—through its stories drawing upon life, the environment, the cosmos, history, legend, and ancient books—serves also as a rich inventory that bears the cultural traces of the age in which Āşık Paşa lived.

In his independent poems, as in the *Gharībnāma*, Āşık Paşa reflects a heart filled with rapture, faith, and the love of God. A very important and, in our view, largely neglected aspect of his *ghazals*—which clearly show the influence of Yūnus Emre—is their relationship with classical Turkish poetry. It may be stated with confidence that he—together with Gülşehrī and, to some extent, Yūnus—was among the first initiators of the *ghazal*, the most favoured verse form of classical Turkish poetry. Although most of his poems found in *majmuas* are presented under the heading “*ilāhī*,” almost all of them are, in fact, examples of the *ghazal* form.

Āşık Paşa, particularly in his *mathnawīs*, including the *Gharībnāma*, draws attention for his successful use of description (*taswīr*) and narration (*tahkiyya*)—the two essential pillars of this literary form—without allowing one to overshadow the other. In these didactic *mathnawīs*, he appears at times as an ardent Sufi, at times as an observer, and at times as a humourist

(2000) göre beyit sayısı 10 bin 613'tür. Farsça kısa bir mensur mukaddimeyle başlayan eser, müellifin "bâb" dediği 10 ana bölüm üzerine tertip edilmiştir. Her bâbda da 10 hikâye anlatılmış ve kaçınıcı bâb işleniyorsa o sayıyla ilgili hususlar dile getirilmiştir. *Garîbnâme*'nin bu sistematik yapısını, kayda değer etkilermeler olduğu için Mevlânâ'nın *Mesnevî'si*yle karşılaştıran Köprülü "Mevlânâ Mesnevî'sinin dağmık, tertipsiz, istitratlar ve hikâyelerle vahdeti dâimâ bozulan şekline zıd olarak, *Garîbnâme âdetâ hendesî bir intizama maliktir.*" demektedir.

Garîbnâme tercüme değıl, telif ve tamamen orijinal bir eserdir. Bu yönüyle Anadolu'da telif edilmiş hacimli ilk eser sayılır. Esas itibarıyla tasavvufî olup Allah'a ulaşma yollarının anlatıldığı *Garîbnâme*'nin en kayda değer özelliğı, hiç kuşkusuz Türk dilinin horlandığı bir dönemde bu dille yazılması ve bunun da özellikle vurgulanmasıdır. *Garîbnâme*; *Dîvân-ı Âşık Paşa*, *Ma'ârifnâme*, *Muhammediyye* ve *Gencnâme* adlarıyla da anılmıştır.

Garîbnâme'nin 120 civarında nüshasının varlığı bilinmektedir. Bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla *Garîbnâme*'nin en eski nüshası, Samsun İl Halk Kütüphanesi Nr. 829'da kayıtlı olup bugün Millî Kütüphane koleksiyonunda bulunan nüshadır. Evâsıt-ı Cemaziyelâhir 826 tarihinde (10-20 Mayıs 1423) istinsah edilen nüsha 284 varak tutarında olup epeyce eksiktir. Bu nüsha, Köprülü'nün "en eski nüsha" kaydıyla bahsettiğı Beyazıt Umumî Kütüphanesi Nr. 3633 nüshasından 35 yıl önce çoğaltılmıştır. En eski "tam" nüsha ise Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi 320 numarada kayıtlı, 830 (1426-27) tarihli yazmadır. Keza 838'de (1434-35) istinsah edilmiş İBB Atatürk Kitaplığı M. Cevdet Yazmaları Nr. 54'te kayıtlı olan yazma da en eski nüshalardandır.

Garîbnâme metni üzerinde irili ufaklı tez ve kitap çalışmaları yapılmışsa da eser tam olarak önce Bedri Noyan (Dedebaba) (1998), daha sonra Kemal Yavuz tarafından (2000) yayımlanmıştır. Noyan'ın neşri yukarıda zikredilen Ankara nüshası esas alınarak yapılmış popüler mahiyette bir çalışmadır. Yavuz'un bir nüshanın tıpkıbasımı, harf çevrimi ve sadeleştirilmiş metni birlikte verdiği dört ciltlik çalışması ise tenkitli metin neşridir. Ayrıca TDK tarafından eserin büyük boy prestij basım bir tıpkıbasımı da yayımlanmıştır.

İslâmiyet tesirine girdikten sonra yazılan eserlerimizin çoğunun tercüme olduğuna dair yaygın bir kanaat vardır. Aslında Türk edebiyatının İslâm medeniyeti içindeki ilk büyük eserleri telif olarak karşımıza çıkar. Yavuz'a göre bu durum XI. yüzyılda *Kutadgu Bilig* ile kendisini gösterir. *Garîbnâme* de tertip bakımından *Kutadgu Bilig*'e benzer. O devir Türk hayatına yer veren Âşık Paşa, görüp geçirdiklerini, tecrübelerini, hayalini, yaşayışını ve ilmini *Garîbnâme* ile gösterir. Eserin içine girilince şairimizin Türk milletinin hayatına, geçmiş ve geleceğı ile ne derece nüfuz ettiğı hemen anlaşılır. O, *Orhun Âbideleri*'nden başlayarak *Kutadgu Bilig*'e ve *Dede Korkut*'a kadar gelen, başka bir dilde bile yazılsa *Mesnevî*'deki duruma kadar bütün Türk hayatını bilen ve yaşayan bir şairdir.

Mehmet Kaplan, "Âşık Paşa ve Birlik Fikri" başlıklı makalesinde (1976) "*Garîbnâme'nin bütün olarak dinî, tasavvufî ve didaktik bir eser olduğ u doğrudur. Fakat, böyle olsa bile, onun sosyal ve politik bir mânası da vardır.*" der ve *Garîbnâme*'nin ilk babını yorumlarken "*Metin dikkatli olarak incelenirse görülür ki, Âşık Paşa, 'vahdet' fikrine dinî ve tasavvufî mânaya yanında, politik ve sosyal, hattâ pratik bir mânaya vermiştir. Âşık Paşa, eserinin birinci bölümünde insanların başarı, saadet ve hakikate 'birlik' sayesinde*

who entertains. His style in his short *mathnawīs* is different: in these brief treatises, taking their small scope into account, he seems to aim at reaching his goal more quickly by recounting striking incidents and giving interesting examples.

THE WORKS OF ĀŞIK PAŞA

1. Gharībnāma: This is Āşık Paşa's greatest work and the one that earned him his principal fame. Written in the fā'ilātun fā'ilātun fā'ilun meter of the arūz prosody, the work comprises approximately 10,500 couplets. According to the edition by Kemal Yavuz (2000), the number of couplets in this voluminous *mathnawī*, which varies across manuscripts, is 10,613. Beginning with a short Persian prose preface, the work is arranged into ten main sections that the author calls bāb. Each bāb contains ten stories, and whatever bāb is treated, matters related to that number are discussed accordingly. Because of its systematic structure and the notable parallels, Köprülü compares *Gharībnāma* with Mawlānā's *Mathnawī* and says: "Contrary to the scattered, unarranged form of Mawlānā's *Mathnawī*, whose unity is constantly disrupted by digressions and stories, *Gharībnāma* possesses an almost geometric order."

Gharībnāma is not a translation but an original composition, and in this respect it may be considered the first extensive authored work produced in Anatolia. Essentially a Sufi work describing the paths to reaching God, its most noteworthy feature is unquestionably that it was written in Turkish at a time when the language was belittled, and that this choice is explicitly emphasized. *Gharībnāma* has also been referred to as *Dīwān-ı Āşık Paşa*, *Ma'ārifnāma*, *Muhammadiya*, and *Gencnāma*.

Approximately 120 manuscripts of the *Gharībnāma* are known to exist. As far as we have identified, the oldest manuscript is the copy recorded in Samsun

Provincial Public Library No. 829, now held in the National Library collection. Copied in mid-Jumādā 826 (10–20 May 1423), the manuscript consists of 284 folios and is considerably incomplete. It was copied 35 years before the manuscript in Beyazıt Public Library No. 3633, which Köprülü noted as the "oldest copy." The oldest "complete" copy, however, is the manuscript recorded in Ankara Adnan Ötügen Public Library No. 320, dated 830 (1426–27). Likewise, the manuscript recorded in Istanbul Metropolitan Municipality Atatürk Library, M. Cevdet Manuscripts No. 54, copied in 838 (1434–35), is among the earliest copies.

Although various theses and books have been produced on the *Gharībnāma* text, the full work was first published by Bedri Noyan (Dedebaba) (1998), and later by Kemal Yavuz (2000). Noyan's edition is a popular-style work based on the Ankara manuscript mentioned above. Yavuz's four-volume edition, which presents a facsimile, transliteration, and simplified text together, is a critical edition. The Turkish Language Association has also published a large-format prestige facsimile edition.

There is a widespread belief that most works composed in the Islamic period are translations. Yet the first major works of Turkish literature within Islamic civilization were original compositions. According to Yavuz, this becomes evident with Kutadgu Bilig in the 11th century. In terms of arrangement, *Gharībnāma* resembles *Kutadgu Bilig*. Reflecting the Turkish life of his age, Āşık Paşa presents his experiences, observations, imagination, way of life, and knowledge through *Gharībnāma*. Once one enters the work, it becomes clear how deeply the poet penetrated the life of the Turkish nation, both past and future. Beginning with the Orkhon Inscriptions and continuing through *Kutadgu Bilig* and *Dede Korkut*, he is a poet who knows and lives the entirety of Turkish life, even that which appears in the *Mathnawī*, regardless of the language in which it was written.

ulaşılabileceklerini örnekler vererek ortaya koymuştur. Âşık Paşa'nın 'vahdet' fikrine vermiş olduğu bu mânâ, âdetâ Osmanlı Türklerinin kurmuş oldukları 'cihan devleti'nin ideolojik ve metafizik temelini hazırlar." tespitiinde bulunur. Âşık Paşa'yı edebî kudret ve tesirleri bakımından Mevlânâ ve Yunus Emre'yle karşılaştıran Kaplan yazısının devamında Âşık Paşa'yı Mevlânâ ve Yunus karşısında şöyle konumlandırır: "Mevlânâ eserlerini Farsça, Yunus Emre ve Âşık Paşa Türkçe söylemişlerdir. Yunus'un şiirleri lirik ve vecizdir. Bundan dolayı Âşık Paşa'nunkilerden daha güzeldir. Fakat Âşık Paşa, âdetâ o devrin ideologudur. Fikirlerini ortaya koyarken halkı ikna edici deliller ve örnekler verir. Bundan dolayı onun, çağına Mevlânâ ve Yunus Emre'den daha çok tesir etmiş olması muhtemeldir"

Garîbnâme, sadece Türk edebiyatının ilk büyük telif eserlerinden biri değil, hendesî bir zekâ ürünü olan benzersiz teknik kurgusuyla türünün ilginç bir örneği, halkı eğitmek, geliştirmek, irşat etmek, toplumun bütün dinamiklerini harekete geçirmek, iman ve ahlak esaslarına bağlılığın yanında onları çalışmaya ve üretime teşvik etmek, aynı zamanda içinde yaşadığı toplumun ve dolayısıyla mensubu bulunduğu Türk milletinin her bakımdan birlik ve dirliğini temin için şiir dilinin ve devrinin bütün öğretim imkân ve tekniklerinin akıllıca kullanıldığı bir didaktik eser, hepsinden önemlisi de Anadolu'da Sultan Veled'le başlayıp Yunus'la halka yayılan "Türkçe şiir söyleme/yazma" geleneğini "devrinin romanı" mesabesindeki edebî tür olan mesnevi vadisinde kurumsallaştırma gibi bir görevi hakkıyla yerine getirmiş, siyasî iradenin artık çarşıda, pazarda, dergâhta, bargâhta konuşulmasını istediği Türk dilinin edebî sahadaki uygulayıcısı ve yayıcısı olan büyük bir kitaptır.

2. Fakrnâme: Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmış 161 beyitlik kısa bir mesnevidir. İki nüshası (Roma Biblioteca Casanatense Turca, Nu. 2054 ve Manisa Murâdiye Kütüphanesi Nu. 1153) bilinen eserin *Vasf-ı Hâl*'le birlikte varlıkları ilk kez Rossi tarafından bildirilmiş (1949), Levend de bir dil incelemesi yaparak metni şairin diğer eseri *Vasf-ı Hâl* ile birlikte yayımlamıştır (1954). Bu tasavvufî eserde "alçakgönüllülük", Tanrı tarafından çeşitli renklere bezenmiş Fakr adlı bir kuş olarak tasvir edilmiştir.

3. Vasf-ı Hâl: Bu da *Garîbnâme* ve *Fakrnâme* gibi *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbında 39 beyitlik küçük bir mesnevidir. *Fakrnâme* ile aynı yazma nüshalarda bulunmaktadır. Dünyanın mazi, hal ve istikbal olarak üç zamanı olduğu, insanın en çok "hâl"e kıymet vererek Hakk'a şükretmesi gerektiği konusundadır. *Fakrnâme* ile birlikte yayımlanmıştır (Levend 1954).

4. Hikâye: Raif Yelkenci'ye ait olan ve şu an nerede olduğu bilinmeyen bir *Garîbnâme* nüshasının sonunda yer alan bu eser de Paşa'nın yine *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbında kaleme aldığı kısa mesnevilerindendir. 59 beyit uzunluğundaki manzumede aslında zeki olmayan kişilerin kendilerini zeki imiş gibi göstermelerinin sonucu mizahî bir tarzda anlatılmıştır. *Hikâye*, A. Sırrı Levend tarafından yayımlanmıştır (1955).

5. Kelâm-ı Âşık Paşa: Millî Kütüphane Yz. A 3103/6 numarada kayıtlı bir risaleler mecmuası içinde yer alan eserin adı bulunmadığı için başlıktaki ibareyi eser adı olarak kabul ettik. Aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbında kaleme alınan 158 beyitlik bu kısa mesnevi Zeki Kaymaz tarafından bir sempozyum bildirisiyle tanıtılmış ve yayımlanmıştır (2008). Esere muhtevası göz önünde bulundurularak "Risâle-i Anâsır-ı Erba'a" demek de mümkündür.

In his article “*Âşık Paşa and the Idea of Unity*” (1976), Mehmet Kaplan states: “It is true that *Gharībnāma*, taken as a whole, is a religious, Sufi, and didactic work. Yet even so, it also possesses social and political meaning.” Commenting on the first *bāb* of the *Gharībnāma*, he adds: “If the text is carefully examined, it will be seen that *Âşık Paşa*, in addition to the religious and Sufi meaning of the idea of ‘unity’ (*wahdat*), also assigns political, social, and even practical meaning to it. In the first section of his work, he demonstrates—by giving examples—that people attain success, happiness, and truth through unity. This meaning that *Âşık Paşa* attributes to the concept of ‘unity’ almost prepares the ideological and metaphysical foundation of the ‘world-state’ established by the Ottoman Turks.” Comparing *Âşık Paşa* with *Mawlānā* and *Yūnus Emre* in terms of literary power and influence, Kaplan positions him as follows: “*Mawlānā* composed his works in Persian; *Yūnus Emre* and *Âşık Paşa* spoke in Turkish. *Yūnus*’s poems are lyrical and concise, and therefore more beautiful than *Âşık Paşa*’s. Yet *Âşık Paşa* is almost the ideologue of that age. When presenting his ideas, he gives persuasive arguments and examples. For this reason, it is likely that he influenced his era more than *Mawlānā* and *Yūnus Emre*.”

Gharībnāma is not only one of the earliest major original works of Turkish literature; with its unique technical design produced by geometric intellect, it is also a remarkable example of its genre. As a didactic work that intelligently employs all the pedagogical means and techniques of its age alongside poetic language, it aims to educate, refine, and guide society, mobilize all social dynamics, encourage diligence and productivity while grounding life in faith and morality, and—above all—ensure the unity and cohesion of the Turkish nation to which the author belonged. Most importantly, it accomplished—fully

and effectively—the mission of institutionalizing, within the *mathnawī* genre (the “novel” of its age), the tradition of “writing/speaking Turkish poetry,” which began in Anatolia with *Sultān Veled* and spread among the people through *Yūnus Emre*. It stands as the great book that became the literary practitioner and disseminator of the Turkish language, which political authority now wished to be spoken in the marketplace, in the lodge, and in public life.

2. *Fakrnāma*: A short *mathnawī* of 161 couplets written in the *fā’īlātun fā’īlātun fā’īlun* meter. Two manuscript copies of the work are known: Roma Biblioteca Casanatense Turca No. 2054 and Manisa Muradiye Library No. 1153. Its existence, together with that of *Vasf-ı Hāl*, was first reported by Rossi (1949), and Levend later published both works along with a linguistic analysis (1954). In this Sufi work, “humility” is depicted as a bird named *Fakr*, adorned in various colours by God.

3. *Vasf-ı Hāl*: Like *Gharībnāma* and *Fakrnāma*, this is also a short *mathnawī* written in the *fā’īlātun fā’īlātun fā’īlun* meter, consisting of 39 couplets. It is found in the same manuscripts as *Fakrnāma*. The work concerns the idea that the world has three times—past, present, and future—and that a person must value the “present” most and give thanks to God. It was published together with the *Fakrnāma* (Levend 1954).

4. *Hikāya*: Located at the end of a *Gharībnāma* manuscript once owned by Raif Yelkenci (whose current location is unknown), this work is another short *mathnawī* written by *Paşa* in the *fā’īlātun fā’īlātun fā’īlun* meter. This poem of 59 couplets narrates—humorously—the consequences of individuals who are in fact unintelligent attempting to present themselves as clever. The *Hikāya* was published by A. Sırrı Levend (1955).

6. Fûrkatnâme: Âşık Paşa'nın bir başka küçük mesnevisidir. Aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla yazılmış 56 beyitten oluşmaktadır. Berlin Kraliyet Müzesi Kütüphanesi Nr. 337'de kayıtlı XV. yüzyıl sonlarında derlenmiş bir mecmuada (170b-173b) bulunmaktadır. Orhan Kemal Tavukçu tarafından (1995) yayımlanan eser, adından anlaşılacağı üzere "ayrılık" temasının işlendiği bir manzumedir.

7. Elifnâme: Elif'ten yâ'ya kadar lâmelif de dâhil olmak üzere, bütün mısraları Arap alfabesindeki 29 harfin her biriyle başlayan yedişer beyitlik 29 gazelden (203 beyit) ibarettir. Ergun ve Gölpınarlı, *Elifnâme*'yi oluşturan bölümlerin her birini ayrı birer gazel olarak düşünmüşlerdir. Fakat birbiriyle hem şekil hem anlam yönünden bağlı olan bu şiirlerin, kayıtlı olduğu bir mecmuada başlıklandırıldığı gibi *Elifnâme* adıyla ayrı bir eser olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Eser, Ergun tarafından kısmen (1936: 129-144), Abdülbaki Gölpınarlı (1961), Zeki Kaymaz (1995) ve Mustafa Demirel (2005) tarafından tam metin hâlinde neşredilmiştir.

8. Risâle fî Beyânî's-Semâ' (*Semâ' Risâlesi*): Âşık Paşa'nın bilinen tek mensur eseridir. Risâlenin Ankara nüshasına dayalı bir tanıtımı, -müellifi ve yazılış zamanına dair yanlış tespitlerle de olsa- Tecer tarafından yapılmıştır (1958-59). Yer yer Âşık mahlasının bulunduğu manzum parçalarla da süslenen *Semâ'*

Risâlesi, eserin Âşık Paşa'ya aidiyetine dair tespitlerin de yer aldığı ayrıntılı bir incelemeyle birlikte tenkitli metin hâlinde M. Fatih Köksal ve Şaban Kırılı tarafından yayımlanmıştır (2013). Risale, İslâm dünyasında öteden beri tartışma konusu olagelen semâ' ve raksın helâl / mübah oluşu hakkındadır. *Garîb-nâme*'nin de girişinde muhteva olarak aynı bahsin mevcut oluşuna nazaran Âşık Paşa'nın önemseydiği bu hususu bir de nesir diliyle kaleme aldığı düşünülebilir.

Şiirleri: Başta *Câmi'u'n-Nezâ'ir* olmak üzere en eski şiir mecmualarında da daha yakın zamanlarda düzenlenen mecmualarda hatta cönklerde de Âşık Paşa'nın şiirlerine rastlanmaktadır. Şairin kısa mesnevileriyle *Elifnâme*'deki 29 gazeli hariç olmak üzere bugüne kadar 57 manzumesi tespit edilerek yayımlanmıştır. Bu şiirlerden dördü kaside, ikisi murabba', diğerleri gazel nazım şekliyle yazılmıştır. Kasidelerin tamamı "tevhîd" tarzındadır.

5. Kalām-ı Âşık Paşa: Found within a miscellany recorded in the National Library, Yz. A 3103/6. Because the work bears no title, we have accepted the phrase in the heading as the title. This short mathnawī of 158 couplets, written in the mefāʿilun mefāʿilun feʿūlun meter, was introduced and published by Zeki Kaymaz in a symposium paper (2008). Considering its content, it could also be called Risāla-i Anāsır-ı Arbāʿa.

6. Furqatnāma: Another short mathnawī by Âşık Paşa. Comprising 56 couplets and written in the mefāʿilun mefāʿilun feʿūlun meter, it is found in a majmua compiled in the late 15th century (fols. 170^b–173^b) held in the Berlin Royal Museum Library No. 337. Published by Orhan Kemal Tavukçu (1995), the poem—as its title indicates—treats the theme of “separation.”

7. Elifnāma: Consisting of 29 ghazals (203 couplets), each comprising seven couplets beginning with one of the 29 letters of the Arabic alphabet, including lām-alif, from alif to yā. Ergun and Gölpınarlı considered each section of the Elifnāma as a separate ghazal. However, because these poems are interconnected in form and meaning, it is more appropriate to regard them as a unified work titled Elifnāma, as labeled in the majmua in which they were recorded. The work was partially published by Ergun (1936: 129–144) and later in full by Abdülbaki Gölpınarlı (1961), Zeki Kaymaz (1995), and Mustafa Demirel (2005).

8. Risāle fī Bayāni’s-Samā’ (Treatise on Samā’- Semā’ Risālesi): Âşık Paşa’s only known prose work. A presentation based on the Ankara manuscript—though with incorrect assessments regarding authorship and date—was made by Tecer (1958–59). Embellished in places with poetic passages containing the pen name “Âşık,” the Treatise on Samā’ was later published in a critical edition, accompanied by a detailed study establishing its attribution to Âşık Paşa, by M. Fatih Köksal and Şaban Kırılı (2013). The treatise concerns the permissibility of samā’ and dance, long-debated subjects in the Islamic world. Considering that the same theme also appears in the introduction of the Gharībnāma, it may be inferred that Âşık Paşa deemed it important enough to address once more in prose.

Poems: Âşık Paşa’s poems appear not only in Jāmi’ al-Nazā’ir, one of the earliest majmuas, but also in later anthologies and even in cönks. Excluding his short mathnawīs and the 29 ghazals in the Elifnāma, 57 poems of the poet have been identified and published to date. Four of these are qasīdas, two are murabba’, and the rest are ghazals. All of the qasīdas are in the “tawhīd” style.

Garîbnâme: Osmanlı Bilgininin Dil Tasavvurunda Türkçe'nin Yeri

İhsan Fazlıoğlu*

Osmanlı kültüründe dil, Varlık kavramıyla ilişkisi çerçevesinde ele alınır. Sa'deddin Taftazânî (ö. 1390) ile Taşköprülüzâde'ye (ö. 1561) dayanarak bu çerçeve şöyle özetlenebilir: Varlık, fizik (*aynî*), zihin (*zihnî*), dil (*lafzî*, *lugavî*, *lisânî*, *ibârevî*) ve yazı'da (*hattî*, *kitâbî*) olmak üzere dört sûrette tezâhür eder. Fizikte varolan (*el-vucûdu'l-aynî*), nesnenin gerçekliğini (*hakikatu's-şey*), zihinde varolan (*el-vucûdu'z-zihnî*) nesnenin sûretini (*sûretu's-şey*), dilde varolan (*el-vucûdu'l-lisânî*) nesnenin adını (*ismu's-şey*), yazıda varolan (*el-vucûdu'l-hattî*) ise "nesnenin" adının resmini (*sûretu'l-ism*) verir. Ancak bu dört sûretteki her bir varlık alanı birbirine delâlet eder; başka bir deyişle bu dört sûret arasında Mutlak Varlık kavramı çerçevesinde bir birlik vardır. Buna göre, yazıda varolan dilde varolana, dilde varolan zihinde varolana, zihinde varolan ise fizikte varolana delâlet eder. Mutlak Varlık kavramına nisbetle dört varlık sûreti arasında bulunan birliğe rağmen yazıda ve dilde varolan uzlaşımalsdır. Bu durum dört varlık sferinin birbirine delâletinin içeriğini de belirler.

Buna göre; nesnenin adı (dilde varolan) hem nesnenin 'sûretine' (zihinde varolana) hem de nesnenin gerçekliğine (fizikte varolan) 'ses' ve 'anlam (kavram)' yönünden bağlıdır; bu 'bağ' ise nesnenin adının resminde 'nakş' edilir. Yazıda ve dilde varolanda, yazılar ve alfabeler farklı olduğundan yani uzlaşımals olduğundan 'delâlet eden' (*dâl*) değişebilir; ancak zihindeki varolana delâlet

ettiklerinden, zihindeki 'delâlet edilen' (*medlûl*) değişmez; çünkü delillerin değişmesiyle nesneye ilişkin sureti farklılaşmaz. Benzer şekilde nesnenin suretinin dillere göre farklı adlandırılması ve bu adların farklı yazımı, nesnenin suretinin nesnenin gerçekliğine olan delâletini farklılaştırmaz.

Özet bir şekilde serimlenen ve tarihî arkaplanı İbn Sînâ – Gazzâlî – Fahrüddin Râzî çizgisine dayanan Osmanlı bilginin dil anlayışında dil alanı uzlaşımals olduğundan milletlere, hatta çağlara göre değişebilir. Bu özelliğiyle dil nesnenin adını verir; ayrıca hem nesnenin dış dünyadaki gerçekliğiyle hem de zihindeki suretiyle alakalıdır. Öyleyse dil nesnenin gerçekliğini de suretini de aktaran, temsil eden bir vasıta, bir âlettir. İşte bundan dolayıdır ki, Osmanlı medreselerinde dil bilimleri nesnenin suretine ve gerçekliğine ulaştıran âlet ilimleri olarak sınıflandırılmış ve okutulmuştur. Nitekim Kânûnî Sultan Süleyman döneminin ünlü müderrisi ve filozofu Taşköprülüzâde, *Miftâhu's-sa'âde ve misbâhu's-siyâde* adlı meşhur eserinde ilimleri yukarıda özetlenen Varlık anlayışına göre sınıflandırmış ve dil ilimlerini âlet ilimleri olarak incelemiştir. Başka bir deyişle Taşköprülüzâde, önce nesnenin adının resmî olan yazı'ya ilişkin bilimleri; sonra nesnenin suretinin adı olan dil'e ilişkin bilimleri; daha sonra nesnenin sûretinin formel inşasını gerçekleştiren mantık bilimlerini; en nihayetinde de nesnenin gerçekliğini araştıran bilimleri ve alt dallarını ele almıştır.

* Prof. Dr., İMÜ Bilim Tarihi Enstitüsü Müdürü

The Place of Turkish in the Ottoman Scholar's Conception of Language: The Case of the Gharībnāma

İhsan Fazlıoğlu*

In Ottoman scholarly culture, language is examined within its relationship to the concept of Being (Varlık). Based on Sa'd al-Dīn al-Taftāzānī (d. 1390) and Taşköprülüzāde (d. 1561), this framework may be summarized as follows: Being manifests in four modes—physical ('aynī), mental (zihnī), linguistic (lafzī / lisānī / lughawī / ibārewī), and written (hattī / kitābī). The physical mode gives the reality of the thing (haqīqat al-shay'); the mental mode gives its form (sūrat al-shay'); the linguistic mode gives its name (ism al-shay'); the written mode gives the "image of the name" (sūrat al-ism). These four modes of Being mutually signify one another; thus forming a unity grounded in Absolute Being. Accordingly, that which exists in writing signifies that which exists in language; that which exists in language signifies that which exists in the mind; and that which exists in the mind signifies that which exists in the physical world. Despite the unity among these four modes of existence in relation to the concept of Absolute Being, that which exists in writing and that which exists in language are conventional. This condition also determines the content of the mutual signification among the four spheres of existence.

Accordingly, the name of an object (that which exists in language) is connected both to the object's form (that which exists in the mind) and to its reality (that which exists in the physical world) in terms of "sound" and "meaning (concept)." This "connection" is inscribed in the written image of the object's name. Since that which exists in writing and that which exists in language are conventional—because scripts and alphabets differ—the "signifier"

(dāl) may change; however, because they signify that which exists in the mind, the mental "signified" (madlūl) does not change, for the form of the object does not vary with changes in the signs. Likewise, the fact that the form of an object is named differently in different languages and that these names are written differently does not alter the signification of the object's form in relation to its reality.

Within this framework—whose intellectual background extends to the Avicennan–Ghazālian–Rāzian tradition—the linguistic realm, being conventional, may vary according to peoples or eras. Language gives the name of the object and is connected both to its external reality and its mental form. Thus, language is a medium, an instrument (ālet) that conveys and represents both the reality and the form of a thing. For that reason, linguistic sciences were classified and taught in Ottoman madrasas as instrumental sciences (ulūm-i ālet) that lead to the form and reality of things. In his celebrated Miftāh al-Sa'āda wa-Misbāh al-Siyāda, the eminent scholar and philosopher Taşköprülüzāde—active during the reign of Sultan Süleyman I—classifies the sciences precisely according to this ontology of Being and classified linguistic sciences as instrumental sciences. That is to say, he first addressed the sciences related to writing, which is the image of the object's name; then the sciences related to language, which is the name of the object's form; thereafter the logical sciences, which construct the formal structure of the object's form; and finally the sciences that investigate the object's reality and their sub-branches.

A crucial point regarding the formal structure and function of the language designated as "Arabic" during

* Prof. Dr., Director of the Institute for the History of Science, IMU

Osmanlı döneminde ‘Arapça’ denilen ve hakikat ile sûretinin kendisiyle temsil edildiği dilin formel yapısı ile fonksiyonu hakkında dikkat edilmesi gereken en önemli nokta “yarı-sembolik” bir özelliği hâiz olmasıdır. Nasıl ki günümüzde fen bilimleri ‘matematik’ adı verilen sembolik bir dille temsil ediliyorsa klasik İslâm medeniyetinde Varlık’a ilişkin bilgi kategorik-formel bir hâle getirilmiş, kısaca mantıklaştırılmış bir dille, Arapça’yla temsil edilmiştir. Bu yarı-sembolik dil, İbn Sînâ – İbn Heysem tefekkür anlayışının Gazzâlî – Fahrüddin Râzî – Nasîruddin Tûsî süzgecinden geçen, Necmüddin Kazvînî – Sirâceddin Urmevî – Kutbuddin Râzî’nin çalışmalarıyla som hâlini kazanan, hakikate ilişkin her türlü bilginin kendisiyle temsil edildiği bir âlet-dildir. Dinî, dil ve felsefî-hikemî tüm bilim dallarının, hatta fizik biliminin bile anılan mantık-dili’yle yapıldığı dikkate alınırsa bu dönemde söz konusu olan Arapça’nın bizatihi Arap dili olmaktan çok, yukarıda özellikleri belirtilen, hakikat ile sûretinin kendisiyle temsil edildiği yarı-sembolik dil olduğu açıklığa kavuşur.

Böyle bir anlayış ‘saf dil kavramı’na dayansa da sınıflandırmanın dönemin bilim ve kültür dili Arapça’ya göre yapıldığı düşünülecek olursa, şu soru kendiliğinden karşımıza çıkacaktır: Bu dil tasavvurunda Türkçe’nin yeri nedir? Bu sorunun cevabı her şeyden önce yukarıda serimlenen anlayışın içerisinde mevcuttur: Dil hem nesnenin gerçekliğini hem de suretini ‘ses’ ve ‘anlam’ yönünden temsil eden bir alet olduğundan dilin değişmesi ne nesnenin gerçekliğini ne de suretini değiştirir. Öyleyse gerçekliğin ve bu gerçekliğin suretinin farklı dillerde ifade edilmesi yalnızca bu dilleri konuşan insanlar açısından belirli bir önemi haizdir. Öyleyse hakikat (gerçekliğin ve doğrunun) ile sûretinin (mâhiyetinin) belirli bir dile dökülmesi o dili konuşan insanların bu hakikat ile sûreti ‘ışıtması’ ve ‘anlaması’ açısından zorunludur. Bu durumda yapılacak iki şey vardır: Ya insanlara bu dönemde hakikat ile sûretini temsil eden,

yukarıda belirtilen özellikleri haiz Arapça’yı ‘anlayacak’ şekilde öğretmek ya da hakikat ile sûretini temsil eden Arapça’dan başka bir dile yani Türkçe’ye aktarmaktır. Çünkü hakikat ile sûretinin onunla muhatab olan kişiler bakımından anlaşılması için böyle bir aktarım zorunludur. Öyleyse Osmanlı döneminde hakikat ve sûretini temsil eden Arapça, Farsça, Latince, Fransızca vb. hem kısmen alfabesi hem de dili farklı olan bir metni Türkçe’ye ya da başka bir dile hem telif hem de tercümeyle aktarma anlayışının anahtar kavramı, bu aktarmaya ‘muhatab olan’ kişidir. Başka bir deyişle aktarımı zorunlu kılan, bu aktarıma ‘muhatab olan’ kişinin dilidir. Kısaca söylemek gerekirse, hakikatin hangi dille temsil edileceği sorunu, hakikatin ulaştırıldığı insanın hangi dili konuştuğu sorusuna verilecek cevaba bağlıdır.

Bu dönemde yüksek İslâm kültürünün dili Arapça olunca yani hakikatin temsil edildiği dil Arapça olunca, üst-kültürün eğitimini alan kişi de Arapça üzerinden hakikati elde eder ve onunla ilişki kurar. Hakikatin ulaştırıldığı kişi Türkçe konuşan bir kişi ise, anlama sorununu aşmak için, hakikatin Türkçe’yle temsil edilmesi gerekir. Nitekim ilk dönem Osmanlı bilginleri bu gerçeği tespit etmişlerdir.

Âşık Paşa (ö. 1332), eski ve yeni bilginlerin Arapça ve Farsça pek çok eser yazmasına karşın *Garîbnâme*’de şöyle der:

“... ve şimdi şöyle bil kim bizim zamanımızda halkın çoğu idrâk-ı ma’nâ nice kim gerekidir idemez ve beşâtin-i ma’rifetten bir gül dâde bilmez; ve bülbül âvâzın gülistân içinde işidemez. Zarûret iktizâ itdü kim bir kitâb Türk dilince tertîb ola...”

Âşık Paşa, *“Ve mâ erselnâ min resûlin illâ bi-lisâni kavmihî [Biz her elçiyi kendi milletinin dili üzere gönderdik]” âyetini anar ve ekler:*

*Türk dilinde anlayalar ol Hak’ı
Tâ ki mahrûm kalmaya Türkler dahi*

the Ottoman period is its quasi-symbolic nature. Just as the natural sciences today are represented through a symbolic language called “mathematics,” in classical Islamic civilization knowledge concerning Being was rendered categorical and formal—briefly, logicalized—and was represented through the language of Arabic. This quasi-symbolic language, crystallized through the intellectual lineage of Ibn Sīnā and Ibn al-Haytham, refined by al-Ghazālī, Fakhr al-Dīn al-Rāzī, and Naṣīr al-Dīn al-Tūsī, and systematized by Najm al-Dīn al-Kawzīnī, Sirāj al-Dīn al-Urmawī, and Quṭb al-Dīn al-Rāzī, served as the instrumental language through which all knowledge of reality was expressed. When it is taken into account that all the religious, linguistic, and philosophical-sapiential sciences—and even the science of physics—were conducted through this logic-language, it becomes clear that the Arabic in question during this period was not, strictly speaking, the Arabic language itself, but rather the quasi-symbolic language—described above—through which reality and its form were represented.

Although such an understanding is based on the ‘concept of pure language,’ when we consider that the classification was made according to Arabic—the scientific and cultural language of the period—the following question naturally arises: What is the place of Turkish within this conception of language? The answer to this question lies, above all, within the framework outlined above: since language is an instrument that represents both the reality and the form of an object in terms of “sound” and “meaning” the change of language alters neither the reality of the object nor its form. Thus, expressing a reality and its form in different languages matters only for the people who speak those languages. Therefore, the expression of truth (reality and correctness) and its form (essence) in a particular language is necessary for the speakers of that language to “hear” and “understand” this truth and form. In this case, there are two possible courses of action: either to teach people Arabic—the language that, at that time, represented truth and its

form with the characteristics described above—in such a way that they may understand it; or to transfer truth and its form from Arabic into another language, namely Turkish. For such a transfer is necessary in order for truth and its form to be understood by those who are addressed. Thus, in the Ottoman period, the key concept in the practice of transferring—whether through composition or translation—a text written in Arabic, Persian, Latin, French, etc., whose alphabet and language differed at least partially from Turkish, into Turkish or another language was the “addressee (mukhātab).” In other words, what made translation necessary was the language of the one addressed. Put briefly, the question of which language should represent truth depended on the answer to the question of which language the person receiving that truth spoke.

When the language of high Islamic culture—and thus the language representing truth—was Arabic, one who received elite education accessed truth through Arabic. If the person to whom truth is conveyed is a Turkish speaker, then in order to overcome the problem of comprehension, truth must be represented in Turkish. Indeed, the early Ottoman scholars recognized this reality.

Âşık Paşa (d. 1332), despite the abundance of Arabic and Persian works written by earlier and contemporary scholars, states in the *Gharībnāma*:

“... ve şimdi şöyle bil kim bizim zamanımızda halkın çoğu idrāk-ı ma'nā nice kim gerekir idemez ve beşātin-i ma'rifetten bir gül dide bilmez; ve bülbül āvāzın gülüstān içinde işidemez. Zarūret iktizā itdü kim bir kitāb Türk dilince tertīb ola...”

(... and now know this: in our time most of the people cannot grasp meaning as it ought to be grasped, and they cannot perceive even a single rose from the gardens of knowledge; nor can they hear the nightingale's voice within the rose garden. Thus necessity required that a book be composed in the Turkish language...)

Âşık Paşa, hedefini tayin ettikten sonra hakikati temsil etmede diller arasında ilkece bir fark olmadığını özellikle vurgular:

*Kamu dilde ma'nî vârdur bilene
Cümle yolda Hak bulundu bulana*

Âşık Paşa'ya göre aslında bütün dillerde bir tek hakikat (*manâ*) söyler:

*Mânî bir dilden sanman ne hemân
Cümle dil ile söylenir bi-gümân*

Benzer görüşlere farklı bağlamlarda Hoca Mesud b. Ahmed, Gülşehrî, Erzurumlu Mustafa Darîr, Şeyhoğlu Sadruddin Mustafa, Devletioğlu Yusuf, Yazıcıoğlu Ahmed Bican, Şerefeddin Sabuncuoğlu, Sinan Paşa gibi pek çok Osmanlı düşünürünün eserlerinde rastlamak mümkündür. Âşık Paşa'nın *Garîbnâme*'si örneğindeki bu eserler *bilinebilir* bir dünyanın yanı sıra -hatta daha ziyade- *yaşanabilir* bir dünyadan bahseden çok katmanlı metinlerden ibarettir. Bu yönüyle belirli bir yöntem dahilinde belirli bir gerçeklik hakkındaki yorumları ihtiva eden tek katmanlı formel felsefe eserlerden ayrışır. *Garîbnâme* ve benzeri eserlerin ise, muhatabının irtibat kurduğu katmana, yani ontolojik tabakaya bağlı olarak Meşşâî-İşrâkî felsefe, teorik-pratik tasavvuf ve dil gibi farklı bağlamlarda değerlendirilmesi mümkündür. Tüm bu bağlamların ortak noktası ise "kün" fikrinin sudûrunu ifade eden ve yer-yüzünün imarını destekleyen *hayat* düşüncesine, Ekberî düşünce ve pratik tasavvufla desteklenen *kendilik* felsefesine, âlemi ilimle dönüştürebilmenin imkânı olarak *bilgi* anlayışına, siyasi ve ekonomik yıkımdan kurtulmanın tek yolu olarak *birlik* fikrine ve Osmanlı metafiziğine dayalı *devlet* anlayışına yapılan vurgudur.

Garîbnâme, yüksek İslâm kültürünü halk düzeyine indirdiği, fikriyatı hissiyata dönüştürerek kamusal-laştırdığı kadar Türkçe'nin grameri ve kullanımı açısından da önemli bir kaynak niteliği taşır. Bu bakımdan *Garîbnâme* her şeyden önce bir dil metnidir ve şiire gömülü olan ilk dönem Türk düşüncesi ancak bu türden metinler sayesinde açığa çıkartılabilir.

Recalling the Qur’ānic verse “wa-mā arsalnā min rasūlin illā bi-lisāni qawmihī” (We sent every messenger only in the language of his people), he adds:

*Türk dilinde anlayalar ol Hak’ı
Tā ki mahrūm kalmaya Türkler dahi*

(Let them understand the Truth in the Turkish tongue,
So that the Turks, too, may not remain deprived)

Āşık Paşa, having identified his aim, emphasizes that there is no essential difference between languages in representing truth:

*Kamu dilde ma’nī vārdur bilene
Cümle yolda Hak bulundu bulana*

(Meaning resides in every language for those who
can perceive it;
On every path, the One who seeks has always
found the Truth)

For him, all languages ultimately express one and the same truth:

*Mānī bir dilden sanman ne hemān
Cümle dil ile söylenir bi-gümān*

(Do not suppose that meaning is spoken by only
one language;
Without a doubt, it is expressed through all lan-
guages)

It is possible to encounter similar views, in different contexts, in the works of many Ottoman thinkers such as Hoca Mesud b. Ahmed, Gülşehrī, Erzurumlu Mustafa Darīr, Şeyhoğlu Sadruddin Mustafa, Devletoğlu Yusuf, Yazıcıoğlu Ahmed Bican, Şerefeddin Sabuncuoğlu, and Sinan Paşa. The works of this kind—including the example of Āşık Paşa’s Gharībnāma—are multilayered texts that speak not only of a world that can be known, but—indeed, even more so—of a world that can be lived. In this respect, they differ from single-layer, formal philosophical works that contain interpretations of a particular reality within a particular method. Gharībnāma and similar

works may be evaluated in different contexts—such as Peripatetic-Illuminationist philosophy, theoretical-practical Sufism, or language—depending on the layer with which the addressee establishes a connection, that is, the ontological stratum. What is common to all these contexts is the emphasis on the idea of “kun” and the emanation it expresses; on a life-oriented thought that supports the cultivation of the world; on a philosophy of selfhood reinforced by Akbarian thought and practical Sufism; on an understanding of knowledge as the means by which the world can be transformed through learning; on the idea of unity as the only path out of political and economic collapse; and on a conception of the state grounded in Ottoman metaphysics.

Gharībnāma, by bringing the high culture of Islam down to the level of the public and transforming abstract thought into sentiment, thereby making it communal, is also an important source for the grammar and usage of Turkish. In this respect, Gharībnāma is above all a linguistic text, and the early Turkish thought embedded in poetry can be revealed only through texts of this kind.

1 Garîbnâme

Gharîbnâma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehrî, 733/1332

Türkçe/Sülûs
240 yaprak, 11 satır
410x300-290x210 mm.
İstinsah Tarihi: 882/1477

Turkish/Thuluth
240 folios, 11 lines
410x300-290x210 mm.
Copy Date: 882/1477

Anadolu'da yazılan ilk hacimli Türkçe telif eser sayılan ve Allah'a ulaşmak için tekâmül yollarını konu alan Garîbnâme'nin bu nüshası, Memluk emirlerinden Yaş Beğ'in (v. 910/1504) kütüphanesi için iki cilt halinde hazırlanmış olup en görkemli nüshalardan biridir. Bu yaprakta nüshanın künye bilgisinin yer aldığı Memluk tarzında tezhipli zahriye sayfası görülmektedir.

This copy of *Gharîbnâma*—considered the first substantial original Turkish work composed in Anatolia and dealing with the paths of spiritual perfection leading to God—was produced in two volumes for the library of the Mamluk amir Yaş Beğ (d. 910/1504). It is also among the most splendid surviving manuscripts of the work. This page features a Mamluk-style frontispiece containing the codicological details of the copy.

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Laleli 1752-M2

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Laleli 1752-M2

أَوَّلُ بِشْجَى وَشَمْزُ عِلْمٍ أُرْدُ	كَمْ بُوخْلَقَهُ شَرْعًا لَهُ بُولُ كُشْتَرْدُ
دَعْوَتِ أَيْلَرِ بِيْزِي هَرْدَمِ طَاعَتَا	كُنْدَه بِشْكُرْ أَوْقَرِ التَّرْ رَحْمَتَا
ادْعُ إِلَى سَبِيلِكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ	
خَلْقِ حَقِّهِ أَنْدَرِينَ بِنَلَرْدُرْدُ	مُصْطَفَانِكَ نَوَبَتِينَ بِنَلَرْدُرْدُ
يَلَدَهُ أَوْ تَرَكُونِ أَرْوَجِ أَوَّلُ كُشْتَرْدُ	خَلْقِ حَقِّدُرْدُ لَوْ كُنَّا هَذَيْنِ قُتْرْدُرْدُ
هَمَزْ كَاتِي كُنْتَرْدُرْدُ يَلَدْنِ يَلَهُ	حَتَّى يَأْطَلْدَنْ يَحْزَرُ قَلْدَنْ قَلَهُ
وَأَقِمْ مَوَاصِلَ الصَّلَاةِ وَأَتُوا الزَّكَاةَ	
بِلْدُرْدُرْدُ هَرْنَا شِي شَمَكْ كَرَكْ	كُجْ يَتِيحْكَ كَعْبِيَه كِشْمَكْ كَرَكْ
وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ	
بُنَلَرَكْ قَوْلِي لَهُ جُمْلَه أَجْمَنْ	بِنُ بَرَه كَلْمَكْ حَلَالْدُرْدُرْدُرْدُ
بُودِيَنَه بُنَلَرْدُرْدُرْدُ دَايْمِدِرَكْ	نِيچَكَمْ دُنْيَا دَرَه بُنَلَرَكْ كَرَكْ
قَنْدَه مُشْكِلُ أَلْسَه بُنَلَرْدُرْدُرْدُ	مُسْمَلِي مُرْدَارِي بُنَلَرْدُرْدُرْدُ

بُوخْلَقَهُ

2

Garîbnâme Gharîbnāma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Sülüs
284 yaprak, 11 satır
410x300-290x210 mm.
İstinsah Tarihi: 882/1477

Turkish/Thuluth
284 folios, 11 lines
410x300-290x210 mm.
Copy Date: 882/1477

Garîbnâme'nin Memluk emirlerinden Yaş Beğ'in (v. 910/1504) kütüphanesi için hazırlanan nüshasının ikinci cildi. "Bir"lilerin gösterildiği bu ilk kısımda her anlamda "birlik" ele alınmıştır. Garîbnâme'de en çok vurgulanan konulardan biri "birlik"tir. "Tanrı'nın birliği", "Tanrı'yı birlemek" ve insanların "birleşmesi" kıssalar içinde birbiriyle örülür. Garîbnâme'nin birinci bâbında birleşenler övülürken ikiliğe ve ayrılığa düşenler yerilir. Bu bölümde Âşık Paşa birliği; Hakk'a ermenin yolu, devlete kavuşmanın nişanı olarak gösterir ve insanlara birleşmeyi öğütler:

*Birikenler buldular girtü murâd
Mahkum oldu bunlara biliş ve yâd*

*Birliğe bitmek hak'a ermek olur
Pâdişâhun lutfuna girmek olur*

*Birikip bile varavuz yâr ile
Dahi şol gerçek gelen dostlar ile*

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Laleli 1752-M

Gharîbnāma, second volume of the manuscript prepared for the library of Yaş Beğ (d. 910/1504), one of the Mamluk amirs. In this first section, which presents the "Ones", the concept of "oneness" in every sense is addressed. One of the themes most emphasized throughout the *Gharîbnāma* is "unity": the "oneness of God", "affirming God's oneness", and the "union of people" are woven together through the tales. In the first chapter of the *Gharîbnāma*, those who unite are praised, while those who fall into duality and division are reproached. In this section, Âşık Paşa presents unity as the path to reaching the Truth, as the sign of attaining felicity, and he advises people to come together in unity.

*Birliğe bitmek nişândır devlete
Lâyık eyler âdemîni Hazret'e*

*Ey yarânlar birlik eylen yâr ile
Kim varasız dünyadan ikrâr ile*

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Laleli 1752-M

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حَمْدٍ وَافِرٍ ❀ وَشُكْرٍ مُتَكَثِرٍ ❀ وَشَاءَ بِي حَذِّ وَسْپَاسِ بِي عَدِ ❀
شُؤْنٍ وَاجِبِ الْوُجُودِ كَمِ خَالِقِ زَمِينِ وَآسْمَانِ ❀ وَصَانِعِ كُوزِ وَمَكَانِ
وَمُبْدِعِ فَلَكَ دَوَّارٍ ❀ وَمُخْتَرِعِ مَرَسَاكِنِ وَسَيَّارِدُرٍ ❀ أُولَ كَرِيمِ
قَنَادِيلِ الطَّافِيهِ عَاشِقِ قَلْبِكَ كَوَكْنِي صَافِي وَأَنْدِكَ إِدْرٍ ❀ وَأُولِ
رَحِيمِ كَمِ مَصَابِيحِ أَعْطَا فِيهِ مُؤْمِنُكَ مَرَاتِ قُلُوبِ بِنِ رُوشَنِ قُلُوبِ
جَلَّ جَلَالُهُ وَعَمَّ نَوَالُهُ ❀ أَنْدَنَ صُكْرَهُ صَلَاتِ صَلَوَاتِ زَاكِيَاتِ
وَتَسْلِيمَاتِ لَا يِقَاتِ شُؤْنِ مَرْقِدِ مُطَهَّرِ ❀ وَرَوْضَةِ مَنْوَرِ ❀
خُلَاصَةِ مَوْجُودَاتِ ❀ وَتَقَاوُذِ كَايِنَاتِ ❀ أَيُّكِي عَالَمِكَ

هَمْزِ كَرِيمِ سِنِ هَمْزِ رَحِيمِ سِنِ هَمْزِ غَفُورِ
شُكْرِ اجْنَدَه دُتْ بَرِي سِنِ يَاشَكُورِ

3

Garîbnâme

Gharîbnâme

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Garîbnâme'nin fihristi

Türkçe/Nesih

342 yaprak, 15 satır

200x150-140x100 mm.

İstinsah Tarihi: 1159/1746

TÜYEK, Süleymaniye YEK,
Çelebi Abdullah 293

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Çelebi Abdullah 293, 1^b-2^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Çelebi Abdullah 293, 1^b-2^a ♦

فهرست عناوین یا شاخه‌های علمیه	
ابواب کتاب غریب	الباب الاولی فی الاحادیث
باب اوله اشیت او دانتا	تا بلاسن معنی کنی بی کما
هر برسی پرد کنلر مدح در	ایکیلک ایچره قلندر قدح در
الباب الثاني	فی الثاني
بواکنجی باب ایچندره او دینه	د آستاندره کم آینی دکلاینه
بلدر ترا خداد عالمده عیله	چون تن جان چون زمین
الباب الثالث	فی الثالث
وردر ردا او چنجی بایدینه	د آستان چون حق بوزر کاف
بونلری اوج اوج برنلری ذوالکمال	نینه کم مستقبل مافیه و حال
الباب الرابع	فی الرابع
دکر ایدره ورنجی بار اود دانتا	هر برسی دکنسنا چون دوتسا
معلور ایلر نلری درنجی باب	هچنا نکه خالک باد و نار و آب
الباب الخامس	فی الخامس
هم بنجی باب ایچندره او دطف	د آستان وار بریطا یف برطیف
بلدر کم کمدلر فضل جنس	هچنا نکه پنج طاعت پنج جنس
الباب السادس	فی السادس

The index of *Gharīb-nāma*

Turkish/Naskh

342 folios, 15 lines

200x150-140x100 mm.

Copy Date: 1159/1746

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript
Library, Çelebi Abdullah 293

عقل کل چون الیک ایشدی اول
آنوک ارنجه ایشدی نفس کل
عقل کل باش اول اونه خوش ایشدی
نفس کل طور دی و جیح اوردی
چرخه کردی جیح دونه کدردن
بویوار زرق بوش صوفی جیحنه
صوفی اول اوندن هنوز کداند
شول بر اوندن قاموسه جنبده
عرش کورم انصافه دوشدند
لوح کورم یوزنی طمش بقار
کور قلم نیجه دوشن باش اویسته
اول مقرب لره واردرقا بوده
هر رشته لوط بد طاعت
کور مدبر لره نیجه ایشدند
قول قائله

قولغا طور دی حقا نشو بونی
اول ایشده اولدخی هم اولدی
نفس کل قتلده خوش ایشدی
خوشه کل ی بر بوک طور دی
جیح ایجنده کوشتر وردن
کیر بله سی کند نیمش جیحنه
یعنی کم بوجج سر کرد اندردن
کور سکه کم هر بری بر ایشده
اول ایشده نیجه باش اویسته
الله آدی یاز لادب انتظار
اول سماعده خوش کلم دیتنه
جمله عزت ایشده طا بوده
انتظار اولدن صوکا بر ساعه
اول سماعده هر بری جنبده
فالمذین انت امر الایه

4 **هذه كتاب حقایق استان عاشق** **الله الرحمن الرحیم**

الحمد لله وسلام علی عباد الله

فی توحید الله تعالی

که اندن اولدی انتهای ابتدا
آخرت هم آخرت جاویدان
شویله آکسوی کسین غنی جباردی
قال الا وجره بی بیترکم
بی زمان اولیج مکان واری
هم عذر اول اصل مدد غرقدی
تند سانی ناز واری بی بیان
کاف یوننه اوردی برسان ایلدی

ان یقول له کی فیکون

کم ایندی الکی بی اول اول
قامو قولدی اول کلید اول بول

تعالی العقول

فی و بی کاف نونا اولدی باش

عقل

الله آدین ایونم اول ابتدا
اولوک اول اولیدر بی کمال
جمله عالم یوغین اول واری
کل شیء هالک دن مکره هم
اولر مانند اجم هنوز یوغین
هرم و عالم اول عده غرقدی
واری اولیاد شاه بی بیان
کند وزینه کند وزی ناز ایلدی

قوله تعا اذا اراد شیء

کاف یوندن قویدی نغمات
عقل کلدر اادی مخروف اولوک

قال النبی عم اقل ما خلق الله

سازدی الکی اول ایندی

باش

4

Garîbnâme

Gharîbnāma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih
42-115 yaprak, 39 satır
355x250-245x180 mm.

Turkish/Naskh
42-115 folios, 39 lines
355x250-245x180 mm.

Garîbnâme’de birlilerin anlatıldığı kısmın birinci bölümü. Birliğin ve tevhidin methedildiği, tek olanların övüldüğü bu bâbda, tefrikaya düşmenin de zararları anlatılmakta, Peygamberin yolundan giden sahabelerin birlik, fedakârlık ve iman dolu hayatları övülmektedir.

Âşık Paşa ikilikten birliğe varmayı iki gözün elde ettiği gücü misal vererek öğütler. İki göz ayrı yönlerde bakmaz, birlikte hareket eder, “birlikte bit”er ve böylelikle sevgilinin yüzünü görme saadetine erişir:

*Hîç iki göz iki yana bakamaz
Öyle bitmiştir bir birini komaz*

*Uyhuya varsa dahı bile varır
Uyanıcak yine bile uyanır*

*Sen dahı birlik edersen yâr ile
Şâd olasın âkıbet dîdâr ile*

This is the first section of the chapter on “the Ones” (*birliler*) in *Gharîbnāma*. In this chapter, the author praises divine oneness (*tawhîd*) and extols all that is “one,” and emphasizes the harms of division and discord. He celebrates the unity, sacrifice, and faith-filled lives of the Prophet’s companions, who followed his path with unwavering devotion.

Âşık Paşa urges the reader to journey from duality to oneness, using the example of the two eyes: they do not look in different directions but move together, “becoming one,” and thus attain the joy of beholding the Beloved’s face.

*Ağlayıcak ikisi ağlar bile
Dinse dahı hem yine diner bile*

*Gör ne devlet verdi Tanrı bunlara
Lâyık etdi bakmağa dîdârına*

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Hamidiye 550-2

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Hamidiye 550-2

الله ادين ايشلر اول ايشلر بيله عام موعين اول واردي اول زماندا كهرمنوز بيلدي واردي اول باذر شه بيلدي	كاندن اوله و شلر اول ايشلر بيله اكونسون بيلدي بي زمان اولي مكان واردي قندسه بي ناز واردي بيلدي	اولك اول اوي درو سيمان كل بيله مالكندن سكره هر دو كاله اول عده مكره كندره بيله كندره ناز اولك كانت نوندن قندره و اولك	اولك هم ايردي درو جان قان ايردي بيلدي هم عده اول ايشلر عده كانت نوندن ايردي بيلدي كندره ايشلر جان ايردي
عقل كل را و معروفت اول اولك سازيلكن اول ايشلر بيلدي اولك ايردي ايشلر بيلدي قندره كاله بيله ايردي بقا اولك نوندن بيلدي سول ايردي ايردي بيلدي توج بيلدي بيلدي بيلدي اول موعين ايردي ايردي سورمه بيلدي بيلدي	قام اولك اول اولك اولك بيله و كان نونه اولك اول ايشلر اولك جوشه كاله بيله ايردي سورمه بيلدي بيلدي كوز سكره بيلدي بيلدي الله ايردي ايردي جمله عده ايردي ايردي اول سيمان بيلدي بيلدي	عقل كل ايردي ايردي عقل كل ايردي ايردي جوشه كاله بيله ايردي سورمه بيلدي بيلدي كوز سكره بيلدي بيلدي الله ايردي ايردي جمله عده ايردي ايردي اول سيمان بيلدي بيلدي	عقل كل ايردي ايردي عقل كل ايردي ايردي جوشه كاله بيله ايردي سورمه بيلدي بيلدي كوز سكره بيلدي بيلدي الله ايردي ايردي جمله عده ايردي ايردي اول سيمان بيلدي بيلدي
اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي	اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي	اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي	اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي
اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي	اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي	اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي	اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي
اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي	اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي	اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي	اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي اولك اول ايردي ايردي بيله ايردي ايردي

5

Garîbnâme Gharîbnâma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehrî, 733/1332

Türkçe/Nesih
249 yaprak, 20 satır
300x240-240x148 mm.
Müstensih: Ahmed b. Ali

Turkish/Naskh
249 folios, 20 lines
300x240-240x148 mm.
Scribe: Ahmed b. Ali

Birlilerin anlatıldığı bölümden altıncı hikayenin gösterildiği bu sayfada, Yüce Allah'ın suyu gökten indirdiği ve onu yeryüzünde bir araya getirdiği anlatılmaktadır. İngilizceye çevir.

Âşık Paşa bir velînin eteğine yapışıp Hak dostlarıyla beraber Hakk'a ulaşmayı, akarsuların birleşerek denize erişmesine benzetir:

*Kendi gibi bir su ile erişir
Birlik eyler onun ile karışır*

*Çünkü erer karışır ırmak ile
Hîç gümânsız yolun ilter menzile*

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Yazma Bağışlar 1851

On this page, which presents the sixth story from the section devoted to the 'Ones,' it is described how the Almighty God sent the water down from the sky and gathered it upon the earth.

Âşık Paşa likens holding on to the hem of a saint's garment and reaching God together with the friends of God to running waters joining and flowing into the sea.

*Birlik ile şol kadar kuvvetlenür
Kim ulu ırmağa değin katlanur*

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Yazma Bağışlar 1851

خوردنه حاجت كمر دن صوره بن
بومئله بیره معني كوستر
قامبولك صلي حضرت دند
كليله ادم بيلندنا حيزركه
كيم بيسولك كيم باينه كيمي ك
كوي جامل كي عامه كيم خاص
كيسولك علي واريلور حوال
كيم زاهد كيمي قاشق دسه
هر بر بولك كونكي بيه سوره
ايكسولك بيه دكله حال كي
تاكه بونلر بيه بيه بيمالكه
ارميا له ايلك لكه بيه لكه
حق بزي اول قابودن ايرسون
عاشقوك حلاجي قلسون قوك

داستان ششم از باب اول

اكوني بوم اوسته بونكوز
بهر كوزت بومعني قنجاو امر
عقل و جاني جمكه قدرت دند
كيم دغمر و وار دك كيم ازر
كوي سوده كيمي درسته امك
كيمي بواورنده خاص احواس
كيمي كلور صور رانند سوا
كيمي حق بوليه عاشق دسه
دكه بيه بيه و لك دوشور
بنيكوب بيله كتمز بول كي
اولولسا تاكفي و تمبالر
كيم سال اول اسر ديكما
دنيا اخير دغمر و بولدن ايرسون
كيم جاكيم حضرت لايقي دكل
دولت اينوسوز دكاه ينه
كوسر بوسوز سگادر بوزين
كوزي اچقو كوكا كورنر عيان
هر بيه بيه بيه دنيا ده
هر سق بيلك دكومعني كوسر

بوزه

ايكي كي قوب بركا مذكور
بولون ايمادي قادي منز لا
فكريله قنچ قلوبك
يوز اوروب بيه دكيز اديكر
طاعلوسن دوتيله داني داشي
دكيز بول التمر بيه سگاه
اسي صوق هم اكوني بولن اور
بولن قنچي دورنه ديكما
ايست امدني اينديم احوال كي
بهر لك ايدوب اوكيله قارش
كيم اولوار معاد كن قنكسه
هيج كمانيز بولن التور منزله
قامواقان صودن اول دولتوده
ياذي و يابان آني اكلامر
داخز كيم بولي كاسلدرين
هم طاق دمايشو خلق ديكنا
كالبانك دنياه طاعلديكر
اند جمع اولاميد جانكري
حق بولنده او مرسه بولدن
دوشور دنياه بوزنيك منسكه

6

Garîbnâme Gharîbnâma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehrî, 733/1332

Türkçe/Nesih
322 yaprak, 17 satır
298x197-235x124 mm.

Turkish/Naskh
322 folios, 17 lines
298x197-235x124 mm.

İkililerin anlatıldığı bölümden, rahmanî ve şeytanî meclislerin ele alındığı beşinci kısım. Alemdeki ikililerin zikredildiği bu bölümde iyi ve kötü sohbetlerin insan üzerindeki etkisi; doğru arkadaş seçiminin önemi anlatılmaktadır.

Âşık Paşa Dünyada olan her şeyin insanda mevcut olduğunu, kendini bilmenin dünyayı bilmek anlamına geldiğini şu dizelerle anlatır:

*Bilimedîn sen seni kim sen nesin
Kendözünde sen dahı bir dünyasın*

*Ne ki var dünyâda var sende dahı
Bir elif eksük degül Tanrı hakı*

From the chapter on “the Twos” (*ikililer*), this is the fifth part, which discusses divine and satanic gatherings. In this passage—where the pairs that exist in the universe are described—the text explains how good and bad company influence a person and stresses the importance of choosing one’s companions wisely.

Âşık Paşa expresses that everything found in the world also exists within the human being, and that knowing oneself is the key to understanding the world.

*Sen eger kendözünü bilmez isen
Ben diyeyüm ger melûl olmaz isen*

*Kim bilesin sen seni, hem dünyayı
Hem bilesin sendeki her nesneyi*

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Şehid Ali Paşa 1515

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Şehid Ali Paşa 1515

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Şehid Ali Paşa 1515, 27^b-28^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Şehid Ali Paşa 1515, 27^b-28^a ➔

دَاسْتَانِ پَنجْمَانِ بَابِ دَوُم

در شرح مجلس حمای و مجلس شیطانی

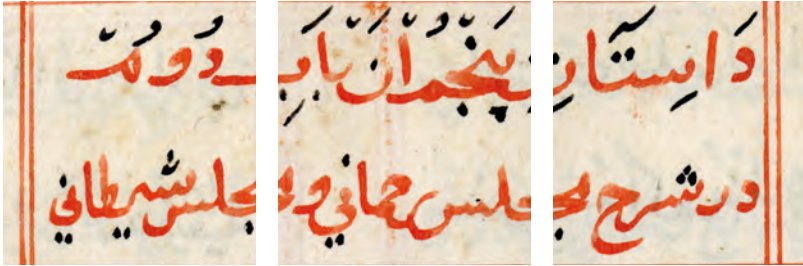
اَجْ قُلُوبُكَ بِرَاضِيَتِ كَرِّ نَاوَمِ	عَا قَلْبِ سَكِّ اَكْفَلِ نَا اِيْدِ رَسَمِ
كِرْتُو سَنَزَمِ بُو سَرِي اَكْلُو دَسَكِ	جَانِلَه كُو كُو لَلَه دَكْلَه دَسَكِ
اَكْلِيَا سِنِ دُو سَنَكِي دَشْمَا كَمِي	قُرْتَرَا سِنِ دَشْمَا كَمِي كَانِي
بِيلَه سِنِ بُو دَنِيَه نَهْمَكِ كَرَكِ	نَاي تَرَكِ اِيْدِي بِي لَهْمَقِ كَرَكِ
دَكْلَه اِنْدِي كَمِي دَرِي كَاي عَا قَلِ	اَشْبُو سَنَزَمَه قَايِدَه تَقْفَلِ حَقْلِ
اَلِيْلِي جَلْسِنِ نَا دَهْجَانَه بِلَكْلُو	هَزْ بِي مَالُو كَالِجَه سَوَكْلُو
بِي سِي سِي اَوَّلِ جَلْسِنِ رَحْمَانِ دَرِ	بِي سِي سِي هِيچ شَك دَكْلِ شَيْطَانِ دَرِ
يَزِيكِ وِيكِي مَرِدَتِيكِ اِنْدِي كَا	دَرِ شَيْخُو قُرْقُو رُفُ شَيْخُو اَوِيَا
اَسْتِ اَوَّلِ دَحْمَانِ جَلْسِنِ وَصْفِي	كَمِي حِيحِي دَرِ سِنْدَرِ رَا لَلَه اَوِيَا
اَهْلِي اَشْبُو جَلْسِنِ اَنَلَرِ دَرِ	دَاغِي بَنَلَرِ اَوِيَا بِنَا نَلَرِ دَرِ
جَانِ دَرِ اَوَّلِ اَوُرْتَه خَرَجَاوِيَه	جَانِ نَا فَاوَرِ اَوَّلِ كَرَجَلِ اَدَن
اَوُرْتَه بِيْلَبِ دَرِ قُرْآنِ هِيچِي	عِلْمِ حَكْمَتِ يَزِي بُولُو دَوِي كَمِي
مُصْطَفِي اَوَّلِ جَلْسِنِ سَرْدِيَهِي	پَا دَرِ شَاهِ اَوَّلِ جَلْسِنِ يَزِي دِيَهِي
اِسْلَامِ دَاوَنَدَه دَرِ دَرِ نَكَلَرِي	يَقْدَرِ هِيچ بِنَلَرِ اَوِيَا مَكَلَرِي
خُوشْ خُدَايِ جَلْسِنِ اَنَدَه قُورْلَبِ	هَمَه عَا دَرِ بَاوِيَا لَرِ اَوُرْلَبِ

طَبَطْلُو

طَبَطْلُو اَوَّلِ بَاوِيَا شَرِيَتِ دَرِ

عَشَقُو دَرِ اَوَّلِ جَلْسِنِه هَمِ نَا قِيَمِ

اَيْدِي مَانَدِيَه كَلْمِنِ بَا قِيَمِ	اَوَّلِ كِه عَا شَقِ دَرِ نَه دِي مَرَا كَلْمِيَه
اَنَلَكِ كَمِي عَشَقِ يَقْدَرِ مَكْلِيَا	تَوْبَه دَرِ عَشَقِ سَا قِيَمِ سَكْ صَحْرِي
اِيچِنِ اَوُرْتَه جِهَه عَشَقِ سَهْرِي	هَمَه اِيْمَانِ دَرِ اَوَّلِ اَدَا دَه شَيْخِ هَمِ
يَحْتَوُو يَزِي اَوُرْتَه هِيچُو شَيْخِ	اَوَّلِ جَلْسِنِ اَوُرْتَه نَا يَتُو دَرِ
يَنَلَرِنِ دَرِ دَرِ عَقَادِ دَرِ دَرِ	اَوَّلِ شَرِي خُوشْ اِيچِنِ اَوُرْتَه دَوَقْلَه
جِهَه سِيكِ جَانِ طُولُو شَوْ قَلَه	اَوَّلِ بِي جَلْسِنِ كَمِي اَوَّلِ شَيْطَانِ
كَمِي بُولُو بُو جَلْسِنِ دَشْمَا دَرِ	دَكْلَه اِنْدِي اِنِي دَاغِي نَا عَمِشِ
اَهْلِي كَمِي حَالِ بِي بِيچَا عَمِشِ	نَمَزُو رُفُ عَوْنُو شَك اَدَعِي
هَمَه اَبُو جَهْلِ اَوَّلِ رَسُولِ مَنَجِي	اَهْلِي بِنَلَرِ دَرِ بَلَفِ اَوَّلِ جَلْسِنِ
نَا بِي دَرِ هَمِ بِي سِي اَلِي سُولِ	سَرْدِيَهِي اَوَّلِ جَلْسِنِ شَيْطَانِ دَرِ
سَوَكْلُو نَكَلَرِي كَمِي اَنَلَرِ دَرِ	كَمِي اِيچِنْدَه جَلْسِنِ قُرْآنِ سِنِ بُولُو
اَشْكَلِ يَزِي كَمِي اَوُرْتَه كَمِي خَرَجَلِ	جَلْسِنِ شَيْطَانِ اَنَدَه قُورْلَبِ
مَشْكَلِ دَرِ بَاوِيَا لَرِ اَوُرْلَبِ	طَبَطْلُو مَحْنَتِ دَرِ اَوَّلِ بَاوِيَا
عَمَرِ اَوُلْمَشْدَرِ بُولُو اَوَّلِ شَاوِ	اَشْبُو سَنَزَمِ دَرِ سَا قِيَمِ اَوَّلِ جَلْسِنِ
صَحْرِي قِيَمِ دَرِ هَمِ اَوَّلِ مَكْلِ	دُونِ كَمِي اِيچِنْدَه مَحْنَتِ دَرِ
اَيْلَه اَمَانِ لَرِ اَوِيَا عَشَقِ دَرِ	

Garîbnâme

Gharîbnāma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih
383 yaprak, 15 satır
256x170-188x113 mm.

Turkish/Naskh
383 folios, 15 lines
256x170-188x113 mm.

İkililerin anlatıldığı bölümden, her şeyin çift yaratılmasının konu edildiği sekizinci kısım.

Çiftlilerin zikredildiği bu bölümde, Zâriyat Suresi'nin 49. âyet-i kerimesinde geçen “Her şeyden çift çift yarattık” kısmının izahıyla âlemdaki denge ve hikmet gösterilmek istenmiştir.

Âşık Paşa bu bölümde, dünyada bulunan her şeyin çift yaratıldığını ve bu çiftlerle beraber her şeyin insanda mevcut olduğunu anlatır. Gök-yer, gece-gündüz, nemli-kuru, yaz-kış ve daha nice zıtlıklar insanın tabiatında kendine yer bulur:

*Dünyada gök var ise, sende gönül
Sen dahı ol gök gibi şöyle gen ol*

*Dünyada yer var ise, sende vücûd
Sen dahı ol yer gibi kılğıl sücûd*

From the chapter on “the Twos” (*ikililer*), this is the eighth part, which discusses the principle that everything has been created in pairs. In this passage—where paired beings are described—Âşık Paşa points to the balance and wisdom woven into the universe, drawing on the 49th verse of Sûrat al-Dhâriyât (Qur’ân 51:49): “We created all things in pairs.”

Here, Âşık Paşa explains that everything in the world has been created in twos, and that these pairs also exist within the human being. Sky and earth, night and day, moist and dry, summer and winter—countless opposites all have their reflections in human nature:

*Dünyada arş varsa sende cân ve dil
Dünyada ferş varsa sende su ve kil*

*Dünyada yaz varsa hem sende safâ
Dünyada kış var ve hem sende cefâ*

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Ali Nihat Tarlan 44

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Ali Nihat Tarlan 44

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Ali Nihat Tarlan 44, 35^b-36^a / TÜYEK, Süleymaniye YEK, Ali Nihat Tarlan 44, 35^b-36^a ➔

ایزدن کر عقیقه د کلاریش	در کلبون سوز معشوقین آکلاریش
ایلمیش یزدی سئلور د بوجمله ایمن	سندن آتوز جملک عالم پروردیش
سنی آلدی بواجی در مشرد وک	عزنی آردی تشعشعین باز مشرد وک
بواجی آردی سوجی سیدکولک	مرفقیدر دیک جملک سولک
صبرایش صبرایشلوقینه سولک	عالم اجیرم یوزیان فتوی سولک

قوله تعالی قل کل من عنده

بیلد دیک بجه سولیک اولور	بوجی سن اشدق دیک السور
چونکه سوجی کندوزیا المدی	اعتن اجیره قلدی رحمت بولدی
آدمایندی باله ربنا	تجاولدیم رحمت اینت پر صبیکن
یوزم آستوکی سوج ایلد ورم	آلد کند و نفسم خلغم ایلد ورم

قوله تعالی انما خلقنا الانسان و نرجعنا لکون من الخاشعین

توبه قلدیم دندوم اوغوشین یکا	قامو آستو کومله کلدوم سکا
سن نجم سن هم کیم سن غفور	هم قیدیم سن هم صمیم سن مبرور
دایما بزدن بکاردن سوجدر	برلغا بخل رحمتور اکوش درور
بن بوم سوجی قلدوم کنه	سن کیم سن برلغا ای پادشا

قولشلا

قوله تعالی قل آدم من ربه کلان کتاب علیه انه هو القواب الرحیم

چونکیم آدم منصف اولدی خضرته	سوجلو یکن لایق اولدی رحمتته
رحیم بریدی اولدیم اکا	ایق سوز غرت پیر ماله بکا

قوله تعالی نوح ایتیه ربک فاب علیه وهادی الیه

هرکه کندوا کسولین بلوردا	درمدن رحمتا کاکلوردا
مکله مجسوم دین دعوی قلله	لا یختم اهل لغتنا لایق اولده
عاشق شوزی آلدن دونا	دینلر معجون اولت اونا
ای غدا بار خلدن ایزمغیل	دغور بولان سن بری ایزمغیل

داستان هتم انتیاجم حکایت رخس این است که شریفه یارنای افا قوش

لایه اما بدانه چون آید الهی کل شیء خلقناه زوجین و اولو ذکر و انثی

که دیکم عدم بوجود قدم زند علو مت و حیت دارد انرا میگویند

نه که واردا کلد و نکلند بکله	حوش در اول کلام بیغه بکله
کندوز ندن دشمنه قوشه	بمع اول کلدزنا طای غلبه
بویا وراشدکارا و فغان	کندوزنا معلوم اوله نقش مجاز
نکه عالمه در اول شداد دیک	نیزه حق قلانه معلوم ایلد بک

Garîbnâme

Gharîbnâma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehrî, 733/1332

Türkçe/Nesih
247 yaprak, 25 satır
290x170-210x190 mm.

Turkish/Naskh
247 folios, 25 lines
290x170-210x190 mm.

Üçlülerin anlatıldığı bu bölümde, mebde - meâd - meâş yani insan ömrünün “çocukluk - gençlik - yaşlılık” şeklinde üç bölüme ayrılmış olması, “ademden âlem, âlemden insân, insândan kelâm”ın yaratılmış olması, insanoğlunun ruhlarının üç mertebe üzerinde olması gibi konular anlatılmaktadır.

Âlem ademden (yokluk), âdem de âlemden doğmuştur. Âdemden ise kelâm doğar. İyi kötü her şey insanla bilinir:

*Pes bu âlem kamusu kim halk bilir
Eyü yavuz ne ki dilde söylenir*

*Ol ‘ademden doğdu bilin bî-gümân
Bî-nişândan geldi bu cümle nişân*

*Hem bu âdem âlem oğludur yine
Ata ana yer ve göktür bu tene*

In this section on “the Threes” (*üçlüler*), Âşık Paşa discusses several triadic principles: the division of human life into childhood–youth–old age (*mabda, ma‘âd, ma‘âsh*); the sequence “non-existence, cosmos, human, speech”; and the idea that human souls exist on three spiritual levels.

The cosmos is born from non-existence, and the human being is born from the cosmos. From the human, speech arises. Everything—good and bad—is known through the human being.

*Atası gök anası yer âdemin
Öyle olsa oğlu olur âlemin*

*Çünkü âlem oğludur âdem beyân
Doğdu âdemden dahı bu söz ayân*

*Âdem ile ma‘lûm oldu iş kamu
Eyü yavuz, hayr u şer, uçmak tamu*

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Çelebi Abdullah 292

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Çelebi Abdullah 292

9

Garîbnâme

Gharîbnâma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih

330 yaprak, 17 satır

260x177-188x126 mm.

Müstensih: Ahi Yusuf b. Ahi İbrahim.

İstinsah Tarihi: 871/1467

Turkish/Naskh

330 folios, 17 lines

260x177-188x126 mm.

Scribe: Ahi Yusuf b. Ahi İbrahim.

Copy Date: 871/1467

Üçlülerin anlatıldığı bölümden, üç türlü varlığın konu edildiği dokuzuncu kısım. Bu kısımda Âşık Paşa dünyada üç bölük insan olduğunu anlatmıştır.

Bunlardan bir bölümün iyiliğe kötülükle karşılık veren münafık huylu kimseler; ikinci bölümünün iyiliğe iyilik kötülüğe kötülükle karşılık veren mümin kimseler olduğunu söyler. Üçüncü bir bölük daha vardır ki iyiliğe de kötülüğe de iyilikle mukabele ederler, işte Tanrı'nın has kulları bunlardır. Üçüncü bölümün ahvâli şu beyitlerde anlatılmıştır:

*Bunlara düpdüz-durur cümle cihân
Ne ki varsa âşikâre ve nihân*

*Göredurken cümle çirkin huyları
Öyle iken hoş tutarlar bunları*

*Tanrı'nın erenleridir ol kişi
Eylik etmektir yavuzluğa işi*

From the chapter on “the Threes” (*üçlüler*), the ninth part concerns the three kinds of human beings. In this passage, Âşık Paşa explains that humanity is divided into three groups. The first consists of hypocrite-natured people who repay goodness with evil. The second group is made up of believers who return good for good and evil for evil. Then there is a third group—those who respond to both good and evil with goodness. These are the elect servants of God.

*Çirkin ü gökçek kamu birdir ona
Hiç yerer mi kimseyi bir baksanâ*

*Tanrı'nın hâs kullarıdır pes bular
Kim bular yavuzluğa iyilik katar*

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Yazma Bağışlar 7858

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Yazma Bağışlar 7858

10

Garîbnâme Gharîbnâme

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih

327 yaprak, 17 satır

267x180-192x120 mm.

Müstensih: İsmail b. Mahmud

İstinsah tarihi: 882/1477

Turkish/Naskh

327 folios, 17 lines

267x180-192x120 mm.

Scribe: İsmail b. Mahmud

Copy Date: 882/1477

Dördüncü bölümün birinci kıssasının yer aldığı bu kısımda: Unsurların; küçük âlemin dört temeli olduğunu ve büyük âlemin hakikatinde; kaldırma, koyma, çekme ve hareketsizlik gibi birbirine benzeyen dört temel durumun bulunduğunu, buna göre insanın kendini bilmesini anlatıp “şükrederseniz artırırım” (İbrahim Suresi, 7. âyet-i kerime) ayetini işaret etmektedir.

Âşık Paşa bu bölümde ayrıca âlemin toprak, su, rüzgâr ve ateşle kâim olduğunu, insana nimet olarak verilen bu dört unsurun Hakk’a kulluk etmek için vesile olması gerektiğini söyler:

Çünkü ol Allah sana verdi vücûd
Toprak ve su yel ve od kıldı sücûd

Odu gör kim yüregünde yanadır
Issılığın od değil mi yâ nedir

Yel dahı geldi sana oldu nefes
Kim onunla diri yürür bu kafes

This passage contains the first tale of the fourth chapter. Here, Âşık Paşa explains that the four elements form the foundation of the “small world,” and that in the reality of the “great world” there exist four corresponding states—lifting, placing, drawing, and stillness. Through these parallels, he urges the reader toward self-knowledge and alludes to the Qur’anic verse, “If you are grateful, I shall surely increase you” (Qur’an 14:7).

Âşık Paşa also emphasizes that the cosmos stands upon four elements—earth, water, wind, and fire—and that these elements, granted as blessings to humankind, should serve as means for devotion to the Divine.

Suyu gör kim damarında kan-durur
Hem içersen susayacak kandurur

Toprağı hem gör ki n’etdi ol İlâh
Kim senünçün eyledi hõş tahtgâh

Çün bu dörd nesne kulundur ey safâ
Sen dahı hak aşkına kılğıl vefâ

TÜYEK, Hacı Selim Ağa YEK, Hüdai Efendi 479

TÜYEK, Hacı Selim Ağa Manuscript Library,
Hüdai Efendi 479

TÜYEK, Hacı Selim Ağa YEK, Hüdai Efendi 479, 54^b-55^a / TÜYEK, Hacı Selim Ağa Manuscript Library, Hüdai Efendi 479, 54^b-55^a ➤

هم از چو دوتنه الله خلقی
چون اولایستی بنون کوکل صفا
بیر کوکله اول کیسه سلطانند
ککر و کلسا بنده کرم دین قمار
نیوه کمر سلطانینا لایق دکل
سوز نام اولد قی شرجی پله
تعزیری بول بیان آبلایند
انلار کرم معنی کشن لایق اول
قنده کوهر وارسته اولدر بلان
اللار کرم صوره قلدی کوزی
شتر قومی اولد کل کرم دین
کوکل کرم حقیقت بیلسن
ای خدایا عاشق قل یاری
دو شکرینک دوستلین از ندر
سوجی باغشلا غل حاصلار کا

الباب الرابع فی الرباعی

دخرا یزد و نه فی باب اولد
سعدوم آیلد و دلدی دزدی باب
داستان اول از باب چهارم حکایت شرح غنای اربعه که چهارشون عالم مفرست
و چهار اربعه کبری که عبارت از آن نصب و جرو و رفع و کون که در مائله چهار
ارکان است و تحویصی که در بدانش من عرفه نفقه عرفه و ورا دایم قیام
نمودن استنباط از نایت که لین شکرتم لازیمکم و لین کفرتم ان عذابا لشعید
کولیم اول الله نکر قلند دزد
دیلمی حکم کند و زنی بیلدره
اول ددی اولدی جهان و جیم و جان
هر ترایه برایشه قلدی سبب
هیچ سببست دین ایش اولدی
هر که کلدی قایم سببک اصل وار
اولدی اصل قریع یزد کلد اول
ایستد انک قدرین آید مرعبان
کوز که نه قلدی و نند نیلدی
بولیغ حاجد دزد نیلک سکا
الک یزدند قدر تندت عقل کل
قدرت اندن نکر کیش دزد
نکر براده مخلوقیلا طولدره
دزد بیکو کملوم اولدی انسر کان
اول سببیدن قایم اولدی سبب
هیچ سببست دینا خلق کلید
اصل اولن ششک هم سبب وار
اولدر حکم قایم حاکم کلد اول
کم یلارین بولیه بللو بیان
نه یزدنی بی ندن ایسادی
دکل امده آیدیم بغل طکا
عقل کلند آیلدی دزد لوقل

داستان اول از باب چهارم حکایت شرح غنای اربعه که چهارشون عالم مفرست
و چهار اربعه کبری که عبارت از آن نصب و جرو و رفع و کون که در مائله چهار
ارکان است و تحویصی که در بدانش من عرفه نفقه عرفه و ورا دایم قیام
نمودن استنباط از نایت که لین شکرتم لازیمکم و لین کفرتم ان عذابا لشعید

Türkçe/Nesih
253 yaprak, 21 satır
260x170-220x120 mm.

Turkish / Naskh
253 folios., 21 lines
260x170-220x120 mm

Dördüncü bölümün dördüncü kıssasının gösterdiği bu kısımda: Yüce Allah'ın insanı dört derecede yarattığı anlatılmaktadır. Birinci mertebede olanın başına peygamberlik tacını koyup “onları dünyada bazı kavimlere üstün kıldık” demesi, ikinci mertebeye velilik elbisesi giydirecek, Allah'ın “dostlarıma korku yoktur” buyurması, üçüncü derecedekilere itaat verdi; “Allah'a ve peygambere itaat edenler” demesi, dördüncü mertebede olanları azap mührü ile mühürleyip “zira Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlüyor ve gözlerine de bir çeşit perde çekilmiştir” buyurması delil gösterilmektedir.

Bu mertebelere mensup her fert, kendi meşrebince Allah'ın feyzinden nasiplenir. İyiler iyiliğini, kötüler kötülüğünü artırır. Nitekim yağmur damlası, sedef içinde inciye dönerken yılan ağzında zehre dönüşür:

*Enbiyânın mu'cizâtın arturur
Kim onunla işbu yol kâim-durur*

*Evliyâdan hoş kerâmetler kopar
Kim görenler kul olur Hakk'a tapar*

*Mü'minin hem artırır ilhâmını
Dîn içinde berkitir akdâmını*

*İkisinin aslı bir yağmur-durur
İlle onu biri şöyle döndürür*

In this section, which presents the fourth story of the fourth chapter, it is explained that Almighty Allah created man in four stages. It is cited as evidence that those in the first rank are crowned with prophethood, as He said “We gave them superiority over many peoples in the world”; that those in the second rank are adorned with the robe of sainthood, as He said “My friends shall have no fear”; that those in the third rank are granted obedience, as He said “those who obey Allah and the Messenger”; and that those in the fourth rank are sealed with the mark of punishment, as He said “God has sealed their hearts and their ears, and over their eyes is a veil.”

Every individual belonging to these ranks receives a share of the divine abundance according to their own disposition. The good increase in goodness, while the wicked increase in wickedness. For just as a drop of rain turns into a pearl within an oyster, it turns into poison in the mouth of a serpent.

*Kâfir ü münkir münâfık gör n'eder
Ger göremezsen görenden sor haber*

*Kim sadefde dürr olur yağmur suyu
Şundan eyler Pâdişâh ol lü'lüyü*

*Ol yılanlar kursağında zehr olur
Her kim ona sataşırsa kahr olur*

نیتکم مقرر کون کند نه خاص عام
 اول زماندا ادی بویلا اولر
 کجری التیشدان وردی سکسنه
 کورسکام درو جهر دو کلور
 اعضا لردن دو کلور در لو هنر
 غصه و شوشه قیغی اولر زمان
 مهر و شوق عشق بازی کم اولر
 نیتکم تیشو که دی ارق اولر
 یلش اولر استی اولر زهریر
 قوجاق بیگ شوکا مانند اولر
 کسکم اغلا نایق اوین قوا
 چون نما اولری بوگز دنیا قور
 اوغلینکین ملنبا مشغول اولر
 کدخدایند دوشه اولر صحبتا
 منیم اولر معنیه اولر کسکه
 هم عقل چرطاق لری حکمت طلو
 یخسه اولر زمانه مخدوم قلندیل
 بو حکایت اولر شمام اولری تمام
 خالی بویله کودن اولری ولی
 اولر که سکسک یاغدی غفلانلا
 طوعه و غاصای کم اینی وارد کول

نیتما تیش اولر هر بر معقام
 چون کج اولدم اشتکمه کلور
 انده درک قیش دکلیدر یانه
 صبح سقلا اغارور بیل بو کلور
 صودنوک شکلی اذر دینکی دوند
 شادان ارق اولر بی مکان
 معده ایچنده سوق حکم اولر
 ایدکن قار کوی جق اولر
 شوکه باز ادی چونکم قیریر
 انوکیمون حال لری بکدش کله
 چون نیت اولری بک اچک سوا
 قوجاق مصطفی اری رد ادر
 بیکدین قویه وطاعت قیلن
 قوجاق لایق اولر حضرتنا
 معده قدن طرولاندا بیک کلور
 قوجاق شو نوکلا اولر اولور
 دیری دیک قاجنیا اولری بیل
 قامو عکر بیریلا کلای تمام
 بویله ایچنده کورر سکسن بیل
 ایلصان کم کلای اولر مندر لا
 چون نودانیش انوکلا باز دکلور

ادی اولر بیل کدور
 عاشقوکل جانی فدا السون اکا
 نیتمای جلب قلسون قبول

داستان چهارم از باب چهارم

حضرت ادم و عیش اولر اولر بوز
 اندن ایدر اولسون اولر صو کا
 دکلیا نوک حاجتی اولسون قبول

خورشید صیدلا دکلایینه
 اولور دیکلنا اشتاد وار
 بیل اولر ویرورسک قلمز قول
 نه نیا لایق در بیک کدک
 نه دن سانی اندان استیا
 پیش نوردن بیل قلیش در
 کوکل ادرده اولر جاسیده اف
 یخسه اولر منکر لرو محبت اولر
 دکلای ایدی یخدر اولر صو کا
 قاسمی قول دورو کدوپا دشا
 قندکم استادسک حاضر اولر
 معام اولری قیریری استیلا
 دکلای ایدی یخدر بیلو بیات
 قامولردن بوجم قلیش دولشیر
 اوردی کوکل لرده انوک رختی
 انوکیمون دکلای ایدر ایلری
 قیلندر بونلرا قانی عذاب

برحیبت حکمت سیری کلای دله
 اندرول کم کجک استعداد وار
 اندرول کم جوهیری قابل دکلور
 پس اوردی خصنا وریمک کدک
 عاتل اولر ایش اکلیب اشکیا
 نیتکم حکمتده سوز قلیش در
 در صدقن دیدر لرا هووه ناف
 بواکت مومندره دولت اولر
 اشبو سوزک طائفن ایدم سکا
 دیت بولک مخلوق بیردی اولر
 بوئی وار ایلماقنا فازدر اولر
 چون بیردی بولری جسمیلا
 هدر بیریول ایدی ایدم عیان
 بیریلاوردی نبوت خلقتین
 بیریلاوردی ولایت تحقیق
 بیریلا یار ایلری
 بیریول کوکلینه مهر اوردی جلب

Türkçe/Nesih
358 yaprak, 11 satır
250x170-165x130 mm.
İstinsah tarihi:861/1457

Turkish / Naskh
358 folios, 11 lines
250x170-165x130 mm
Copy date: 861/1457

Dördüncü bölümün beşinci kıssasının gösterildiği bu kısımda: Bitki, hayvan, insan ve melek anlatılır ve her birinin çeşitli mertebeleri bildirilir ve insanın vücudunu okuyanlarca belli ve gerçek olana, kim hangi sıfat ile bu dört nitelikten sıfatlanmışsa, o şekilde haşrolunacağı anlatılmaktadır.

Âşık Paşa kişide hangi cevher gâlib ise kulun o hâl ile haşrolacağını söyler. Her bir cevherin ahvâlini bildirdikten sonra muhâtabına kendi özüne bakmasını, melek ve insan huylarını edinmeye gayret edinmesini öğütler. Kişinin ahlâkına hayvan ve bitki cevherleri gâlib gelirse insanken hayvana dönüşmüş olacak, bu dünyadan başka bir hayata eremeyecektir.

In this section, corresponding to the fifth tale of the fourth chapter, plants, animals, humans, and angels are discussed, and the various ranks of each are described. It is stated that it is evident and true for those who examine the human body that each person will be resurrected according to the particular attribute by which they are characterized among these four qualities.

Âşık Paşa states that a person will be resurrected in accordance with whichever essence predominates in them. After explaining the conditions of each essence, he advises his audience to examine their own nature and to strive to acquire the qualities of angels and humans. If the animal or plant essences prevail in a person's character, they will have turned into an animal while still human and will not be able to attain life beyond this world.

*Ma'lum oldu her vücûdun aslı ne
Nice döner her birisi aslına*

*Gör senin aslın dahı kangısıdur
Sendeki huy kangısının huyudur*

*Ger melek hulkun tutarsan ey safâ
Âkıbet peyvest olasın ol safa*

*Yâhud insân dirliğıyse dirliğin
Ol erenlerle birike birliğin*

*Yoksa ger hayvân huyuysa huy sana
Âdem-iken hayvân oldun yû sana*

*Vây eğer tutdun ise hulk-ı nebât
Çün ölesin ummagıl ayrık hayât*

TÜYEK, Beyazıt YEK, Beyazıt 3300

TÜYEK, Beyazıt Manuscript Library, Beyazıt 3300

ایتیا نولک مجیدین آرتور رز
 اولیادن خوش کرامتک قوین
 مومنین هم آرتور راهایه
 کافر و مکر منافق گوریندر
 نایه آرتور نولک اول فصله
 فعلی آرتورمه هم قلبی
 هریرینولک جوهرنده نایسه
 سر سیلولک هر سه کیم اصل دولک
 هر که بویا قامینه رخ ایه
 غافلینک جا هله رخ ایما کید
 کیمسه کیم بسلدی ایله ن کجی
 نو قدر سوز ماندر اکلا یکنه
 ائل ولک کیم معنی لیر جانلری
 ای عاشق سن ولکین خرج ات سینه
 دین داخی کدرنج اولر سه سئل اوله

کیم آنولکله اشوسوز قایم درز
 کیم گورنلر قول اولور اکا طیار
 دین اچندک برکدر اقلایه
 کورگورامینک گورنلر صوریندر
 دکلله ایدی ایدایم قلدن قلله
 بخیری و مکر خشمی صریغی
 اولک تیسر یاوز اکر کایسه
 شک اکت ویر ورسک قورقونک
 صمنون کیم آندن ولک شکریه
 ارسک صلک دنوب رنج کید
 عاقبت ادردی آدن کجی
 جانیه کولولکله دکلایسه
 ادرییه ساینیل سن ائلری
 کیم یا ووقلمیاسن آنده دیکه
 الا شولک لیسالک کیم اهل اوله

ای خدا انا مکر یله جا هله
 بولداش ایلر مه زیه بر دم ربه
 آیه آیت سندن سکا وصف وصفت
 اشوسوزدن اکلیا سن جالولک
 هم سنولک جالولک سکا کورکله
 هر یاز سن کند و قنولک نقشی
 یلا سن هم صور تولک اصل ندر
 دنیاده درت درلورینا داری حق
 کورکله بولر هر یاز نه اشته در
 ایشد ایدی هر یازینولک آدری
 بیر نولک آدن نیات ایدر کلام
 بیر یه خیلان در جمع ییله
 بیر سی نالدر در اکدن صوگا
 بیر نولک آدی ملک بللورینا ن
 در د نولک درت درلور در خشا یی

اچ فلا غولک دکلله علم و معرفت
 بلد و ره بوسوز سکا اجوا کیک
 هم داخی کیده نه وار معلوم اوله
 هم یلسین قامولر ولک نغشی
 دکلله ایدی کیم چکات نیندر
 اچ کورلک بیر نولر ولک اشته ن
 اصل یاز در کند و نه آدی نه در
 کیم یاز سن اشوسوزلک داوی
 بخور عینک نجه کیم ورسه تمام
 اشوسوز سوزده کلور جمله دله
 قاموسین بیر لفظله ایتد سکا
 بولداش ایلر لفظله اولدی عیان
 برینه بکدری آرا

داستان پنجم از باب چهارم داستان نبات و حیوان و انسان و ملک

13 Garîbnâme

Gharîbnāma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih
142 yaprak
200x127-150x80 mm.

Turkish / Naskh
142 folios
200x127-150x 80 mm

Beşinci bölümün birinci kıssasının gösterildiği bu kısımda: “Yerler ve gökler Allah’ın azametinde ancak aslı bir ceviz gibidir” hadisi ele alınmakta ve âlem-i sugrâ ile âlem-i kübrâdan örnek gösterilmekte; yani insan vücudunun, yüce âlem ile süflî âleme simetrik yaratıldığı anlatılmaktadır.

Allah âlemi beş kat yaratmıştır ki bu hâliyle dalında asılı duran bir cevize benzer. Âlemin katları; nebat, hayvan, insan, melek ve Tanrı’nın sırrı şeklinde süflîden ulvîye sıralanır. Cevizin de buna muvazi olarak dıştan içe, kabuktan öze beş tabakası vardır: “gök renkli” dış kabuk, sert kabuk, öz, yağ ve yağın gizlediği nur. İnsanda da âlem gizli olduğundan bu beş tabakanın mukabili insanda da mevcuttur: Ten, nefis, can, akıl ve nur.

*Ten kozun gök kabıdur nefis katı kap
Kaçan ölse olısar bunlar harâb*

*Cân içidir ‘akl u cân içinde yağ
Pâdişâh aşkı-durur anda çerâğ*

TÜYEK, Nuruosmaniye YEK, Nuruosmaniye 2381

In this section, corresponding to the first tale of the fifth chapter, the hadith “The heavens and the earth in God’s grandeur are but like a single walnut” is discussed. Examples are drawn from the microcosm (*al-‘âlam al-sugrâ*) and macrocosm (*al-‘âlam al-kubrâ*), illustrating that the human body is created symmetrically with both the exalted and the lowly realms.

God created the universe in five layers, which, in this form, resemble a walnut hanging from its branch. The layers of the universe, from the lowly to the exalted, are classified as plant, animal, human, angel, and the secret of God. Correspondingly, the walnut has five layers from the outside in: the “sky-coloured” outer shell, the hard shell, the kernel, the oil, and the light concealed within the oil. Similarly, since the universe is hidden within the human being, these five layers correspond in humans as well: flesh, soul, life, intellect, and light.

*Yağ içinde gizlenir ol nûr ki var
Şol muhabbetdür kim o Allah sever*

*Görseniz nice yanıpdir ey safâ
Hak nurundan ol çerâğ-ı Mustafâ*

TÜYEK, Nuruosmaniye Manuscript Library, Nuruosmaniye 2381

TÜYEK, Nuruosmaniye YEK, Nuruosmaniye 2381, 38^b-39^a / TÜYEK, Nuruosmaniye Manuscript Library, Nuruosmaniye 2381, 38^b-39^a ➔

Türkçe/Nesih
254 yaprak, 21 satır
235x170-200x120 mm.
İstinsah tarihi: 883/1478

Turkish / Naskh
254 folios, 21 lines
235x170-200x120 mm
Copy date: 883/1478

Garîbnâme'nin bu bölümünde mahlûk'un Hâlık'a yolculuğu kulun sultana yolculuğuna benzetilerek bu yolculuğun beş aşaması beş ilimle özdeşleştirilir: şeriat, tarikat, marifet, hakikat ve ilm-i ledün. Sultanın huzuruna varmayı dileyen kişi önce yol hazırlığı yapar, bu şeriattir, sonra bir yoldaş bulup yola çıkar, bu tarikattir; yolda nice tehlikeleri atlatıp bir menzile varır ki bu menzil marifettir. Bu menzilde bir 'Bey'in kapısına varır, onun eteğine yapışır. Enbiya ve evliyanın temsili olan bu beylerin beyi ise Mustafâ'dır (a.s). Bey onu nice perdelerden geçirir ve nihayet kul, sultanın huzuruna erer; onun cemalini görür. Bu ise hakikattir. Bundan sonra hüküm sultanındır, kimse söz söyleyemez, enbiya ve evliya burada acizdir, bu ledün ilmidir.

In this section of the *Gharîbnâme*, the journey of the creation toward the Creator (al-Khâliq) is likened to a servant's journey to a sultan, and this journey is identified with five stages, each corresponding to a form of knowledge: *Sharî'at*, *tarîqat*, *ma'rîfat*, *haqîqat*, and *'ilm al-ladun*. A person who wishes to reach the sultan's presence first makes preparations for the journey, which represents *sharî'a*; then he sets out with a companion, which corresponds to *tarîqat*; after overcoming many perils on the path, he reaches a station, which is *ma'rîfat*. At this station, he arrives at the gate of a 'Bey' and clings to his hem. The Bey of these Beys, representing the prophets and saints, is Mustafa (peace be upon him). The Bey leads him through many veils, and finally the servant reaches the sultan's presence and beholds his beauty; this represents *haqîqat*. Thereafter, the sultan alone issues judgment, and no one else may speak; the prophets and saints are powerless here—this is *'ilm al-ladun*.

*Bu şer'at şol-durur kim ad ola
Bil ve kıl kim yolda sana zâd ola*

*Pes tarîkat ol yola gitmek-durur
Yol emeğin ihtiyâr etmek-durur*

*Ma'rîfet menzildir onda cân iner
Durak eyler bir zamân onda konar*

*Dinle beğlerbeği kimdir ey safâ
Mustafâ'dır Mustafâ'dır Mustafâ*

*Çün hakikat göredurur dost yüzün
Pes hakikat demek odur şeksizin*

*"Min-ledün" oldur ki hükm eder Çalab
Kul içinde kalmadı ayırık taleb*

*Ol hükümden ileri kul geçemez
Hiç kimesne onda ağzın açamaz*

*Enbiyâ vü evliyâ âciz kalur
Ne kim Allah dileğiye ol olur*

ایش بیلدی ایشلیا ایشلر کرک
 عاشیق آنوک قولد کیر یول اول
 ایلرک یوزی صوی جون ای کیر
 رخمولدن یزغا قول لارک
دستاریم نیر بایم بچم حکایتی
 یتمه بولدم بومش سندن سکا
 کیر بلا سن بومش قلیما ورر
 بلده بوسور سکا ایشلر کرک
 آنده وارنلر بیلر کلا یه سن
 ایشلر اندی ایدین شرجی یلا
 بیکسکی کیر طردی سلطانه ورر
 اول کسکی بیکسکی ایشلر کرک
 اول لورک اول دوز بول رادی
 هم دوز سلطانیچون قیلمه طوب
 جویکجه یول یزغی جمع اول
 جویک بیاغین ایلدی نیکل کرک
 بولده کور بیجه رخت طر اول
 کاه ایشلر کاه یقش کاه یاز یز
 ایلوق ایشلر کاه یز قش
 تا کیر اول وارنجه سلطان شجر نه
 جویتم ایدی منرله نیکل کرک

بویکی ورماغه کی سرور کرک
 حق کی سودیسا یولی اول ور
 بیری بیزدن ایشلر کل ای حیرم
 روزی قلع سن بزا دیدار کی
 طوت قلاغون بزم اختیلا
 سوز ندر هم معنسی ناکسیر
 حضرت کاسا ایشلر کرک
 ایشلر بواشی طکلا یه سن
 کیر بلا سن بواشی قلدن قلا
 بومشکدر دیکله بیکسیر
 ایشلر اندی ایدین کیر ناکرک
 آلون نیکلرچون اول رادی
 کیر بلا اول وارنجه یز قش
 هم موافق اول یلا یلاش بلا
 بویکین یولا چقب نیکل کرک
 حوقامک سوز اولدی بیز بویول
 بوله کیدن کاه صوق کاه ایشلر
 بول ایشلر کاه دکنر قیغی
 کندرین وارنکر کرک بول قش
 بول قلا ی بیز بویول هم قش کرک

کیر بلا سن بومش قلیما ورر

15

Garîbnâme
Gharîbnâma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Ta'lik
278 yaprak, 16 satır
200x140-180x100 mm.Turkish / Ta'liq
278 folios, 16 lines
200x140-180x 100 mm

Altıncı bölümün birinci kıssasının gösterildiği bu kısımda: cihanın altı günde yaratılışı, zaman, mekân ve altı yön (şeyş cihet) anlatılmaktadır. Bu cihan nimet ve ibretlerle dolu bir evdir. Kimi nimete dalar kimi de ilimle hikmet arar. Gözün gördüğü sanatkârın kendisi değil onun sanatıdır. Onu bulmak dileyen onun sanatıyla kanaat edemez. Şeyş ciheti yaratan Tanrı şeyş cihetten münezzehdir. Şu hâlde kul şeyş ciheti yıkmalı, kalbini Hakk'a bağlayıp ona vasil olmalıdır:

In this section, corresponding to the first tale of the sixth chapter, the creation of the universe in six days, as well as time, space, and the six directions (*şeyş cihet*), is discussed. This universe is a house full of blessings and lessons. Some are absorbed in its gifts, while others seek knowledge and wisdom. What the eye sees is not the Creator but His art; one who wishes to find Him cannot be satisfied by His art alone. The God who created the six directions is transcendent above them. Therefore, the servant must overcome the six directions, bind their heart to God, and reach Him:

*Sun'udur halk gördüğü Sâni' değil
Onu seven sun'una kâni' değil*

*Şeyş ciheti sen dahı yıksan gerek
Ya'ni bu endîşeden çıksan gerek*

*Şeyş cihetden nesne kim hâlidür ol
Pes ona nice bula kimsene yol*

*Sağ u sol u zîr ü bâlâ pîş ü pes
İşbu fikri kendözünden külli kes*

*Gönlünü cem' eyleyüben bâ-hodâ
Tâ meğer vuslat bulasın bâ-Hudâ*

TÜYEK, Süleymaniye YEK, İzmir 558

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
İzmir 558TÜYEK, Süleymaniye YEK, İzmir 558, 113^b-114^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, İzmir 558, 113^b-114^a ➔

عاشقانه دلبر نما کیم جلیل
تویمیا اول بیزی کیر و دو نمکه
دنیا یی قوب جان کو کل عشقا او
ای خدا یا دوغ و یولدن ایر
رحمت ایلدیگیلین لر جاننا

کندی اولاینه کند و دلیل
سارشتوبن دسیده اکلنکه
کند و عشقی دارته ایلته کندویه
کند و عشقونکدن بزی ایر مغل
من ایر و یولناری رحمت کانا

و اما ان الاول فی الباب السادس

ایک سکا بلک کیم اول کیم
نیجه کتور دی عدم دن عالی
یری کوی نیجه دوز دی معتبر
کن دیدی قدره دلیله سولیدی
کند و علمدن بو ملک اولدی عیا
الفاظه ده جهانک حسینه

نیجه یار ایدی جهانی اول حکیم
نیجه بتور دی عالمدن آدی
و کله ایدی نیجه در ایدم خبر
اشبو ملکی یوغلن وار ایلدی
عیش و کوی یرو کوک و هر مقام
آلتی کونده اور دی آنوک ر سینی

الفاظه اذا را دشیئا ان یقول له کن فیکون

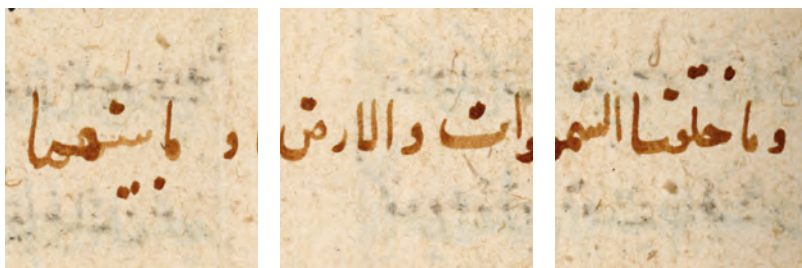
عش

عشقی دوز دی کوکدن اول ابتدا
کعبه ایلک یر ده بنیاد ایلدی
ینه آخر آینه قلدی انتنها
ینه سونکه آنی آباد ایلدی

و اما خلق السموات والارض و ما بینهما

چون ید ایدی یری کوی پادشاه
یره کده آلتی کون و یردی زمان
ایشو ایدی هر مکانک آدنی
اول مکانک بیسی شرف در
بی مغنبد که کون آندا بتار
ببینوک آدی جنوبدر مختصر
برینده خود معوف ایدر لر شال
دوره مکان در دوره یگا دوتدی کما
دورت دیواری در جهانوک کورسکا
هم دتی بوفش آنوک صحنی در
سقف و صحن و دوره دیوار هر مقام
اوپچی عیبه ایلده نعت طولو
صحنه با قنک دوتدی نعت در

کور که نه قلدی و سندی اول آله
هم دتی آلتی یگا اور دی مکان
کیم بلین اشبو سوزوک داد پی
کیم کش آندن طهار آیدین و یرور
اول بتیجی قار کو ملکی دوتار
کیم حرو هر دم بدم آندن اسر
دورت مکان در دوره یگا دوتدی کما
دورت دیواری در جهانوک کورسکا
هم دتی بوفش آنوک صحنی در
سقف و صحن و دوره دیوار هر مقام
اوپچی عیبه ایلده نعت طولو
صحنه با قنک دوتدی نعت در

16

Garîbnâme Gharîbnāma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih
375 yaprak, 15 satır
205x140-170x105 mm.

Turkish / Naskh
375 folios, 15 lines
205x140-170x105 mm

Garîbnâme'nin bu bölümünde altı peygamberin (İbrahim, İsmail, Yûsuf, Yunus, Eyyûb, Cercîs [a.s]) dūçar olduğu bela ve imtihanlar ve bu imtihanları âh ile yâd edişleri hikâye edilir. Bu âh dolu hatırlayışlar o mihnet anlarına duydukları özlem yüzündendir. Zira her biri acı ve mihnetin en şiddetli anında iken miracı bulmuş, Allah'a yakın olmuşlardır. İbrahim ateşin içinde, İsmail bıçağın ağzında, Yûsuf kuyunun dibinde, Yunus balığın karnında, Eyyûb yaralar içinde, Cercîs işkenceler arasında iken Hak'ın dîdârını hicapsız görmüştür.

In this section of the *Gharîbnāma*, the trials and tribulations faced by six prophets—Ibrahim, Ismail, Yusuf, Yunus, Ayyub, and Jirjis (peace be upon them)—are recounted, along with their lamenting remembrance of these ordeals. These recollections, filled with sighs, stem from their longing for those moments of trial, for each of them attained spiritual ascension and nearness to God at the very peak of their suffering. Ibrahim in the fire, Ismail at the edge of the knife, Yusuf at the bottom of the well, Yunus in the belly of the fish, Ayyub amidst his wounds, and Jirjis amid tortures—all beheld the Divine Presence without any veil.

*Her kim ol Hak aşkına verdi gönül
Ne ki Hak'dan geldise kıldı kabûl*

*Kahr u lutfu her ne kim geldi ona
Kamusun nûş eyledi önden sona*

*Hîç Hazret'den yüzün döndürmedi
Onda kim bakmış idi göz ırmadı*

*Belki minnet tuttu kendi cânına
Andan erdi derdinin dermânına*

*Pes bilin kim kahr içinde lutfı var
Şunu bilen kıldı kahrı ihtiyâr*

*Onun için sabr eden her bir işe
Her ne kim olursa demez bu nişe?*

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Carullah 1650

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Carullah 1650

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Carullah 1650, 128^b-129^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Carullah 1650, 128^b-129^a ➔

بینه آیدیم دکل کل اولکد اسکا
 هم الی هم تخم هم خوش درق هم صودور هم کش هم امیج
 دنیا ای بونلر دور دایم دتار دنیا اهلن دنیا ده قایم دوتار
 بواکچی دنیا لجن کور ندر اول شایخ دین اجد شوبلدر
 بواکچی اکن اکرتن لجن اول شایخ معنی اکر جان لجن
 بواکچی دنیا تر تپین دوز اول شایخ لخت ملکن بدر
 پس شایخ معنی اکن جانلور جان فیدی فلق روادز اسلور
 اول شایخ لکر کلدی دنیا یه بکوز لخر کله کلدی نیه
 هنرمی اکر علم و معرفت اشبواکند ایتر اول مغفرت
 احرث زادین بلور کمر اکر اکر اولدر کمرینه بلور کمر
 سکر لخر اول اکر انباریدر اول الندر کمر کل لور ایدر
 قنوق کل کمرانی بلش ولا قیغدا کتی بری اولش ولا
 آنلیجون اول لور شاد اولر جمله دن قیغدا آزاد اولر
 دهمدم عاشق تمنا قلدی
 جان و تن توک ایلکون الی

اول او

اول اولور کل یول شلیغیدر همی هم عشق قولد اشلیغیدر
 ای خدایا دعوی یولدان ارمیل اول اولور دایری ای مایل
 داستان ششم از باب ششم حکایت در شرح ابتدا انبیاء علیهم السلام که باری تعالی
 انبیاء علیهم السلام در موتیبتلا و امتحان بی کله حیانت سیر عالم علیهم السلام
 می فرمایند که ان شاء الله تعالی تجوب المومنین كما تجوب الذهب بالنار
 هنر اول خرق عشقنا ویرد کل نکه حقد اکلید یسار قلدی قبول
 قهر و لطف و هنر تکیم کلدی اکا قامسین نوش لیدی اولکد اسکا
 هیچ حضرت ایزد دوزن دوزن مدی اندک قمشیدی کوز ارمی
 دوزن دوزن هنر تکیم کلدی یه پادشاه انوکل نه قلدی یه
 بلکه همت دوزن کند و جاننا اندا ارمی در دوزن دوزن ماننا
 طاق ایدم بوسون دکلار سار دکلایوب سوز معنی من اکلار سار
 کور جلا بک دوزن دوزن نه قلدی لور دوشناق لجن بر داشت نه بلدی لور
 نیجه شاکر دوزن دوزن شلار یه کرجه کلدی واقعا بشلار یه
 چون جلا بک دوزن دوزن نه قلدی لور نیجه ایدم کمر حیل یوقدر
 بر نیجه سوزن الا مکر و صفی دیو کمر یلا سوز اصل فی

داستان ششم از باب ششم حکایت در شرح ابتدا انبیاء
 انبیاء علیهم السلام در موتیبتلا و امتحان بی کله حیانت
 می فرمایند که ان شاء الله تعالی تجوب المومنین كما تجوب الذهب بالنار

Türkçe/Nesih
282 yaprak, 15 satır
190x140-160x100 mm.

Turkish / Naskh
282 folios, 15 lines
190x140-160x100 mm

Garîbnâme'nin bu bölümünde yedi kat gök ve yedi kat yerin yaratılışından bahsedilmekte, göksel cisimlerin insan üzerindeki tesiri anlatılmaktadır.

Kul bu tesirlerden kurtulmalı ve kendisi için yaratılmış olan âleme aynaya bakar gibi bakmalı, “kendini bilen Rabbini bilir” hadis-i şerifi düsturunca kendini bilip Rabbini bulmalıdır.

In this section of the *Gharîbnāma*, the creation of the seven heavens and seven earths is discussed, along with the influence of celestial bodies on humans. The servant must free themselves from these influences and contemplate the universe, created for them, as if looking into a mirror; following the principle of the *hadith* “He who knows himself knows his Lord,” they should know themselves and thereby find their Lord.

*Yeri göğü Hak senin-çün eyledi
Hem senin-çün eyledim deyip söyledi*

*Sen şol asıldansın âhir kim Celîl
Senden ötrü İblis'i kıldı zelîl*

*N'edeyim kim bilemezsin sen seni
Yavu kıldın bulmazsın sen seni*

*Pes bu 'âlem gözgüdür bir baksana
Ne görürsen sensin ol, bir bak sana*

TÜYEK, Süleymaniye YEK,
Hacı Mahmud Efendi 3297

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Hacı
Mahmud Efendi 3297

چون بومعنی عاشقا اولدی عیان
بلدی و کین بلدی و بلدی مرکه
این بلکه ایشی خضر تا
این شانه کم چلب روز قلا
ماستان اولد ان یار مغمم صبا
عهد و پیمان که در دین و رفت و یا علی نومورده ان و مال و جان و در راه
رسول علیه السلام مرا که در سو و متابعت تمام نهادند ابیعت اشان
حق تعالی قبول کنه با شایع دعت و بشارت فور سعادت ابنا
قاز اولد عقلی بنون کو کوی صفا
اشنوسون ی جان اچید ادر کلسن
کرسون اول نند انطه نند لار
نند کر کم حق بلدی ایشلری
نیلین خندا ایشارت بولدار
کرچ رحمت خلقه خندا ایشلری
بر سبب و بر رحمت لا یقودور
ایله بلکم بولدی بر کینجی نهان
جمله ایش قلدی و اولدی مرکه
ایله بلکه و کیدی رحمت
قاصولار بوضعتی بولدا یلا
ماستان اولد ان یار مغمم صبا
عهد و پیمان که در دین و رفت و یا علی نومورده ان و مال و جان و در راه
رسول علیه السلام مرا که در سو و متابعت تمام نهادند ابیعت اشان
حق تعالی قبول کنه با شایع دعت و بشارت فور سعادت ابنا
قاز اولد عقلی بنون کو کوی صفا
اشنوسون ی جان اچید ادر کلسن
کرسون اول نند انطه نند لار
نند کر کم حق بلدی ایشلری
نیلین خندا ایشارت بولدار
کرچ رحمت خلقه خندا ایشلری
بر سبب و بر رحمت لا یقودور

بر سبب و بر که خشم ساز کار
شیر بیکه ایدیم هر پیر نی
اولد زمانکم بوجمان یغدی موز
یا جوف و بر دی عیان
ویلر یاک عالمی و آر ایلکی
ایک بر تدی مصطفی نکر جاننی
قلمنی کستروب در روز کار
دیکه امیدی تکر نوک تقیر یی
هم موز هم زمان یغدی موز
وار دی اولد پافو شایع مکان
مدر تری عالمدا اظهار ایلکیا
قور دی اولد کاند محبت کا یغدی
نه الله الله
قلدی اولد مستلق اچید تا اید
هم قور دی عالم اچر آله فی
اولدی انوک مستلغیچون نیکمان
یوری مید آن قلدی حق اولد مستینه
بلدی انوک کله کین ایشلری
هر که اولد سرکش لک ایشلری یار
ایمن اولدی طامدا اولد نیکمان
تا اید الله اید حور ایلدی
وله سحر و سحیف
سودی اید دوست اونی اولد احد
مزمی انوک مستلغیچون عالمی
یوری کوک عرش کرسی جسم جان
کوکی سیران و ندی انوک استینه
چون کتر دی دنیا یه اولد سروری
هر که اکابرش اندر دی اولدی شاد
کم کتر دی سالیمان بلدی امان
کانر اولدی هر کم انکار ایلدی

بر سبب

ماستان اولد ان یار مغمم صبا
عهد و پیمان که در دین و رفت و یا علی نومورده ان و مال و جان و در راه
رسول علیه السلام مرا که در سو و متابعت تمام نهادند ابیعت اشان
حق تعالی قبول کنه با شایع دعت و بشارت فور سعادت ابنا

18

Garîbnâme

Gharîbnāma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih
289 yaprak, 21 satır
250x165-200x115 mm.

Turkish / Naskh
289 folios, 21 lines
250x165-200x115 mm

Garîbnâme'nin bu bölümünde yine kâinatın vücuda getirilişi ve insanın varlık âlemindeki mevkii anlatılır. Allah'ın ilim ve kudretinin cebriyle yokluk mülkünden yer ve gök ve onlardan da bütün bir varlık âlemi meydana gelmiştir. Yani insanın anası ve atası yer ve göktür, bunlarda ne varsa (yedi iklim, yedi yıldız, yedi cehennem...) insanda vardır. İnsana kendinden daha yakın bir nesne yoktur kendini kendinde tanımalı nerede olsa orada Hak'la beraber olduğunu idrak etmelidir. Böylece bütün ikilikler ortadan kalkacak, kesret, vahdet denizine gark olacaktır. Âşık Paşa kendi şahsında muhatabına şu öğüdü verir: Kendini yok et ki Varlık'ı bulasın.

In this section of the *Gharîbnāma*, the creation of the universe and the human being's place within the realm of existence are again discussed. By the power and knowledge of God, from the realm of nonexistence, the heavens and the earth, and from them the entire universe, have come into being. In other words, the mother and father of humanity are the earth and the heavens, and whatever exists in them—seven climates, seven stars, seven hells—is also found in humans. There is no object closer to a person than themselves; one must recognize oneself within oneself and realize that wherever one is, one is with God. Thus, all dualities will vanish, and multiplicity will be submerged in the sea of unity. Âşık Paşa gives his audience this counsel: annihilate yourself in order to find the Divine Being.

*Beğlik ve kulluk kamu yeksân ola
Ne irak yakın ne “în” ü “ân” ola*

*Cümle varlık sarf ola ol birliğe
Kamu ölmek değşirile dirliğe*

*Orta yerden götrüle bu sen ve ben
O denizde garka vara cân ve ten*

TÜYEK, Beyazıt YEK, B3633

TÜYEK, Beyazıt Manuscript Library, B3633

TÜYEK, Beyazıt YEK, B3633, 129^b-130^a / TÜYEK, Beyazıt Manuscript Library, B3633, 129^b-130^a ➔

جاء جلد بک آمی در پلذ قلی	آمرته قل ایلدی د پلذ قلی
جانشین سن پاک باز اول پاک باز	اصلک دت بی یاز اول بی یاز
تا نیکو خوه اولیسن دت بن خلیک	چن اولسا تن یوی تحت المکاب
یپ کوی حق سنجون ایلدی	هم سنجون ایلدیم دیب سیکلی
سن غول اصلدن سن کنج کل کل	سندن اترو ایلیسی قلی کلیل
یپدیتم کیم یلیسن سن سنی	یا و قلدک بو لمر سن سن سنی
پرده کولک سن سن اول استادک	سن سکا کل سن سکا کل دیر اوکل
هر کیم استور کور کدور یو زنی	کرنیا بھسون کول کدور زنی
بنی علم المؤمن مرآت المؤمن	
بسن بو عالم کز کور یین بھسکا	نه کور سکر سنسن اول سن بھسکا
العالم مرآت الله تعا	
چون بو علم و ریح حق بو عاشقا	واجب اولی آید جملة عاشقا
عاشقی معشوقنا الهم کل دُر	دُر دیر لب کونفا بھک دُر
دور فلیسون دوستلک بو شهابی	کیم بو شهابی دیر چلد بک رحمتی
داستان دوم از باب هفتم حکایت در بیان آسمان و زمین که زمین آسمان بنده و کنیز کبریا	
خلایند و آدمی بنده نلاده وی و باری تعا این بنده کنیز کلا ان کافرستان عدم طوعا او کرها	
بوجوه آورده بنده قدر خوه عقد بسته هوید فرموده و آدمی از هر دو وجوه آورده و هفت	
سیاره هفت اندام آن بنده نلده و هفت اقلیم هفت اعضا یی آن کنیز کلا شد	
خالق اولدر کیم یو بکدی مخلوق	مخلوق اولدر کلا مان سن خا لقی

یوغ و لب ایلا یین اول در قاری	جوغ از ایلا یین اول در آری جوق
اول کوردی بی عکس عا لعی	اول یغری عا لم یخه آدی
یپد قن کولک اول یرتدی بی سئون	یپد قن یین اول دز تیدی با سئون
یپد اقلیم اول یرتدی حد له	یپد دین اول لدر تدی سده له
یپد کوی پلذ کل خخش ایلدی	یپد کولک پلذ دی خخش ایلدی
یپد پلذ در یپی کولک یکی	یپد سلطان در یپی اقلیم یکی
یپد کولک هر کیم خخش ایلدی	چا نلدا و تکلل خخش ایلدی
یپد کولک کور و سه سنک وار	سن سکا کل یین سکا کل سن ای یاز
سنیم آیاتنا فی الآفاق فی انفسهم حتی یثبتون لهم انه الحق	
کوز کرسن کیم سیدن بو یز کول دیر	ایشند ایدی کیم چکا ییت پشته دیر
چون یرتدی یپ کوی اول قدیم	کوز د چکت یین له دز دی اول کیم
یو عکس بو یپ کول اول وار دی	شیلک اکسسن عقی جیا ر دی
احتیاجی یوغدی هرچ سنسینه	الله تقدیر اولد کیم ملک ایلیه
طولدا اول ملکینه بو مخلوق	ایدی کور یتدی چکا کل خالی
یوغدی عالم بکلی اول عدم	یو قلخ اچره شیلک بھشیدی قدیم
ایله سان یز کافرستان یی ییم	یپ کور اکا یتد بالده اول قدیم
و یپ یپی علمینی اول یقلخا	یخو یقلقدت دیر سننه طحا
ورد بو علم الله کیم کار ایلدی	دعوتن علمک عدم ایشیدی
کلمدی اکل سنو یله دعوته	بس ایل دت یین له دستور قدرته
اولعدم یز کافرستان دی قتی	کیم آخر قلمزدی کمنه دعوتی

یوغ

داستان دوم از باب هفتم حکایت در بیان آسمان و زمین که زمین آسمان بنده و کنیز کبریا	خلایند و آدمی بنده نلاده وی و باری تعا این بنده کنیز کلا ان کافرستان عدم طوعا او کرها	بوجوه آورده بنده قدر خوه عقد بسته هوید فرموده و آدمی از هر دو وجوه آورده و هفت
سیاره هفت اندام آن بنده نلده و هفت اقلیم هفت اعضا یی آن کنیز کلا شد	خالق اولدر کیم یو بکدی مخلوق	مخلوق اولدر کلا مان سن خا لقی

19

Garîbnâme Gharîbnāma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih

331 yaprak, 19 satır

208x130-160x90 mm.

İstinsah Tarihi: 1030/1621

Turkish / Naskh

331 folios, 19 lines

208x130-160x90 mm

Copy date: 1030/1621

Yedinci bölümün yedinci kıssasının gösterildiği bu kısımda değerli, büyük ve üstün yedi nesnenin bulunduğu, onları yüce Allah'ın kullarına eşit şekilde ihsan edip bağışladığı anlatılmaktadır.

Allah'ın nimetleri sayısızdır. Bu nimetler arasında yedi nimet vardır ki bunlara paha biçilemez, kimse tarafından alınıp satılamaz. Bunlar: nefes, güneş, görme yeteneği, muhayyile (fikir), uykuda düş görmek, bir isme sahip olmak ve Tanrı'ya aidiyettir. Sayılan yedi nimetin yedincisinde Âşık Paşa olağan sayılan bir vakıanın ne mühim bir nimet olduğunu bize hatırlatır. Zengin-fakir, büyük-küçük herkes Tanrı'yı "kendinin" bilir ve "Benim Tanrım" der. Böyle demekten kimse kimseyi men edemez, "Nerden senin Tanrın oluyor?" denemez. Bu emeksizce elde edilen ve şükür gerektiren bir nimettir:

*Kimse demez nen-durur Tanrı senün
Yohsa hod ne lâyıksın sen onun*

*Râyegândır o benim Tanrım demek
Hem ben onun demeğe yokdur emek*

*Kimi söyler ben seninim, sen benim
Senin ile diri yürür bu tenim*

In this section, corresponding to the seventh tale of the seventh chapter, it is explained that there are seven precious, great, and exalted objects, which God generously bestows and grants equally to His servants.

The blessings of Allah are innumerable. Among these blessings, there are seven that are priceless and cannot be bought or sold by anyone. These are: breath, the sun, the ability to see, imagination (thought), dreaming during sleep, having a name, and belonging to God. In the seventh of these seven blessings, Âşık Paşa reminds us of how extraordinary a blessing what is ordinarily taken for granted truly is. Rich or poor, great or small, everyone knows God as "their own" and says, "My God." No one can prevent another from doing so, nor question, "How can He be your God?" This blessing is obtained effortlessly and calls for gratitude.

*Cümle millet bilir onu kendinin
Ol-durur sermâyesi cümle dinin*

*Pes bu iş Hak'dan bize rahmet-durur
Bî-hesâb u bî-bahâ ni'met-durur*

*Kanı bu ni'metlere şükr eyleyen
Şükr ile Allah adın zikr eyleyen*

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Carullah 1719

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Carullah 1719

20 Garîbnâme

Gharîbnâma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih
173 yaprak, 15 satır
220x157-165x108 mm.

Turkish / Naskh
173 folios, 15 lines
220x157-165x108 mm

Eserin bu bölümünde cennette olan her şeyin insanın gönlünde de mevcut olduğu anlatılır. İnsanın gönlü cennettir. Cennette bulunan burak, köşk, tûbâ ağacı ve kevser ırmağı; insanın gönlünde aşk, güzel huy, akıl ve cömertlik hâlinde mevcuttur. Cennette nasıl su, şarap, süt ve bal ırmakları varsa insanda da ahlak, marifet, ilim ve hilim vardır. Ahirette cennete varmayı dileyen bu dünyada gönül cennetini bulmalıdır:

In this section of the work, it is explained that everything found in paradise also exists in the human heart. The human heart is a paradise. The *burâq*, pavilions, the *Tûbâ* tree, and the *River Kawthar* in paradise correspond, within the human heart, to love, virtuous character, intellect, and generosity. Just as there are rivers of water, wine, milk, and honey in paradise, so too are there ethics, gnosis, knowledge, and meekness within a person. One who wishes to reach paradise in the hereafter must first discover the paradise of the heart in this world.

Gönül ol uçmaga bendeşdir ‘ayân
Uçmak ehli bunda vardır bî-gümân

İste ol uçmağı bugün bunda bul
Kim olasın yarın uçmakda kabûl

Göresin dîdârı yarın şeksizin
Ger görürsen bunda bugün dost yüzün

Bu gönül bugün nazargahtır ona
Manzar ola yarın ol uçmak sana

Bes bu nakşî gör bugün bunda oku
Kim göresin yarın onda ol Hak'ı

Her ki bugün bunda ona ermeye
Bilin onda yarın onu görmeye

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Nuri Arlasez 83

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Nuri Arlasez 83

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Nuri Arlasez 83, 4^b-5^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Nuri Arlasez 83, 4^b-5^a ➔

کوردوم آنکه بر جهان کز اول جهان کوی کوکبه بری پیره بکرمز جمله بول مترلقین جمله اراق چونکه بن اول بلکه واردوم نستر دوستا و کین یوه اوردوم بوزی ایغور آلتن کوردوم کولگری عرشله کوردوم دورون باقرار ای وکون کوردوم اوکوجه بکر جمله کولدا اهل یونی بندن بک کوردوم اولمشور دکر کز کوهری بیر کون بنمشور کز انار که کاهه دور بندن بکالیل و عمار کاهه طغارد عالم اوزن کون بک کاهه اسارم بیل کی خلوا و سست کاهه افارم صوکم الدنار که	خی نهائندور نهان آند نهان طاعو طاشی بول اربنی اکسز دکتریش وصلته جمله فراق قنجر و بقدسه کوردوم و سوت بوز بس بخت کوردوم بوز کز کندور ایلیومن قول کوردوم بکلری پجر حله کوردوم دورون باقرار جمله بلدوز ناکه قشور سوتشور بوتنم احواله قالمشور ک بیر بوزدن جمله معدن جوهری بله بنوم هر بناندن نار که کاهه یاز اولورم کاهه توهار کاهه طنارم خلق اچدن دورن بک اوغره یور دین بیتی کری و سست دوشلر السون بیتی الدنار که	کاهه دوتارم بر کی سزید قران کاهه اکسز بوز کول و ای وکون کاهه اولورون جمله عالمند بری اول فصدن جمله عالمه سوت ووز قالا اولد و سوت و سلیق باقی کین اوشه و کندی بکلی ایشاغیا زلفی جمله مستغفر اول واز لک	تا یوزوم با صامه دین اول طغر و یاز نیکرم کز وازی یوتی وون وکون شاد لقتن قاریغ و غنند بری هیج اکسز عاشق آدی بخو اولور لی حباب و نیشمار و نیشمار قلدی کلی باقی اولد و سوت ووز ای حنایا قامی سزید لک
الباب الثانی فی الثانی والله یقول الحق وهو یمهدی السبیل			
دایستان اول از باب هشتم حکایتی در تحقیق هشت بهشت	دایستان وار معلوم آنکه بر یون نیت کز و جگر سکر دورای عزیر	باب سکر نجی اچدن بیته اوت کز چلب بو نجاهه آد اوردی سکر	دایستان وار معلوم آنکه بر یون نیت کز و جگر سکر دورای عزیر
دایستان اول از باب هشتم حکایتی در تحقیق هشت بهشت			
دایستان وار معلوم آنکه بر یون نیت کز و جگر سکر دورای عزیر	باب سکر نجی اچدن بیته اوت کز چلب بو نجاهه آد اوردی سکر	دایستان وار معلوم آنکه بر یون نیت کز و جگر سکر دورای عزیر	دایستان وار معلوم آنکه بر یون نیت کز و جگر سکر دورای عزیر

دایستان وار معلوم آنکه بر یون نیت کز و جگر سکر دورای عزیر	باب سکر نجی اچدن بیته اوت کز چلب بو نجاهه آد اوردی سکر	دایستان وار معلوم آنکه بر یون نیت کز و جگر سکر دورای عزیر	دایستان وار معلوم آنکه بر یون نیت کز و جگر سکر دورای عزیر
دایستان اول از باب هشتم حکایتی در تحقیق هشت بهشت			

21 Garîbnâme

Gharîbnâme

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih
212 yaprak, 19 satır
207x173-208x141 mm.

Turkish / Naskh
212 folios, 19 lines
207x173-208x141 mm

Bu bölümde Allah'ın "ganî" kıldığı sekiz tür insandan ve bunların sahip olması gereken hasletlerden bahsedilir. Bunlardan birincisi uzun ömürlü insandır ki ömrü Hakk'a ibadetle geçer. İkincisi Allah'ın kendisine çok mal verdiği ancak gözü gönlü tok olan insandır. Üçüncüsü akıl sahibi insandır ki her işini Allah'ın rızasına uygun yapar.

Dördüncüsü nesebi pak ve halk içinde seçkin insandır ancak kendini halk içinde toprak gibi bilip alçakgönüllü olur. Beşincisi âlim kimsedir ki hakkı batıldan ayırıp halka yol gösterir. Altıncısı devlet sahibi olup kibre kapılmayan ve halkın gönlünü hoş tutan kimsedir. Yedincisi kanaat sahibi insandır ki katında var-yok birdir, daima Allah'a şükreder.

Sekizincisi de güzel ahlak ("görklü hulk") sahibi insandır ki kime söz söylese faydalı olur, fakir zengin herkes onun ahlakına âşıktır. Onun güzel ahlakından kâfirler imana gelir. Bu nimet Hazret-i Peygamber'e nasip olmuş, Allah kitabında onun ahlakını övmüştür. Kim güzel ahlak ile gani kılındıysa ona diğerlerinden daha fazla devlet verilmiş demektir:

*Kime deĝse hulk ulu devlet-durur
Pâdişâhdan kullara ni'met-durur*

*Her kime kim deĝdise işbu nasîb
Halk içinde ol kişi oldı habîb*

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Lala İsmail 214

In this section, eight types of people whom God has made "self-sufficient" (*ghanî*) and the qualities they should possess are discussed. The first is the long-lived person, who spends their life in worship of God. The second is the one whom God has granted abundant wealth but whose eyes and heart are content. The third is the wise person, who conducts every action in accordance with God's pleasure. The fourth is one of pure lineage and distinction among people, yet humble, considering themselves as lowly as the soil among the masses. The fifth is the scholar, who distinguishes truth from falsehood and guides the people. The sixth is the ruler who is not overcome by pride and keeps the hearts of the people pleased. The seventh is the contented person, for whom existence and nonexistence are alike, always grateful to God.

The eighth is the person of excellent character (*görklü hulk*), whose words benefit whomever they address; both rich and poor are enamored with their virtue. Even unbelievers are guided to faith through their good character. This blessing was granted to the Prophet, and God praised his character in the Qur'ân. Whoever is made self-sufficient through excellent character is granted greater honour and authority than others.

*Kamulardan artuk onun hürmeti
Hulkdur ol iki cihânun ni'meti*

*Baydır ol bu dünyada hiç şeksizin
Görmek ister kamu halk onun yüzün*

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Lala İsmail 214

22 Garîbnâme

Gharîbnâme

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih
270 yaprak, 17 satır
243x152-210x135 mm.

Turkish / Naskh
270 folios, 17 lines
243x152-210x135 mm

Sekizlilerin anlatıldığı sekizinci bâbda âşıklığın sekiz alameti, kerametın sekiz çeşidi gibi konular yer almaktadır. Gösterilen bu kısımda ise yerden biten türlü nimetlerin sekiz şey olmadan var olamayacağı ve Hakk'ın halifesi olan aklın bu sekiz şeyi bulup ortaya koyacağı anlatılmaktadır.

Âşık Paşa burada aşkıyla meşhur, aşk içinde makam sahibi sekiz çift varlığın aşkını tek tek anlatır. Bunlar: Yer ve göğün aşkı; ay ve güneşin aşkı; Züleyhâ'nın Yûsuf'a olan aşkı, Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'e olan aşkı, Leylâ ve Mecnûn'un aşkı, Gül ve Bülbül'ün aşkı sadefin yağmur damlasına duyduğu aşk ve son olarak can ve tenin aşkı. Kendine âşık olan evvelâ Cenâb-ı Hak'tır. O hem âşık hem de maşuktur. Aksini âlem aynasına salmış; aşkını aksine havale etmiştir. Feleği döndüren, suları akıtan, yüreği kaynatan hep âşktır:

*Âşık oldu kendi kendi yüzüne
Ma'sûk oldu kendözi kend'özüne*

*Bâkidür bu aşk ezelden tâ-ebed
Âşkı kendi saçdı mülke ol Ahad*

*Aşk değil mi çarhı sergerdân kılan
Ay ve günü durmadan gerdân kılan*

TÜYEK, Süleymaniye YEK,
Hacı Mahmud Efendi 3284

In the eighth chapter, which discusses “the eight things”, topics such as the eight signs of the lover and the eight kinds of miracles (*karâma*) are included. In the section presented here, it is explained that the various blessings that emerge from the earth cannot exist without these eight elements, and that the human intellect, as God's vicegerent, discovers and manifests them.

Âşık Paşa then recounts, one by one, the love of eight pairs of beings renowned for their love and possessing a station within it. These are: the love of earth and sky; the love of the moon and sun; Zuleikha's love for Yusuf; Lady Khadijah's love for the Prophet Muhammad; the love of Layla and Majnun; the love of the rose and the nightingale; the love of mother-of-pearl for a drop of rain; and finally, the love of the soul and the body. The first to be in love with itself is God Himself, who is both lover and beloved. He has reflected this love into the mirror of creation and entrusted its reflection to it. It is love that sets the heavens in motion, makes the waters flow, and stirs the heart.

*Aşk değil mi yeli dün gün yeldüren
Akıtır suyu denizler dolduran*

*Aşk değil mi yeri bir yerde tutan
Türlü ni'metler olup yerden biten*

*Aşk değil mi şol yürekler kaynatan
Mâlî yağma buyurup baş oynatan*

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Hacı Mahmud Efendi 3284

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Hacı Mahmud Efendi 3284, 158^b-159^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Hacı Mahmud Efendi 3284, 158^b-159^a ♦

23 Garîbnâme

Gharîbnâma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Ta'lik
382 yaprak, 15 satır
140x90-100x60 mm.

Turkish / Ta'liq
382 folios, 15 lines
140 x 90 mm- 100 x 60 mm

Garîbnâme'nin bu bölümünde Nûr-i Muhammedî'nin (Akl-ı Kül) yaratılışı ve ondan dokuz kat felek ve cismani âlemin vücûda getirilişi anlatılmaktadır. Allah'ın "kün" (ol) emriyle önce Akl-ı Kül (Nûr-i Muhammedî) yaratılmış ondan Nefs-i Kül meydana gelmiştir. Nefs-i Kül'den dokuz felek, yer yüzü, dört unsur (su, ateş, hava, toprak) zuhura gelmiş; maden, bitki ve hayvan ve nihayet Âdem dünyaya gelmiştir. Âdem dünyaya "Mustafâ'nın nuruyla" birlikte gelmiş ve bu nur Hz. İsa'ya kadar bir peygamberden diğerine nakledilmiştir. Peygamberimizin dünyayı teşrifi mukarrer olduğunda Akl-ı Kül (Nûr-i Muhammedî) Arş'tan Kürsî'ye inmiş ve oradan Zuhal, Müşterî, Mirrih, Güneş, Zühre, Utarid ve Kamer'den her birinin hizmet ve tazimlerini kabul ederek yedi feleği inmiş, bunların sonuncusu olan Kamer menziline bir zaman karar etmiştir. Bundan sonra dünyada peygamberlerle taşınagelen nurun Hz. Muhammed'in babası Hz. Abdullah'ta yer edinişi ve Hz. Muhammed'in dünyaya gelişi anlatılır. O, manada Akl-ı Kül, surette Mustafâ'dır.

In this section of the *Gharîbnâma*, the creation of the *Nûr-i Muhammedî* (the Universal Intellect, 'Akl-ı Kull) and, from it, the bringing into being of the nine celestial spheres and the corporeal world are narrated. By God's command "*kun*" ("Be"), first the Universal Intellect (*Nûr-i Muhammedî*) was created, and from it the Universal Soul (*Nefs-i Kull*) came into existence. From the Universal Soul emerged the nine spheres, the earth, and the four elements (water, fire, air, earth); then minerals, plants and animals, and finally Adam came into the world. Adam came to the world together with "the light of Mustafâ", and this light was transmitted from one prophet to another until Jesus.

When the advent of our Prophet to the world became decreed, the Universal Intellect (*Nûr-i Muhammedî*) descended from the Throne ('Arş) to the Footstool (*Kursî*), and from there it descended through the seven spheres, receiving the service and veneration of each of Saturn, Jupiter, Mars, the Sun, Venus, Mercury, and the Moon; it then remained for a time at the station of the Moon, the last of these spheres. After this, the settling of the light—carried by the prophets through the ages—in the person of the Prophet Muhammad's father, 'Abdullâh, and the Prophet's birth into this world are recounted. In meaning he is the Universal Intellect; in outward form he is Mustafâ.

Ma'nada ol 'akl-ı külldür ey safâ
Sûret içre adı kimdir Mustafâ

dostluğuyçün ver salâvât 'aşk ile
Tâ sana yarın şefâ'at ol kıla

Hak anı sevdi anın var eyledi
Pes habîbim deyip ikrâr eyledi

Aslı oldur cümle peygâmbetlerin
Serveri oldur kamu serverlerin

Evliyâ hem cümle onun fer'idür
Kamusuna ol çerâğdan degdi nûr

Hâlukuñ şol gizli gencin açan ol
Gösteren hem halka oldur dogru yol

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Mihrişah Sultan 249

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Mihrişah Sultan 249

د آستان اول طغر نجی بایرن بیان تحقیق
خلقت نور علی السلام ایله بلکم حق
تعالی اور اعلیٰ یقین انوک نورنی یزیدری اول
نور دین طغر فلکی یزیدری و افلاکی اترن عالمی
جسمانی کویدری تر تسمی

قانی اول صدقیتون مؤمنی • حق یولنده جان و حق ترکین اورن
دکسون کی صدقلا و جانلی • شرحی تقریر بیان قلدن قلد
مصطفامد حق عیان اندر عین • ایزهیم بر بر بیان اندر بیان
تن قولای ایشدرمز بوسوزی • کوره مز معنی یوزن بوتن کوزی
جان قولای ایشدر معنی سوزن • هم کوردن جان کوزیدر معنی یوزن
هر کیوکجهانزده ورساکوز قولاق • حق یولنده اول اویاندر اولر سا
اکلین اولدر بوسوز معنی • نچو دیندر اولر بلور اسلام بی
اول بلور کیم کیمدر اول مصطفی • انوکچون قولنا قلدی و قفا
قوی قایم شرعی باقیدر انوک • پش روی اولدر قامویولر انوک
پرده کولده کز کزیده اولدرور • هم رسولدر تنکرکی هم قولدر

لم تقولون ما لا تفعلون کبر مقتا عند الله
ان تقولوا ما لا تفعلون

تا خلاق هم کوره هم ایشدر • ایشو علم انن بو خلقه ایش
هر متاعی قیمتی ایش بلور • قیمتی بلد و کچون ایشی یوز
مکسده کیم معنی قدرن بلور • اول حقیقتدر که معنی بلور

المحمدی بل اکثرهم لا یعلمون

کوهه صرف انده کوره سی • ویرن ان اولدر اکثری صوره سی
مکسده کیم کورمدر دو تدری • نه بلچون اکثری صاعدی

قال علی السلام من لم یزق لم یعرف

ای چیدسن روز قیل قوللاره • ایشو معنی خوانی یخسولاره
عشق اتر صندقده دکلایک • ایشو سوزدن حالنی کلا یکل
ای کریم و نیاز کار ساز • چاره بیچارکان خود بساز

الباب التاسع فی التسامی

باب طغر نجیده بواون دنا • معلوم ایلر کیم خدا ویزد جمانه
طغر آوین اوردو بونجای حساب • هجمناکه نفوس حجاب

اول

بیان تحقیق
ایله بلکم حق
نورنی یزیدری اول

طغر نجی بایرن
نور علی السلام
یقین انوک

د آستان اول
خلقت نور
تعالی اور اعلیٰ

24

Garîbnâme
Gharîbnâma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih
170 yaprak, 15 satır
254x170-172x110 mm.Turkish / Naskh
170 folios, 15 lines
254 × 170 mm- 172 × 110 mm

Dokuzuncu bâbın bu bölümünde Âşık Paşa hem dünya hem din içinde bahadırılığın (alplığın) şartlarından ve hâllerinden bahseder. Düşmana karşı yiğitçe savaşıp mülk ve devleti koruyan alp ve bahadır kimselerde dokuz nesne bulunmalıdır, bunlar: muhkem yürek, kol ve beden kuvveti, gayret, iyi bir at, sağlam bir zırh, yay, kılıç, süngü ve arkadaşdır. Kimde bu dokuz nesne varsa o, “alp” adıyla çağrılır.

Âşık Paşa “zahir alplığı”nın vasıflarını anlattıktan sonra, işi “nefs” düşmanını yenmek olan “din alpi”nda olması gereken dokuz nesneden bahseder, bunlar: velâyet, riyâzet, kifâyet, aşk, tevekkül, şeriat sadaki, ilim, himmet ve doğru yol arkadaşdır (yâr). Hakk’ı bulanlar bir yâr ile bulmuş, doğru yola bir yâr ile varmışlardır.

Bölümün nihayetinde Âşık Paşa kişinin ya dünya yahut din içinde “er” olması gerektiğini yoksa hesaba katılmayacağını söyler.

In this part of the ninth chapter, Âşık Paşa speaks of the conditions and qualities of bravery (alplik) both in the worldly realm and within the religious sphere. According to him, nine qualities must be present in an alp or warrior who fights the enemy with courage and protects the realm and the state. These are: a steadfast heart, strength of arm and body, zeal, a good horse, a sturdy armor, a bow, a sword, a spear, and a loyal companion. Whoever possesses these nine qualities is called an alp.

After describing the attributes of “external bravery,” Âşık Paşa then speaks of the nine qualities required in the “spiritual warrior,” whose task is to overcome the enemy of the nafs (the lower self). These are: sainthood (velâyet), ascetic discipline (riyâzet), sufficiency (kifâyet), love, trust in God (tevekkül), fidelity to the Sharî‘a, knowledge, spiritual aspiration (himmet), and a true companion (yâr). Those who have found the Truth have found it with a companion; those who have reached the right path have reached it with a companion.

At the end of the section, Âşık Paşa states that a person must be an “er” either in the worldly sense or in the religious sense; otherwise, he is of no account.

Yâr iledir yol erinin revnakı
Yâr ile buldu bulanlar ol Hak’ı

Yâr ile vardı yolu doğru varan
Yârı elden komadı girtü eren

Yâ kişi dünyâ içinde er gerek
Yâ dîn içre hâkim ü server gerek

Yoksa bilsin gelmedikdir sağışa
Ömrü geçdi ermedi bir sağ işe

Her kim ol işte değildir er değil
Yoğa saygıl sen onu kim var değil

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Nuri Arlasez 1

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Nuri Arlasez 1

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Nuri Arslan 83, 114^b-115^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Nuri Arslan 83, 114^b-115^a ♦

25 Garîbnâme Gharîbnâma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih
141 yaprak, 15 satır
268x175-210x128 mm.

Turkish / Naskh
141 folios, 15 lines
268 × 175 mm- 210 × 128 mm

Dokuzuncu bölümün dokuzuncu kıssasının gösterildiği bu kısımda: Pehlivan ve yiğitlerin hâlleri; yiğitlerin dokuz şey ile mal ve mülklerine konduklarını ve Allah adamlarının da yine dokuz şey ile din düşmanları ve şeytan bölükleri ile savaştıkları anlatılmaktadır.

Âşık Paşa burada bir değirmenin dokuz aksamını ve işleyiş biçimini anlatır ve değirmeni oluş ve bozuluş aleminin misli sayar. Bu âlem bir değirmendir, Hakk'ın emri ve iradesiyle nice âdem bu değirmende öğütülür. Siyah saçlar önce bozlaşır sonra toza döner.

In this section, which shows the ninth tale (*kıssa*) of the ninth chapter, the states of wrestlers and champions are described: how worldly champions seize others' goods and property through nine means, and how men of God, likewise by nine means, fight against the enemies of religion and the armies of Satan.

Here again, Âşık Paşa explains the nine parts and working mechanism of a mill, and considers the mill as an image of the realm of coming-to-be and passing-away. This world is a mill; by God's command and will, countless human beings are ground in this mill. Black hair first turns grey and then becomes dust.

*Bir değirmen gördüm işbu âlemi
Taşları yer gök ve unu âdemi*

*Akl ile görsene sen bu taşları
Un gibi eyler nice katı başları*

*Bu değirmen nice renkler döndürür
Niçe halkı öğütübün indirür*

*Ey nice saçlar sakallar oldu boz
Ey nice ak yüzler üzre kondu toz*

*Ey nice serverleri kim dün ü gün
Çevriniben bu değirmen eyler un*

*Bu değirmen danesi halktır ayân
Öğünür hiç durmadan bellü beyân*

*Saç sakal ilkin karayken boz olur
Sonra şöyle öğünür kim toz olur*

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Reşid Efendi 1452

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Reşid Efendi 1452

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Reşid Efendi 1452 , 4^b-5^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Reşid Efendi 1452, 4^b-5^a ➔

داستان کلام از باب ۱۴۸ حکایت در بیان شجاعان دلیران دین دنیا
 مشابه یکدیگر افتاده اند بدانکه شجاعان دنیا نه حیرت محافظت
 اموال در ما و جنگ در استین یکدیگر می رند همچنانکه اهل دین خویش
 بانه چیز در مغز کلام عبادت از آن نفس لیم حارب و مجاهد میکنند

قَالَ أَوَلَمْ يَسْتَرْ الْبَلَقُ أَدِي	الْمَحَاسِنُ أَسْتَرْدُ شَمْنًا دَادِي
دَشْمَنُ فَمِنْ أَيْلِبَ يَسْمُودِي	بَاشِيَاتِ يَانَا أَسْمُودِي
أَيُّدِي بِرِيسْكَ أَحْوَالِي	كَيْمَ بِلَاسِنَ الْبَلَدِ نَلَرُ حَالِي
أَبْلَقُ أَيْلِبَ مَلَرَادِ اَهْلِي	يَا غَدَنُ قُورْقَانِ دَرِ بَدَا اَهْلِي
زِيرِهِ كَيْمَ الْبَلَقُ كَلَزَسَنَهْ دَكَل	كَيْمَ أَوَكُنْدَ جَمْلَهْ دَشْمَنُ أَوَلَقَل
كَيْشَلَرُ الْبَلَّ أَوْلَمَا أَلْتِ أَكَا	نَهْ كَرُكُورِ أَيْدِي بِرِيسْكَ
أَكَلَهْ الْبَنَّةْ طُوقَزَنَهْ كَرُك	أَوَلِي شُوكُومَ أَوْلَا اَحْكَمَ يَرُك
أَرْمِيَهْ هَيْلِجْ نَسْنَدَا قَايِنَمَا	فَحْكَمَ أَوْلَا يَاعِي كُورُ بِنَمَا
الْبَلَارُتِ أَوْلَدَرُ كَيْمَ أَوَلَرُ يَرُك	أَوَلَهْ جَمْلَهْ شُكُورُكُ أَوْلَدِ يَرُك
يُورُكِي فَحْكَمَ كَيْشَا فُورِي دَلِير	يَا غِيَا هَيْبَتِ يَرْقُورُ كُچُورُك
بَسْ يَرُكُورِ الْبَلُغُولُ الْكَلَّ الْيَحِي	أَكْلِيلَا أَوْلَرُ الْبَلَقُ حَالِي

حق چو وزیدی بک کلام کرم
 باز سینه فونی او لما زسا
 الب لاله فوت و لوق یار شور
 باز د فون کز کور الد کوج
 الب لاله جلو کز کور ارمیا
 چو کز فوت اولدی جسمند عام
 بس لک غیرت کز کور اول کیشیه
 الب لاله غیرت در او چنچال
 حمیت او لما ز غیرت یوق کیشند
 الب لاله یور لک حمیت در

و ازین معنی است
 بس یور ک غیرت در یلر کهنر
 کیشو ک چون یور ک کوج وار
 اکا لایق بس کز کور پرات اکا
 الب لاله در دین لک ات در

بس لک یی با د فون کز
 الب لاله یور ک کوج زسا
 زیر چو فون کز کور لاله اوشور
 یغری حکم اولد یلند کوج
 کجس اولسا الب لاله یاشرمیا
 بلدا نول کجس لکین خاص عام
 کیم انوکا لاند و جاننا فیه
 غیرت او لما زسا الب لاله محال
 کور نو در کیم اول کیشیه ایش اید
 حمیت اولدی در غیرت در

علی الحفار
 الب لاله یاشرمیا غیرت سوار
 هم و لاند غیرت نامشعار
 کیم انوکا لاجان اولد زیکا
 الب لاله اوات ک لک ات در

داستان کلام از باب ۱۴۸	حکایت در بیان شجاعان	ان دلیران دین دنیا
مشابه یکدیگر افتاده	اندر بدانکه شجاعان دنیا	نه حیرت محافظت
اموال در ما و جنگ در	استین یکدیگر می رند	همچنانکه اهل دین خویش

26 Garîbnâme

Gharîbnāma

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Nesih
7+167 yaprak, muhtelif satır
248x156-180x120 mm.
İstinsah Tarihi: 790/1388

Turkish / Naskh
7 + 167 folios, varying lines
248 × 156 mm- 180 × 120 mm
Copy Date: 790/1388

Onuncu bölümün dördüncü kıssasının gösterildiği bu kısımda insan nefsi ele alınmaktadır. Âşık Paşa'ya göre insanın nefsi aklın perdesidir; insanın akli ilim öğrenen bir çocuğa, dünya ilim öğrenilen okula, ilâhî feyiz de öğretmene benzer ki Hakk'ın ilmini kendi vücut kitabından okur ise onun için güçlük kalmamıştır.

Âşık Paşa bu bölümde dünyayı bir mektebe benzettir. İnsan ise bu mektepte on babı olan bir kitap gibidir. Bu bablar sırasıyla: kulak, göz, burun, ağız, el, ayak, nefis, akıl, gönül ve aşktır.

İnsan kitabının onuncu bâbı olan aşk; âşıklar canının mihrabıdır, can orada kıyamsız rükusuz ve vücutsuz şekilde secdeye kapanır; beden, can, akıl ve zat orada kendini kaybeder.

*Bu kitâbın aşk onuncu bâbıdır
Şol âşıklar cânının mihrâbıdır*

*Geldi ol mihrâba cân kıldı sücûd
Bî-kıyâm u bî-rükû' u bî-vücûd*

TÜYEK, Süleymaniye YEK,
Hacı Mahmud Efendi 3286

In this section, which shows the fourth tale of the tenth chapter, the human soul (*nefs*) is discussed. According to Âşık Paşa, the human soul is the veil of the intellect; the intellect is like a child learning knowledge, the world like the school where knowledge is learned, and the divine effusion like the teacher. If a person reads God's knowledge from the book of his own being, no difficulty remains for him.

In this chapter, Âşık Paşa likens the world to a school. The human being, within this school, is like a book consisting of ten chapters (*bâb*). These chapters are, in order: ear, eye, nose, mouth, hand, foot, soul, intellect, heart, and love.

Love, which is the tenth chapter of the human book, is the *mihrab* of lovers' souls; the soul there falls in prostration without standing, bowing, or bodily form; body, soul, intellect, and self are all lost in that place.

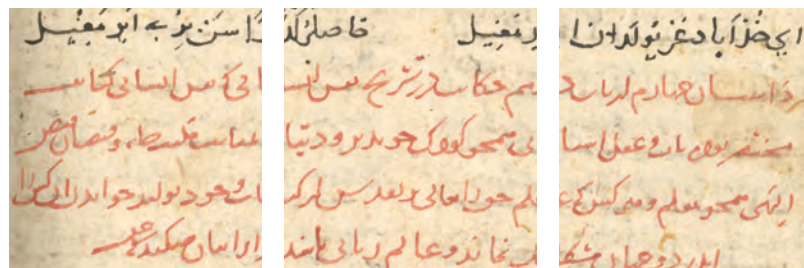
*Gördü onda cümle âşık cân yüzün
Secdeye vurmuş unutmuş kendözün*

*Kamu varlık olmuş ol menzilde mâât
Yavu varmış cism ü cân ve akl u zât*

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Hacı Mahmud Efendi 3286

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Hacı Mahmud Efendi 3286, 105^b-106^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Hacı Mahmud Efendi 3286, 105^b-106^a ♦

Türkçe/Ta'lik
309 yaprak, 15 satır
182x144-140x86 mm.

Turkish / Ta'liq
309 folios, 15 lines
182 x 144 mm- 140 x 86 mm

Onuncu bölümün altıncı kıssasında: Mümin dostların dünyada on çeşit arkadaşlarının bulunduğu, bu arkadaşlar yüzünden dünyada rahat olup emniyet içinde yaşadıkları, bu sebeple ahirette affa kavuşacakları anlatılır. Gösterilen bu kısımda ayrıca edilen, “bilinmeyen gizli bir hazine idim, bilinmek istedim” şeklinde hadis olarak da rivayet edilen ibare şiir yoluyla açıklanmaktadır.

Garîbnâme’nin bu bölümünde mümin kimsenin on dostundan bahsedilir ki bunlar dünyada huzura ahirette rahmet ve mağfirete vesile olurlar. Bu dostlar: Allah, Hz. Peygamber (sav), dört imam, evliya, ulema, şeyh (mürşid-i kâmil), şeyhten el almış bir yol arkadaşı, anne baba, sanat öğreten üstat ve âdil bir sultandır.

Âşık Paşa’ya göre sultan; akli olgun, gönlü zengin olmalı, memleketi düşmandan saklayıp halkın dirliğine çalışmalı aynı zamanda dinin hizmetkârı olmalıdır.

In the sixth tale of the tenth chapter, it is related that believers have ten kinds of companions in this world, that they enjoy peace and security thanks to these companions, and that for this reason they will attain forgiveness in the Hereafter. In the part shown here, a phrase also transmitted as a *hadith*—“I was a hidden treasure unknown; I desired to be known”—is explained in verse.

In this section of the *Gharîbnāma*, ten friends of the believer are mentioned; through them, one attains tranquility in this world and mercy and forgiveness in the Hereafter. These friends are: God; the Prophet (peace be upon him); the four imams; the friends of God (*awliyā*); the scholars (*ulamā*); the shaykh (a perfected spiritual guide); a companion who has received initiation from the same shaykh (*el almış*); one’s parents; a master who teaches a craft; and a just ruler.

According to Âşık Paşa, such a ruler must have a mature intellect and a generous heart, must protect the land from the enemy and work for the welfare of the people, and must at the same time be a servant of religion.

Kendi ola akli kâmil gönlü bay
Ni’metinden halk doya yıl on iki ay

İli günü saklaya ol yağıdan
Halkı dere, olmaya ol dağıtan

Ola ol sultân bu dünyâ direği
Bağlana onunla halkın yüreği

Hem ola ol pâsbân işbu dine
Tâ ki nehy atlanmaya dîn esbine

İşi onun adl ile ihsân ola
Dertliler derdine ol dermân ola

Âşık Paşa on bâba ayırıp her bâbında on kıssa
anlattığı *Garîbnâme*'sinin hâtime (sonuç)
bölümünde eserini Türkçe yazma sebebini anlatır.
Türk diline kimse bakmaz, Türklere gönül veren
olmazken Âşık Paşa Türk dilini konuşanlar Hakk'ı
anlasın Türk ve Tâcık yoldaş olsunlar diye Türkçe
yazmıştır:

Having divided his *Gharîbnâma* into ten chapters
and narrated ten tales in each chapter, Âşık Paşa,
in the concluding (*hâtime*) section, explains why
he wrote his work in Turkish. At a time when
no one valued the Turkish language and no one
showed affection for the Turks, Âşık Paşa wrote
in Turkish so that those who spoke Turkish might
understand the Truth, and so that Turks and Tājiks
might walk the same path as companions.

*Gerçi kim söylendi bunda Türk dili
İlle ma'lum oldu ma'nâ menzili*

*Çün bilesin cümle yol menzillerin
Yermegil sen Türk ü Tâcık dillerin*

*Türk diline kimsene bakmaz idi
Türklere hergiz gönül akmaz idi*

*Türk dahi bilmez-idi ol dilleri
İnce yolu ol ulu menzilleri*

*Bu Garîb-nâme anın geldi dile
Kim bu dil ehli dahi ma'nâ bile*

*Türk dilinde ya'ni ma'nâ bulalar
Türk ü Tâcık cümle yoldaş olalar*

*Tâ ki mahrûm kalmaya Türkler dahi
Türk dilinde anlayalar ol Hak'ı*

**TÜYEK, Süleymaniye YEK,
Hacı Mahmud Efendi 3410**

**TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Hacı Mahmud Efendi 3410**

جنگه صلدى حق بو خلیقه منینیا
 هر کج استدی خوف قلدى
 سزا کدر حالیه کلام بکا
 قامو کلدی بندخی کلام بلا
 کرم الیه نسه و تمش و نینه
 الیه محفل الیه منزل داور
 بندرا اغرامدن کجیز کشته
 بندخی کلام صفتندم بندرا
 کرم اندا بر کشته حکم روان
 حال نعمت قلده و داش تحت تاج
 سلطنت اراسته هم عدله و ام
 صر دم ایتدم ناکشیدر بو کشته
 ایتدی سلطان بو و ربو بیان
 کجی دی بهج کسمه بند و شمدن
 بن و مردم کم کجیدم و تدید

کلدی قلدى هر بری بر نینیا
 اندا ارتق بهج نسه المدی
 نجه کلام و نینیا ایدم سکا
 الم کرم یولی قلده اقلدا
 حکملا زارا یلمش هر نسه
 کم کدر سسه و نینیا بندر کرر
 انده قرمش پا فشا هر برایشه
 چون صفة یریق کن قنجه و را
 محکوم اندا حکمت جمله همان
 هر کن اندا طوینور بک بکلیج
 حکم کجیز بهشت اندجه یا و
 کیمدا المدی بید مطلق بوایشه
 تکر و ندر و دلیه بلکل عیان
 تا که حکم التنا ال و شمدن
 نشایرق و تمد که حیا یتدیر

جان کو کل ہم عقل نغز تفتی
 بر برینک منصبین ایدم عیان
 باغ اهل حق حضرتند و مردن
 کو کلم انک عشقنا و شمشدی
 عقلم انک صنعنا قالمشدی
 نفسم انک اپشلسنه خاکدی
 بو تنم و شمشدی ہم قریمه
 بن خوکلی بر ندیم ال برء لا
 ال امرکم تقدیر اجواد اوردی
 یونخدی بنده بو بندک ال زمان
 قایمیدی کل انک بر لک
 کز لنوبر کنجدی ال پادشاه
 کنت کنزاً مخفياً
 فاحبیب ان اعرف
 بریرا ندی قدر تداعالی
 ہم کتروی عالم اجرا آخری

حکیم صمدی

28

Semâ' Risâlesi

Semâ' Risâlesi ('Treatise on Samâ')

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehrî, 733/1332

Türkçe/Nesih
103-107 yaprak, 23 satır
215x135-115x65 mm.
İstinsah Tarihi: 1137/1725

Turkish / Naskh
folios 103-107, 23 lines
215 × 135 mm- 115 × 65 mm
Copy Date: 1137/1725

Âşık Paşa'nın bilinen tek mensur eseri olan Semâ' Risâlesi'nde kâinatın yaratılışı ile musiki-semâ' ilişkisi üzerinde durulmakta ve raks ile semâ'nın İslâmiyet'te mübah olması konu edilmektedir.

In *Treatise on Samâ'*, Âşık Paşa's only known prose work, the creation of the cosmos and the relationship between music and *samâ'* are discussed, and the permissibility of dance and *samâ'* within Islam is treated.

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Fatih 5335/5

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Fatih 5335/5

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Fatih 5335/5, 101^b-102^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Fatih 5335/5, 101^b-102^a ➔

هَذَا مَسَالَةُ عَاشِقِ بَاشَا قَدَسٍ سِرِّهِ الْعَزِيزِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ. أَوَّلُ سَكَابَاكَ كَرَّمَكَ
كَمْ حَقٌّ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى. هُوَ كُنْزٌ فِي بَلَدٍ مَكَّ دَلَّكَ
وَعَالِي بَرَامَقٍ دَلَّكَ. كَمَا أَخْبَرَهُ عَنْ نَفْسِهِ كُنْتُ كَثْرًا
مُحَمَّدًا. فَاهَرْتُ أَتَمَّ فَخْلَهُ لَخَلْقٍ. بَسْ هَذِهِ دَلِّي بِلَهٍ
أَبْدَى. كُنْ أَوَّلُ كَافٍ وَتَوْنٍ دَنَدَانِي أَيْجَنْدَه بَرَنَمَاتِ
الْهِي قُودِي. أَوَّلُ نِجَاتِ الْهِي وَنَاحِي بَرْدَه دَه قَرَارْدَوِ
أَوَّلُ أَيْجِي بَرْدَه دَن. دَهْرَتِ أَوَّلِي دَوغْدِي شُوبِلَه كَسَمِ
أَوَّلُ دَهْرَتِ أَوِي نُوكِ بَرِي جَرْدَر. وَبَرِي رَقَصْدَر وَبَرِي
مَعْلَقْدَر. وَبَرِي بَرَنَادَر بَسْ أَوَّلُ سَازُوسُوزْدَن
بُوصُوفِي. أَزَرِي بُوشِشِ دُورْدِي جَرْمَه كُودِي. زَبْرَاكَه
صَاحِبِ سَمَاعِ عَالَمْدَر. أَوَّلُ بَادِشَاهِ عَالَمِ هُونِ عَالِي بَرَانْدَر
وَكُنْدُو نُورِي عَالَمِ أَوْزَرَه. بَرَا قَدِّي نَتَكَمِ بِيُودَر. اللَّهُ
نُورِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ. أَوَّلُ نُورِ كُوزْلُودَن كُورْدِي
وَبُوزْلُودَن كُورْدِي. أَوَّلُ كُورْنِ كُوزْلُوه أَيْشَارَتِ كَلْدِي
وَأَوَّلُ كُورِينِ يُوزْلُوه بَيْشَارَتِ أُولْدِي. أَوَّلُ أَيْشَارَتِ
وَأَوَّلُ بَشَارَتِ ذَوْقْدَن عَالَمِ بَكَلِ كَلْدِي. أَوَّلُ نِجَاتِ الْهِي
قُوتْدَن وَدَهْرَتِ سَازُوسُوزْدَن. وَأَوَّلُ أَوْنِ أَيْجِي بَرْدَه

اَوَّلُنْ

اَوَّلُنْ دَهْرَتِ أَوْنِ كَمْ وَجُودِ دَوغْدِي بُو كَشِيه مَسْئُورِ
أُولْدِي. زَبْرَاعِنَا صَوْعَالَمْدَر بُوغْنَا صَرَارِبَعَه. أَوَّلُ دَهْرَتِ
أَوِيْنِيه مَوَافِقِ دَوْشْدِي. أَوَّلُ سَوَكَلْدِي جَرْمَه دَوْنْدِي
أَرْدَبَجَرِ أَوْتِ كَلْدِي. رَقَصْدَر كُودِي أَرْدَبَجَرِ بَلِ كَلْدِي مَعْلَقِ
دَوْنْدِي. أَرْدَبَجَرِ مَلِيقِ كَلْدِي بَرَنَادَرِ أُولْدِي. هُوَ
خَالِقِ بِيحُونِ جَلِّ وَعَلِي. بَرِي بَرَانْدِي بُو جَلِّ عَالِي نَزَمِ وَجُودِ
دَبْرَدَه مَوْجُودِ أَيْلْدِي. نَتَكَمِ بِيُودَر كَلَامِ قَدِيمِدَه كَلْدَرِ
وَقِي الْأَرْضِ آيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ
أَمْدِي بُو حَكْمَتِكُمْ عَالَمِ نَفْسِ أَيْلْدِي. وَأَمْدِ بَحْشِ أَيْلْدِي
كُوزِ وَبُودِي بَرَه أَفِي كُورْمَكِ أَيْجُونِ. قُولُوقِ وَبُودِي
أَيْشَمَكِ أَيْجُونِ. دَلِ وَبُودِي سَوَلَاكِ أَيْجُونِ. الْوَبُودِي
دَوْتَمَقِ أَيْجُونِ. أَيْقِ وَبُودِي بُورْمَكِ أَيْجُونِ. كُوكُلُ وَبُودِي
بَلَاكِ أَيْجُونِ. عَمَلِ وَبُودِي أَكَلَامِ أَيْجُونِ. حَانِ وَبُودِي
جَنْشِشِ أَيْجُونِ. تَنْ وَبُودِي حَرَه كَتِ أَيْجُونِ. عَمْرُ وَبُودِي
دَرَاكِ أَيْجُونِ. لَاكِنِ أَوَّلِ عَمْرِي بَرِي بِلِ اِنْدَا زَه سَه قُودِ
أَكُوشِيْنَكِ بَاشِي يُوزْ أَوَّلُورْسَه دَه بِيْلِي بُودَر. قُوتُوسِ أَوَّلِ
بَرِيْلِ أَيْجَنْدَه كَجَرِ. بِيكْ كَزَكَلَه هِمَانِ بِنْدَه أَوَّلِ بَرِيْلِدَر
وَلَاكِنِ أَوَّلِ بَرِيْلَه. دَهْرَتِ فَصَلِ وَبُودِي أَوْجِ آيِ بَلَدِ
أَوْجِ آيِ يَاقِي. أَوْجِ آيِ كُوزِ أَوْجِ آيِ قَبِيْشِ أَوَّلِ أَوْنِ
أَيْجِي بَرْدَه كَمْ. أَوْنِ أَيْجِي أَيْدَرِ بَدَهْرَتِ فَصَلِي أَوَّلِ دَهْرَتِ
أَوِيْنِيه بَرَا قَدِي كَمْ. جَرْمَه رَقَصْ مَعْلَقِ. بَرَنَادَرِ كُودِي
أَوْجِ آيِ بَارْجُوفِ أَيْجَنْدَه كِيْمَزَه. بَرِيْلَه
بَارَنَادَرِي هَمِ بَرِيوزِي بَشَرْدَوْنَه كَلْدَرِ. قَبِيْشِ كَجَرِ صَاغَلْغَلِي بَرَاوْنَه كَلْدَرِ

هَذَا مَسَالَةُ عَاشِقِ بَاشَا قَدَسٍ سِرِّهِ الْعَزِيزِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ
أَوَّلُ سَكَابَاكَ كَرَّمَكَ

هَذَا مَسَالَةُ عَاشِقِ بَاشَا قَدَسٍ سِرِّهِ الْعَزِيزِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ
أَوَّلُ سَكَابَاكَ كَرَّمَكَ

هَذَا مَسَالَةُ عَاشِقِ بَاشَا قَدَسٍ سِرِّهِ الْعَزِيزِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ
أَوَّلُ سَكَابَاكَ كَرَّمَكَ

29

Kimyâ Risâlesi

Kimyâ Risâlesi (Treatise on Alchemy)

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehirî, 733/1332

Türkçe/Talik
26-31 yaprak, 17 satır
171x114-148x87 mm.
İstinsah tarihi:1201/1787

Turkish / Ta'liq
folios 26-31, 17 lines
171 × 114 mm- 148 × 87 mm
Copy Date: 1201/1787

Âşık Paşa'nın kimyâ ilmi hakkında kaleme aldığı küçük bir mesnevidir. "Kîmyâ" terimi bu eserde yalnızca fiziki kimya değil, sembolik olarak "maddenin mâna taşına dönüşmesi", "insanın Hakk'a yükselmesi/seyr-i sülûku" gibi anlamları çağrıştırmaktadır

A short *mathnawî* composed by Âşık Paşa on the science of alchemy (*kimyâ*). In this work, the term "kimyâ" refers not only to physical chemistry, but symbolically evokes meanings such as "the transformation of matter into the stone of meaning" and "the human being's ascent to God (*seyr-i sülûk*)".

TÜYEK, Süleymaniye YEK,
Bağdatlı Vehbi 1012-003

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Bağdatlı Vehbi 1012-003

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Bağdatlı Vehbi 1012-003, 26^b-27^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Bağdatlı Vehbi 1012-003, 26^b-27^a ➔

ولا تخفلن في الجحيم الواحد من الروح النفس في صبح
البياض والجزوي منها صبح الحرة في التراكيب
تخير في صبح ربيع الاخر سنة احدى وثمانين و الف

عاشق پاشا رحمة الله عليه

الا اى طالب سر الهوى	حقيقت بيل اذك منسى كوى
كه اولنى سى مثالى بو كازك	ظهورى آب باد خاكر اذك
كل ايشت ايدل پزورده دور	بوسوزى اكلمه سلكم قنن جانك
سپاسي هيج ايردى كه فضلى	شولكم بيلدلم اذك اصلن
كيم ايريز پروك مفتاح غيبيله	اجلسه كر عجز در فضلكم
اذك فضلى سكا فتح اين قناع	بيل سنكم ندر اول فضله مفتاح
اجلاد بيليقه خانه كنج	اولور اخزده دورن محنت رنج
اولنر بوسوزك سوز بزم محرم	هماه اولم ديدلر بونن فاخرم
كل اى طالب بوكون سى موشناى اول	كوكل محمود بنه جانك اياى اول
تفكر بيله اكلر غل بيان	دويمشلسكه اذك بيل عيان
كوزك آج بيل سى كم نچر دكار	اولاسي ناكم بوسوزك خبردار
كمر بجه خواج اجه اشافا	ايرشدى كوكلمه جانك بشاى

كه

كه اى پزورده دك دورك سنكدر
سنكدر موده دللرين حياتى
بوچرك شربى ايلرسى دودر
سوزك موفان ايجن كوستر بون
دلك طوق يورى بوسوزكوزك
نچون سى بيل سى كدر حالات
كر كر كنى مقدر نچ بيلك
ايرد ب صقل ايجن رازى آجه
هماه سى عجز بيل بوا مراده
دكلر رسكه لايى سولم سوز
بووادمير جهانن اولد فاش
سوزى خانى ايمله هماه بزم كوش
دويمشلكر چه بوروزى نهاى
دويم حاكيا كل سوزم ايش
نه حذب ديه سى سى بو كازى
هماه دفع ايله كل شمدى حجابى
ورن سى بونجه اندك خبرلر

كوزك آج كم بوكون جانك سنكدر
شولكم ايردى بيلدى ممان
اشكدر در دولون به بها در
اشتم سوسل سى جاهل بوزون
اكر سولور ايسه او زكدر
دوشمى ظاهر اوله بو مقال
اولور سى هر كوكل بوتن ايرك
كر دوشم سكل بوسوزك كجه
بوزك طوق اهل واده ويرا راده
سوزك ايجن وادرنجه بوز
يله بزم محرم اوله كا خفاى
بوچرك كم اولاسى شمدى خانى
نهاده ايجن نهاده ايشلر ايش
قول طوق سوزم مدر ايش
مكر حوسكه يادى اولد بارى
كوزك سى نوله بوسوزك نقابى
كه ظاهر بوزم بيلد بيلد ايشلر

عاشق پاشا رحمة الله عليه

الا اى طالب سر الهوى	حقيقت بيل اذك منسى كوى
كه اولنى سى مثالى بو كازك	ظهورى آب باد خاكر اذك
كل ايشت ايدل پزورده دور	بوسوزى اكلمه سلكم قنن جانك

30

Kimyâ Risâlesi

Kimyâ Risâlesi (Treatise on Alchemy)

Âşık Paşa, Ali b. Muhlis b. İlyas el-Kırşehrî, 733/1332

Türkçe/Talik
65-68 yaprak, 19 satır
179x133-150x90 mm.

Turkish / Ta'liq
folios 65-68, 19 lines
179 × 133 mm- 150 × 90 mm

Âşık Paşa'nın kimyâ ilmi hakkında kaleme aldığı küçük bir mesnevidir. "Kîmyâ" terimi bu eserde yalnızca fiziki kimya değil, sembolik olarak "maddenin mâna taşına dönüşmesi", "insanın Hakk'a yükselmesi/seyr-i sülûku" gibi anlamları çağrıştırmaktadır.

A short *mathnawî* composed by Âşık Paşa on the science of alchemy (*kimyâ*). In this work, the term "kimyâ" refers not only to physical chemistry, but symbolically evokes meanings such as "the transformation of matter into the stone of meaning" and "the human being's ascent to God (*seyr-i sülûk*)".

TÜYEK, Süleymaniye YEK,
Karaçelebizade 359-011

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Karaçelebizade 359-011

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Karaçelebizade 359-011, 65^b-66^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Karaçelebizade 359-011, 65^b-66^a ➔

انک اصحابیدر جمله ولی حسم
خصوصا الله اولسون تنبیات
دنی اصحابنه اولسون تنبیات
حد بیان دهن و آب

ایشنت امدی ایدین برحق کلام
احرا نکدر نیر اولدر پادشاه
قادر اولدر قدر تینه حدیدین
بیرا چنجه یار دهر دهن و آب
دانی نیر اوزر بختور اول نجات
آیکون هر نیاتک دهنی وار
دانی حیواناتی خلق ابلر الله
پس بدولدر انجیات انده قو
کرچه داخلدر دولدر چون تراب
عالم سفلیه پس هر که و ار
بیر سر انک تعلقه ریسیله
بوا یکیدن بتر جمله حجر لرم
جواندن برسی اولدر جوان
عالم ارواحی اچنجه پس دولدر
نچر نور و صورتیه کونیه ده
که بونلردن اولور زینج و عقوب

مطلوبه دهنی آب
بیلکه
یعنی دهنی با و آب خاک
معلقه ریسیله
اندر دور و یکله استر بونیه
عرواقیه کله کله ای و اراد
واصل اولدر کله معصوم
درواقیه بونلردن لرای دده
بیل ایلک آب خاک کله
اعتبر اچا ایدر قلمبر دولدر

نقل الیه روحی صلا الیه ابرو آبرو حسم
نکلیس چمنه و پرواقیه ایلد شمع
بریا بر عرض قرکله حدید بر طراوت
اندر الو بر لاجرم قوبینه حله
اوبه بوکله چکر دهنه ایلر سن
نکار ایدر بونی کحل و عضر ایلر سن
برجائی بو عطره کله و اولدر سر صه
اسرار برحق صافی دیندر حفصل
دیر بایانه شوشه او شغل بوفته
تا احل اولدر کله بوکله بونیه
اسم علم ایلر کله ابرو بستره
دیر سر کله ایدر اولدر بر کله بونیه

کامل کله دهنی آب
کامل کله دهنی آب
کامل کله دهنی آب
کامل کله دهنی آب
کامل کله دهنی آب
کامل کله دهنی آب
کامل کله دهنی آب
کامل کله دهنی آب
کامل کله دهنی آب
کامل کله دهنی آب

طهران ساله عاشق پاشا

اول الله اوینی یاد ایدر حسم
اولدر در جمله جغتو ایدر
کله و احد الاضنی جغتو در
جیبی اولدر محمد مصطفی در
خیر له احتیینه جان اولدر اول
انک قطفینه یوقدر نه سیات

اول الله اوینی یاد ایدر حسم
اولدر در جمله جغتو ایدر
جان دول ملکینی آباد ایدر لم
بیرزی قایم کوکری دوار ایدر

31 Câmîu'n-Nezâir

Jâmi al-Nazâir

Eğirdirli Hacı Kemal

Türkçe/Ta'lik ve Nesih
455 yaprak, 21 satır
280x175-160x85 mm.

Turkish / Ta'liq and Naskh
455 folios, 21 lines
280 x 175 mm- 160 x 85 mm

İlk dönem divan şiirinin temsilcilerinden, Âşık Paşa'nın oğlu Elvan Çelebi'nin, günümüze ulaşan tek eseri 2081 beyitlik Menâkıbu'l-Kudsiyye adlı mesnevisidir. Divanı olduğu söylene de nüshası bulunmamaktadır. Yine de şiirlerin ve nazirelerin toplandığı bu eserde Elvan Çelebi'nin şiirlerinden örnekler görülmektedir. Sergilenen bu sayfada Âşık Paşa'nın şiiri ve oğlu Elvan Çelebi'nin naziresi gösterilmektedir.

Elvan Çelebi, the son of Âşık Paşa and one of the representatives of early Ottoman *dîwan* poetry, is known today by a single surviving work: a *mathnawî* titled *Manâkıb al-Qudsiyya*, consisting of 2,081 couplets. Although he is said to have had a *dîwan*, no manuscript of it has come down to us. Nonetheless, in this collection of poems and poetic counter-works (*nazire*), examples of Elvan Çelebi's poetry can be found. On these pages, Âşık Paşa's poem and his son Elvan Çelebi's nazire (poetic response) are presented.

Âşık Paşa'nın *Sen oturmuşsun imdi hoş cihâne*
Güneş yüzün verir bahtı cihâne beytiyle başlayan şiirine naziresi:

Elvan Çelebi's response (*nazire*) to his father Âşık Paşa's poem that begins with
"Sen oturmuşsun imdi hoş şehâne / Güneş yüzün verir bahtı cihâne":

Bu cümle nesneye aşkdır bahane
Bahane aşk u hem aşkdır bahane

Bu aşkdır âşık u ma'sûka olan
Sâlâdur âşık u mâşûk olana

Bu aşk içinde birdir câm u sâkî
Bu aşk içinde birdir dâm u dâne

Bu aşkdır ol ezel gencin kılan fâş
Bu aşk oldu nişân ol bî-nişâne

Bu aşkdır kâ'il-i lâfz-ı ene'l-Hakk
Bu aşkdır kâ'il-i Mansûr yâne

Nice kılsın bu bir söz aşkı mâlûm
Ki şerhi sığmadı bir dâsitâne

Bu aşkdır kâşif-i esrarı gönlün
Bu aşktan açılır mânâ bu cânê

Hele Elvan fidâ kıl dîn ü deyni
Bu ışk içinde kalma hânümâna

Bu aşk âyinleri bu aşk içinde
Görünür zat-ı ma'sûka ayâne

Dilersen kim sana senden tecellî
Zuhûra gele kala câvidâna

Bu ışkun bin sıfâtından birisi
Beyâna gelmedi sığmaz lisana

TÜYEK, Beyazıt YEK, B5782

TÜYEK, Beyazıt Manuscript Library, B5782

بوجه نشینه عشق در بهانه
بوعشق ایچند بر در جام و ناله
بوعشق فانی لفظ انا الحق
بوعشق کاشفا سراری کمال
بوعشق اینلری بوعشق ایچند
بوعشق عاشق و معشوقه اولن
بوعشق اول اولن لجن کلن فاش
بجه نلسون بوبر سوز عشق معلوم
هله الوان فدی قلد یقین
کوکلن فرد چاندن مفرد اولغل
دلرسک کم سکا سندن تجلی
بوعشق بیل صفا تندن برسی

من کلام شمس تبریزی رحمه الله

بویایلیغ اودینه نیجه جگر مریانه
عشق اودی نهان اولن یازد شمع جان
بجنون کور اولی اولدم کنه دیوانه
فشنه الا کوز لر چون ایچودن دیوانه
رحمتدن اکر نوله بر قشون بنه طامه

تظیر عشق راست

نوله ابرسه بر نیده صابون بریشانه
دلی بجان بلز کم بری کورنر افسانه
نخن کم دست اوره شکی چو کاپوشانه
جمال کورمکی مقصود اونیور مردم چشم

تظیر عشق راست
من کلام شمس تبریزی رحمه الله
بویایلیغ اودینه نیجه جگر مریانه
عشق اودی نهان اولن یازد شمع جان
بجنون کور اولی اولدم کنه دیوانه
فشنه الا کوز لر چون ایچودن دیوانه
رحمتدن اکر نوله بر قشون بنه طامه
نوله ابرسه بر نیده صابون بریشانه
دلی بجان بلز کم بری کورنر افسانه
نخن کم دست اوره شکی چو کاپوشانه
جمال کورمکی مقصود اونیور مردم چشم

سینه ساون کوکل اوار
بونه در در کم خلقه
حقیقت عاشق کوکل
ولدی
دلنر مال
اولو کچی
اولن هر
نظیر الوان چله
نوله ابرسه
دلی بجان
رحمتدن

32

Tevârih-i Âl-i Osman

Tawârih-i Âl-i Osman

Âşıkpaşazâde Dervîş Ahmed el-Âşıkî el-Amâsî, 889/1484'ten sonra

Türkçe/Nesih
132 yaprak, 13 satır
205x145-130x80 mm.

Turkish / Naskh
132 folios, 13 lines
205 × 145 mm- 130 × 80 mm

Âşık Paşa'nın torunu olması hasebiyle
"Âşıkpaşazâde" olarak anılan önemli Osmanlı
tarihçisinin, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan
Fâtih devri sonlarına kadar gelen olayları anlattığı
eseri.

The work of the prominent Ottoman historian
known as "Âşıkpaşazâde" by virtue of being a
grandson of Âşık Paşa. It narrates events from the
foundation of the Ottoman state up to the final
years of the reign of Sultan Mehmed II (Fâtih).

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Ayasofya 3018

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Ayasofya 3018

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Ayasofya 3018, 1^b-2^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Ayasofya 3018, 1^b-2^a ➔

هذا كتاب تاريخ نسل آل عثمان غازي

حكايتيه بويله كتور مشلدركم نسل آل عثمان غازي عثمان بن
ارد وكرول بن سليمان شاه غازي بن قidal بن قزلبغا
ابن بايندر بن اوتقوغاغابن توغار بن قيتون بن باقياغا
ابن صوغانچي اغابن نوق تور بن يساق بن كوكالب بن
اغوز بن قره خان بن قوتلوجاق اغابن قوزاق علي
اونوز التي نفر ك مسنه لدر كه جدر جدا بن يافتم چقيمه
كم حضرت نوح عليه السلام او غلي را اول نسلدن جدر
عجم ولايتدن پاد شاهلرد را وغوز طايغه سي كم اعتقاد لو
طايغه ايديلو وهم حضرت رسالته اعتقاد لري واري
ماهان شهر دن پاد شاه ايديلو المسلم مروي دنجي بو

نسلدن قوبش ايدي جنكيز خان خطاي ولايتدن چقوب
كلوب بلخ شهرني و ولايتني و خراسان ولايتني خراب
اتمشدي اول زمانه اول ولايتك پادشاهي حرم شاه اي
بلخك و خراسانك پادشاهيدي سلطان العارفين
حضرت مولانا جلال الدين نوز الله قهر اول زمانه
درت ياشدن ايدي جنكيز خان بلخ شهرني خراب اند
چي كم جنكيز خاني را اول ولايت لري خراب ايدي وال بلخك
طايغه سني مملك كنلردن چقوب و بصره كند و هلاك
اولوب او غلي اولك زاتي خان پادشاه اولوب كلوب بغداد اي
خراب ادوب عباسي لري قرب بختي عباسي لردن الو بلكلر
جنكيز خاني لوطو توب عالم خلق قوش مورش اولمش لري
آل سلجوك نسلدن سلطان علاء الدين داخي عجم ولايتدن
قوبوب روم ولايتنه كلوب نتيجه ايديوب يونان ولايتني

هذا كتاب تاريخ نسل آل عثمان غازي

حكايتيه بويله كتور مشلدركم نسل آل عثمان غازي عثمان بن
ارد وكرول بن سليمان شاه غازي بن قidal بن قزلبغا

33 Dîvân-ı Kebir

Dîwân-i Kabîr

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin el-Belhî
el-Konevî er-Rûmî, 672/1273

Farsça/Nesih
511 yaprak., 25 satır
220x145-140x75 mm.
İstinsah Tarihi: 718/1318

Persian / Naskh
511 folios, 25 lines
220x145-140x75 mm
Copy Date: 718/1318

Mevlânâ'nın, başta gazel ve rubâî olmak üzere kaside, terci' ve kısa mesnevî parçalarını da ihtiva eden farklı nazım şekillerindeki şiirlerinin bir araya getirildiği divanıdır. Nüshanın ikinci kısmında Mesnev-i Manevî yer almaktadır. Bu nüsha 1318 tarihli istinsahı ile Mevlânâ'nın eserlerinin bulunduğu en eski nüshalardan biridir.

Âşık Paşa'nın Garîbnâmesi, XIII-XIV. yüzyıl Anadolu'sunda, özellikle Konya-Kırşehir hattında şekillenen tasavvufî ve edebî sahanın bir mahsulü olarak ortaya çıkar; bu ortamda Mevlevîlik, Vefâî, Kalenderî ve Babâî geleneklerinin müşterek bir dil geliştirdiği görülür. Âşık Paşa da Mevlânâ'yı takiben hikâyeler ve temsilî hikayeler yoluyla öğretici mesnevî geleneğini benzer şekilde sürdürmüştür. Garîbnâmedeki kıssa yapısı, nefis ve ruh terbiyesini ele alış biçimi ve öğretici üslup, dönemin ortak irfan ikliminin doğal bir yansıması olarak değerlendirilir. Böylece eser, Mevlânâ sonrasındaki Anadolu'da öğretici mesnevi geleneğinin sürekliliğini gösteren önemli bir halka olarak öne çıkar.

This is the dîwân in which Mawlânâ's poems—primarily ghazals and *rubâ'îs*, along with *qasîdas*, *tarjî's*, and short *mathnawî* passages—are brought together in various poetic forms. The second part of the manuscript contains the *Mathnawî-yi Ma'nawî*. With its 1318 copy date, this manuscript is among the oldest extant copies of Mawlânâ's works.

Âşık Paşa's *Gharîbnâme* emerges as a product of the mystical and literary milieu of 13th-14th century Anatolia, especially along the Konya-Kırşehir axis, where the Mawlawî, Wafâî, Kalandarî, and Babâî traditions developed a shared spiritual language. Following Mawlânâ, Âşık Paşa continued the didactic *mathnawî* tradition through narrative and allegorical stories. The structure of exempla in the *Gharîbnâme*, its treatment of the purification of the soul and spirit, and its instructive tone are seen as natural reflections of this common intellectual and spiritual climate. Thus, the work stands out as an important link demonstrating the continuity of the didactic *mathnawî* tradition in post-Mawlânâ Anatolia.

TÜYEK, Beyazıt YEK, Veliyüddin V1680

TÜYEK, Beyazıt Manuscript Library, Veliyüddin V1680

TÜYEK, Beyazıt YEK, Veliyüddin V1680, 4^b / TÜYEK, Beyazıt Manuscript Library, Veliyüddin V1680, 1^b ➔

34 Mantıku't-Tayr

Mantık al-Tayr

Gülşehrî, 717/1317'den sonra / Gülşehrî, after 717/1317

Türkçe/Nesih
159-256 yaprak, 17 satır
260x183-195x113 mm.
İstinsah tarihi:894/1489

Turkish / Naskh
folios 159-256, 17 lines
260 x 183 mm- 195 x 113 mm
Copy Date: 894/1489

Âşık Paşa ile Kırşehir'de yakın dönemde yaşamış olan Gülşehrî'nin, Ferîdüddin Attâr'ın tasavvufî mesnevisi olan ve otuz kuşun "Simurg" adlı efsanevi kuşu bulmak üzere yolculuğa çıkışlarını, yolun sonunda aradıkları Simurg'un kendileri olduğunu, yani Hakikat'in insanın kendi özünde saklı bulunduğunu anlamalarını konu alan aynı isimli eserden ilhamla yazdığı mesnevisidir.

Gülşehrî, a near contemporary of Âşık Paşa who lived in Kırşehir, composed this *mathnawî* inspired by the work of the same name by Farîduddîn 'Attâr. In Attâr's famous Sufi *mathnawî*, thirty birds set out on a journey to find the legendary bird "Sîmurg", only to discover at the end of the path that the Sîmurg they seek is their own collective self—that is, that Truth is hidden within the very essence of the human being. Gülşehrî's work re-tells this mystical journey in Anatolian Turkish verse.

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Fatih 2557-002

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Fatih 2557-002

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Fatih 2557-002, 159^b-160^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Fatih 2557-002, 159^b-160^a ➔

هَذَا كِتَابُ مَنْطِقِ الطَّيْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 كَجَهْ مَفْتَحِ جَوْهَرِ اللَّهِ أَوَّلًا
 أَوَّلُ كَيْمٍ فَرْدُ قُدُّوسٍ قَدِيمٍ
 قُدُّوسٌ بَدَنٌ جَوْنٌ دَرْدِي عَالِي
 أَدَمِيكَ أُنْدَنُ أَيْرُو أَوَّلُغَلِ
 دَكَّة فَطْلُكَ يَرْقُدُ إِيچَن اَمَانِ
 جَانْدُومُزْ لَا مَكَانَ كِيدَسْ
 كَلْدُكُنْ إِيچَن يَتَقُ حَيْفَ أَوَّلًا
 بُوْبَشْ أَوْنُ يَلْدَنُ لَافُورْكَ عَجَبْ
 جَانْدُومُزْ كُوكُودُنْ إِنْ دِيكِرْ بِيَرِ
 بَرَبِرْ أَوْنُ يَرْدُنْ كَلْبِدُومُزْ بَرُورْ
 جَتَّ أَصْلَنُكَ قَاوُشْ مَقْدُومُزْ
 بَرُوقُشَا إِبْرَارْ سَكْ بَرُومُغْ أَوَّلًا
 قُوشْدُومُزْ دُرُورْ دُرُورْكَ كُوكُودُنْ

قُوشْدُومُزْ

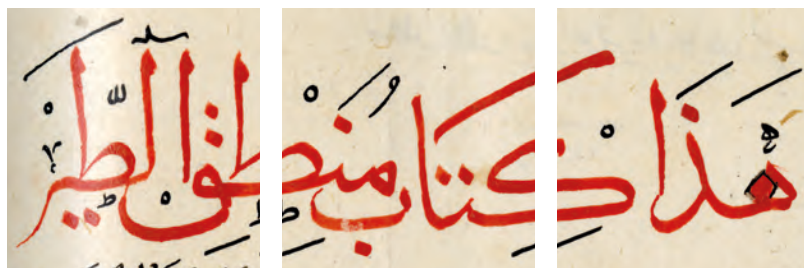
قُوشْدُومُزْ هُدُومُزْ مَكْرُومُزْ هُدُومُزْ
 كُوكُودُنْ سَاكَلَه سِيمُغْ اِبْرَه
 هُدُومُزْ قُوشْدُومُزْ سِيمُغْ وَاجَلْ
 كُوكُودُنْ شَهْرِي سُونِي سَانْ اِيلْدِي

اِبْتِدَاءُ اِسْتَانِ

سِيمُغْ

بَرَكِيَه جِيْن شَهْرِي اِسْتَنْدَن مَكْرُومُزْ
 بَرَقَانَايِي جِيْن دُشْدِي كِي اَوَّلُ
 خَلْقِ جُونُكُم اَوَّلُ قَنَادِي كُورْدُورْ
 اَوَّلُ قَنَتْ نَقْشِيَنه جُون اِيْشَانْدُورْ
 اِيلْدِيْدُورْ اَوَّلُ قَانْتَدُنْ بِي قَرَارْ
 بَرِي كُوشْطَايِي بُوْشُورْ
 بَرِي بُوْشُورْ طَايِي مَعْبُودُورْ
 بَرِي كُوشْطَايِي اِي عَزِيْزْ
 كُومُسْلَانْشَه اَوَّلُ قُوشِي دِي صُرَا
 اَوَّلُ قُوشْكَ يُوْزْ بِيك قَنَادِي وَلُورْ
 عَالَم اَوَّلُ بَرَقَنَادِي دُورْ كُورْكَ
 مَوْعِن اَوَّلُ قُوشْ بَرَكِيَه اِيْشَانُورْ

نَاكْهَان سِيمُغْ كُجْدِي وَجْجْ
 صَدَهْ اَرَانْ دُرُورْ نَقْشِطُورْ
 دِيْنَكِرْ يُوْزْ كُلْ تَرَكِيْن اَوْرْدُورْ
 اَوَّلُ قُوشِي اَوَّلُ قُوشِي اَوَّلُ بَرَقَنَادِي صُرْ
 هَرَبِي بَرْدُورْ قُوشِي اَحْسَانْ
 اِيْه طَايِي بَرِي يِلْدُورْ
 بَرِي جَا طَايِي مَقْصُودُورْ
 قَالْدِي كَاغِرْ اِي دِيْنْدَن تَمِيْزْ
 كَاغِرْ اَوَّلُ قَانْدِي نَقْشِيْن كُورْ
 بَرَقَانْتْ نَقْشِيَه طَبَانْ كَاغِرْ دُورْ
 قَانْدِي كُورْدُنْ اَوَّلُ قُوشِي صُورْ
 كَاغِرْ اَوَّلُ قُوشِي نَا قُوشِي صَاوُورْ

35

Kitâbü'l-Mübteğâ fi'l-Fıkh

Kitâb al-Mubteghâ fi al-Fiqh

İsa b. Muhammed b. İnanç el-Kırşehirî el-Hanefî

Arapça/Talik
139 yaprak, 19 satır
264x170-165x105 mm.
İstinsah tarihi:850/1446

Arapça / Ta'liq
139 folios, 19 lines
264 × 170 mm- 165 × 105 mm
Copy Date: 850/1446

Âşık Paşa ile aynı dönemde Kırşehir'de yaşamış olan önemli âlim İsa el-Kırşehirî'nin, kütüphanelerimizde çok sayıda yazması bulunan ve Hanefî mezhebine göre fikhın "furû" (ibâdât ve muâmelât, nikâh, miras vb.) bölümlerini pratik ve özlü biçimde ele alan el kitabı niteliğindeki eseridir.

The work of the important scholar 'Îsâ al-Kırşehirî, who lived in Kırşehir in the same period as Âşık Paşa and whose manuscripts are numerous in our libraries. Written according to the Hanafî school, it is a concise handbook that treats the "branches" (*furû*) of Islamic law—acts of worship, transactions, marriage, inheritance, etc.—in a practical and succinct manner.

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Fatih 2056

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Fatih 2056

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Fatih 2056, 1^b-2^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Fatih 2056, 1^b-2^a ➔

الدوايس

والصالحين والبراءة الى الله تعالى والى
اجاب لافضل علمه والى الله تعالى
والصالحين والبراءة الى الله تعالى
والصالحين والبراءة الى الله تعالى

THE LAMP OF TURKISH SHINING FORTH FROM KIRŞEHİR: ÂŞİK PAŞA MANUSCRIPT EXHIBITION 117

36

Dîvân Dîwân

Yunus Emre, 720/1320 [?]

Türkçe/Nesih
210 yaprak, 11 satır
170x125-125x75 mm.

Turkish / Naskh
210 folios, 11 lines
170 × 125 mm- 125 × 75 mm

Yunus Emre'nin, Osmanlı öncesi Anadolu Türkçesiyle yazılmış tasavvufî manzumelerden oluşan divanıdır. Divanın bu nüshası yazı stili, imla ve kağıt özellikleri açısından XV. yüzyıl özellikleri taşımakta ve “en muteber” nüsha olarak değerlendirilmektedir.

The *dîwân* of Yunus Emre, consisting of Sufi poems written in pre-Ottoman Anatolian Turkish. In terms of script style, orthography, and paper features, this manuscript reflects characteristics of the 15th century and is regarded as the “most authoritative” copy of the work.

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Fatih 3889

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Fatih 3889

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Fatih 3889, 1^b-2^a / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Fatih 3889, 1^b-2^a ➔

یوزنیک فرهاد کولنیکنی الوی قورقلر ^{نیشانی}
 قیلر کسوب یول ادر آب حیسان ^{قیمغا}
 آب حیسانک حشمتنی عاشقنلرک صای ^{در}
 صحبتی عشقنله ادر صومستلری ^{تقمغا}
 عاشقیمی درم بن کائناتک اوجما ^{سوغه}
 اوچیسق خود بر طوز و تدر ابله لر جان ^{توغا}
 عاشق اولن مسکین اولور حق بولنه ^{تسلیم}
 هر نه در سناش ییون طوز چاره یوق کل ^{تقمغا}
 بلدک کت لر کچدک کوردک فونلر کچدک ^{در}
 عشق شرابن اچن جایت لرا و ییز کوجا ^{تقمغا}
 دوتلمدی یولسن جانی کچدی ^{ظهوردن}

37

Makâlât Maqālât

Hacı Bektâş-ı Velî

Türkçe/Nesih
117 yaprak, 7 satır
270x180-175x105 mm.

Turkish / Naskh
117 folios, 7 lines
270 × 180 mm- 175 × 105 mm

Hacı Bektâş-ı Velî'nin, klasik tasavvuf literatüründe “Dört Kapı – Kırk Makam” anlayışı çerçevesinde, inanç, ibadet, ahlâk ve insanın Allah’a mânevî yükseliş sürecini sade ve didaktik bir dille işlediği risalesidir. Şeriat kapısı, dinin zahirî hükümlerine uymayı, tarikat kapısı, nefsi terbiye edip mürşide bağlanmayı, marifet kapısı, ilahî bilgiyi ve hikmeti öğrenmeyi, hakikat kapısı ise, Hakk’a vuslatı ve insan-ı kâmil olmayı ifade eder. Bu dört kapının her biri on makamdan oluşur; kişi bu kırk basamağı geçerek Allah’a yaklaşır.

This treatise by Hacı Bektâş-ı Velî expounds, in a clear and didactic language, the process of faith, worship, ethics, and the human being's spiritual ascent to God within the framework of the classical Sufi doctrine of the “Four Gates and Forty Stations” (*Dört Kapı – Kırk Makam*). The “gate of sharī‘at” signifies adherence to the outward rulings of religion; the “gate of tarīqat” means disciplining the soul and binding oneself to a spiritual guide; the “gate of ma‘rifat” is the acquisition of divine knowledge and wisdom; and the “gate of haqīqat” denotes union with God and becoming the perfected human (*insān-ı kāmīl*). Each of these four gates consists of ten stations; a person draws closer to God by ascending these forty steps.

TÜYEK, Beyazıt YEK, B9272

TÜYEK, Beyazıt Manuscript Library, B9272

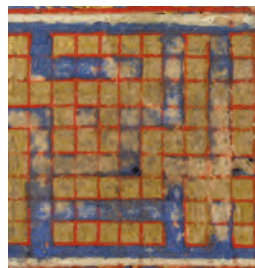
TÜYEK, Beyazıt YEK, B9272, 1^b-2^a / TÜYEK, Beyazıt Manuscript Library, B9272, 1^b-2^a ➔

شُكْرٍ وَسِيَّاسٍ أُولُ تَنكِرٍ
تَبَارَكَ وَتَعَالَى حَضْرَتِهِ
كَمِيزِ ضَعِيفَلَرِي وَارَايَلَرِي
وَدُخِي بِنِ بِيچار لَرِه اِيْمَانِ

روزي

رُوزِي قَلْدِي جُجْلَه مَخْلُوقَا تَاكَ
رِزْقِي مَعْلُومٌ وَمَقْسُومٌ قَلْدِي
بَعْدَه صَلَوةٌ وَسَلَامٌ أُولُ
يَغَامِبِر لَر سَرُورِي وَمُرْسَلَرِ
أُولُوسِي اَنْبِيَا نَاكَ وَأُولِيَا نَاكَ
بِهْتَرِنَه اُولُسُون كَمِ بُو جُجْلَه
عَالَمِي اَنَّاكَ دُوسْتَلِيخَنَه بَرْتَرِي

38

Süheyl Ünver - Kırşehir ve Ahilikle İlgili Defterleri - Ahilik 1

Süheyl Ünver – Notebooks on Kırşehir and Ahilik

Ahmet Süheyl Ünver, 1986

1975
Türkçe/Rika

1975
Turkish / Rika

Süheyl Ünver'in Kırşehir'e ilişkin tuttuğu defterlerde, şehrin ahiliğe dair somut kalıntılarını, tekkeler-türebeler ve esnaf geleneğine ilişkin gözlemlerini, yerel kişi ve toponimlere dair kayıtlarını not ve çizimlerle aktarmaktadır; Ünver'in bu defterlerinde hem mimari/aritmetik betimlemeler hem de sözlü tarih niteliğinde kısa notlar yer almaktadır

Süheyl Ünver'in bu defterleri Kırşehir'de Ahilik izlerini tespit etmek için birincil kaynak görevi görece kadar kıymetlidir. Çalışmada Ünver'in temel amacı, Ahilik kültürünün Kırşehir'deki uygulamalarını detaylı biçimde tespit etmek ve sonraki araştırmalara kaynak sağlamaktır. Notlar, hem esnaf örgütlenmesi, hem meslek ahlâkı, hem de toplumsal düzen üzerindeki etkileriyle Ahiliğin mikro-tarihsel izlerini açığa çıkarır. Böylece defterler, Kırşehir'in Ahilik açısından önemli bir merkez olduğunu göstermekte ve folklorist-tarihçi bakışıyla saha gözlemi ile yazma kaynaklarını birleştiren değerli bir akademik belge niteliği taşımaktadır.

In his notebooks on Kırşehir, Süheyl Ünver records, through notes and sketches, his observations of the city's concrete remains related to *Ahilik* (Anatolian guild tradition), its lodges and shrines, and its craft-guild traditions, as well as his data on local figures and place names. These notebooks contain both architectural/arithmetical descriptions and brief notes with the character of oral history.

Süheyl Ünver's notebooks are valuable enough to function as primary sources for tracing the traces of *Ahilik* in Kırşehir. Ünver's main aim in this work is to document in detail the practices of *Ahi* culture in Kırşehir and to provide a basis for subsequent research. His notes reveal the micro-historical traces of *Ahilik* in terms of guild organization, professional ethics, and its effects on social order. In this way, the notebooks demonstrate that Kırşehir was an important center of *Ahilik* and constitute a significant scholarly document that combines field observation with manuscript sources from the perspective of a folklorist-historian.

TÜYEK, Süleymaniye YEK,
Süheyl Ünver Defter 1122

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Süheyl Ünver Defter 1122

۱- بولایه
 ۲- بولایه
 ۳- بولایه
 ۴- بولایه
 ۵- بولایه
 ۶- بولایه
 ۷- بولایه
 ۸- بولایه
 ۹- بولایه
 ۱۰- بولایه
 ۱۱- بولایه
 ۱۲- بولایه
 ۱۳- بولایه
 ۱۴- بولایه
 ۱۵- بولایه
 ۱۶- بولایه
 ۱۷- بولایه
 ۱۸- بولایه
 ۱۹- بولایه
 ۲۰- بولایه
 ۲۱- بولایه
 ۲۲- بولایه
 ۲۳- بولایه
 ۲۴- بولایه
 ۲۵- بولایه
 ۲۶- بولایه
 ۲۷- بولایه
 ۲۸- بولایه
 ۲۹- بولایه
 ۳۰- بولایه
 ۳۱- بولایه
 ۳۲- بولایه
 ۳۳- بولایه
 ۳۴- بولایه
 ۳۵- بولایه
 ۳۶- بولایه
 ۳۷- بولایه
 ۳۸- بولایه
 ۳۹- بولایه
 ۴۰- بولایه
 ۴۱- بولایه
 ۴۲- بولایه
 ۴۳- بولایه
 ۴۴- بولایه
 ۴۵- بولایه
 ۴۶- بولایه
 ۴۷- بولایه
 ۴۸- بولایه
 ۴۹- بولایه
 ۵۰- بولایه
 ۵۱- بولایه
 ۵۲- بولایه
 ۵۳- بولایه
 ۵۴- بولایه
 ۵۵- بولایه
 ۵۶- بولایه
 ۵۷- بولایه
 ۵۸- بولایه
 ۵۹- بولایه
 ۶۰- بولایه
 ۶۱- بولایه
 ۶۲- بولایه
 ۶۳- بولایه
 ۶۴- بولایه
 ۶۵- بولایه
 ۶۶- بولایه
 ۶۷- بولایه
 ۶۸- بولایه
 ۶۹- بولایه
 ۷۰- بولایه
 ۷۱- بولایه
 ۷۲- بولایه
 ۷۳- بولایه
 ۷۴- بولایه
 ۷۵- بولایه
 ۷۶- بولایه
 ۷۷- بولایه
 ۷۸- بولایه
 ۷۹- بولایه
 ۸۰- بولایه
 ۸۱- بولایه
 ۸۲- بولایه
 ۸۳- بولایه
 ۸۴- بولایه
 ۸۵- بولایه
 ۸۶- بولایه
 ۸۷- بولایه
 ۸۸- بولایه
 ۸۹- بولایه
 ۹۰- بولایه
 ۹۱- بولایه
 ۹۲- بولایه
 ۹۳- بولایه
 ۹۴- بولایه
 ۹۵- بولایه
 ۹۶- بولایه
 ۹۷- بولایه
 ۹۸- بولایه
 ۹۹- بولایه
 ۱۰۰- بولایه

Let Hakkā Tām
Nā ī. Nā ī. Nā ī. Nā ī.

بان بیدار
۱۹۴۸
توضیح: این کتاب در سال ۱۳۴۸
در تهران چاپ شده است. این کتاب
در سال ۱۳۴۸ در تهران چاپ شده است.
۱۳۱۵
۲۰

150

مجلسه اول

Sechshundert.

100.

۱۴ ب

1229

1979

وہی ہے جس نے

۱۱ صورتی که در میان مردم است
 کیم بدو که کفایت نباشد
 بدو را در میان مردم است
 بدو را در میان مردم است

39

Süheyl Ünver - Kırşehir ve Ahilikle İlgili Defterleri - Ahilik 2

Süheyl Ünver – Notebooks on Kırşehir and Ahilik

Ahmet Süheyl Ünver, 1986

1975
Türkçe/Rika

TÜYEK, Süleymaniye YEK,
Süheyl Ünver Defter 1123

1975
Turkish / Rika

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Süheyl Ünver Defter 1123

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Süheyl Ünver Defter 1123, s. 6-7. / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Süheyl Ünver Defter 1123, p. 6-7. ♦

40

Süheyl Ünver - Kırşehir ve Ahilikle İlgili Defterleri - Ahilik 3

Süheyl Ünver – Notebooks on Kırşehir and Ahilik

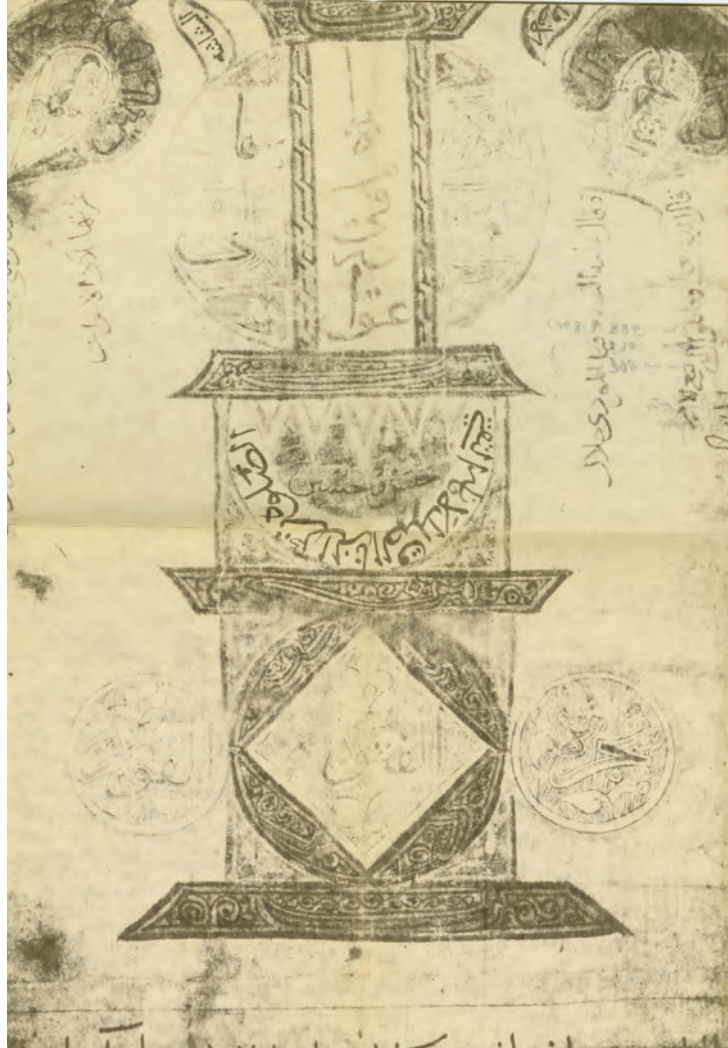
Ahmet Süheyl Ünver, 1986

1975
Türkçe/Rika

1975
Turkish / Rika

TÜYEK, Süleymaniye YEK,
Süheyl Ünver Defter 1124

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Süheyl Ünver Defter 1124

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Süheyl Ünver Defter 1124 / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Süheyl Ünver Defter 1124

41

Süheyl Ünver - Kırşehir ve Ahilikle İlgili Defterleri - Ahilik 4

Süheyl Ünver – Notebooks on Kırşehir and Ahilik

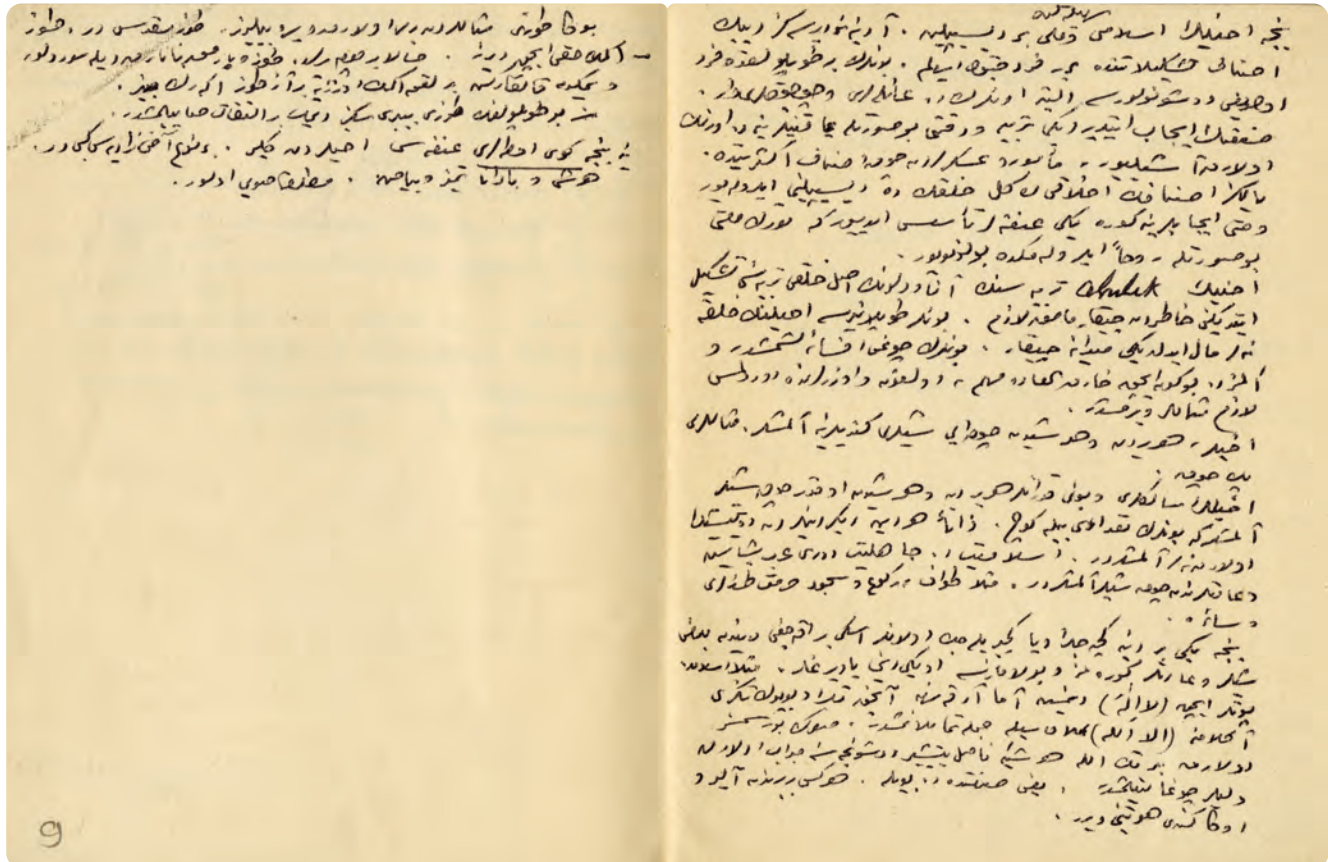
Ahmet Süheyl Ünver, 1986

1975
Türkçe/Rika

TÜYEK, Süleymaniye YEK,
Süheyl Ünver Defter 1125

1975
Turkish / Rika

TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library,
Süheyl Ünver Defter 1125

TÜYEK, Süleymaniye YEK, Süheyl Ünver Defter 1125, s. 9-10 / TÜYEK, Süleymaniye Manuscript Library, Süheyl Ünver Defter 1125, p. 9-10. ◆